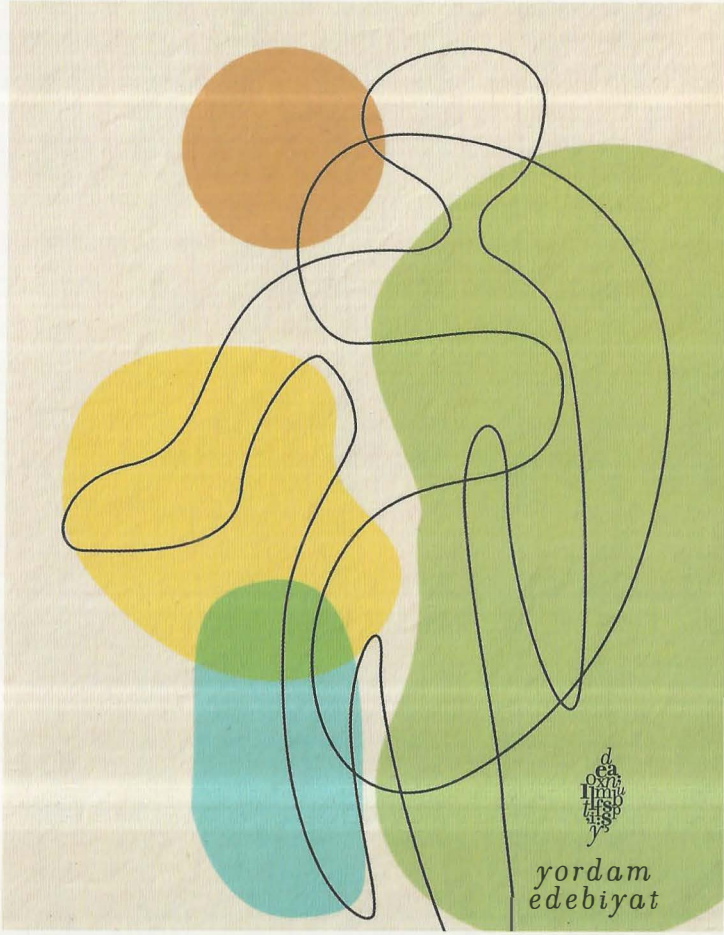
STEP | ANTON ÇEHOV

STEP

ANTON ÇEHOV

BİR SOLUKTA KLASİKLER

Türkçesi: Nuri Yıldırım

Nuri Yıldırım

1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmasının ardından aynı fakültede asistan olarak göreve başlamış, 1978 yılında doçent olmuştur. 1973-1975 yılları arasında UNDP bursu ile Universitiy of California (Berkeley), 1979-1981 arasında Türkiye – SSCB Kültürel İşbirliği Programından yararlanarak Moskova Devlet Üniversitesi (MGU) İktisat Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. 12 Eylül döneminde (1983) üniversitedeki görevinden ayrılmak zorunda bırakılan Nuri Yıldırım, 1989-2000 yılları arasında çeşitli Türk banka ve firmalarını temsilen Moskova'da görev yapmış, bu sayede Rus dili ve kültürünü öğrenme fırsatı bulmuştur. 2000 yılında öğretim üyeliğine dönerek Yıldız Teknik Üniversitesi (İİBF) İktisat Bölümü'nde çalışmaya başlamıştır. 2007 yılında profesör unvanını almış, 2010 yılında bu üniversiteden emekli olmuştur. İktisat alanındaki kitap ve makaleleri dışında Rus edebiyatı üzerine çalışmaları ve Rusçadan Türkçeye edebiyat çevirileri bulunmaktadır. Bunlar, Çehov'dan *Seçilmiş Hikâyeler* (Cem Yayınları, Ocak 2016), Lermontov'dan *Zamanımızın Kahramanı* (Cem Yayınları, Aralık 2017), Gonçarov'dan *Oblomov* (Yordam Edebiyat, Aralık 2017) ve Dostoyevski'den *Yeraltından Notlar* (Yordam Edebiyat, Eylül 2018) adlı eserlerdir.

Nuri Yıldırım'ın Rusça aslından çevirdiği *Step* (*Степь*-Step), Çehov, *Seçme Öyküler-4: Uzun Öyküler* (Yordam Edebiyat, 2019) içinde yayımlanmıştır.

Yordam Edebiyat: 85 • Step • Anton Çehov
ISBN 978-605-172-392-1 • *Türkçesi:* Nuri Yıldırım
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Birinci Basım:* Ekim 2020
© Yordam Kitap, 2020

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: İnkılâp Kitabevi Baskı Tesisleri (Sertifika No: 44066)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna / Bahçelievler - İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

BİR SOLUKTA KLASİKLER

ANTON ÇEHOV

STEP

ÖYKÜ

TÜRKÇESİ
NURİ YILDIRIM

yordam
edebiyat

Az sözle çok şey anlatmanın ustası

ANTON ÇEHOV

Yeşim Dinçer

Dünya edebiyatına getirdiği yeniliklerle tarihin en büyük öykü yazarlarından biri olarak kabul edilen Anton Pavloviç Çehov, 17 Ocak 1860'ta, Taganrog kentinde doğdu. Dedesi, ailesinin özgürlüğünü satın almayı başaran bir toprak kölesi, babası da uzun yıllar tüccar çıraklığı yaptıktan sonra kendi dükkânını açmış bir esnaftı. Çehovlar 1876'ya dek Taganrog'da yaşadılar. Rusya'nın güneyinde, Azak Denizi kıyısındaki kentin nüfusu o yıllarda 65 bin kadardı ve bütün kıyı kentleri gibi geçimini ticaretten sağlıyordu.

Daha küçük yaşlarda, bakkal dükkânında babasına yardım etmeye başlayan Anton Çehov'un dört erkek kardeşiyle birlikte bir kız kardeşi vardı. Mutlu bir çocukluk geçirdikleri söylenemez. Düzenli bir eğitim görmeyen dindar babaları, sanatsal yeteneğine rağmen sert mizaçlı, otoriter bir adamdı. Keman çalıyor, yağlı boya resim yapıyor, kilise korosunu yönetiyor fakat çocuklarını sabah akşam ilahiler okumaya, kiliseye gitmeye zorluyor ve onları sık sık dövüyordu. Anneleri ise, tam tersine, iyi yürekli ve duygulu bir kadındı. Çehov, "Bizim için annemizden daha değerli hiçbir şey yoktu", "Yeteneğimizi babamızdan, ruhumuzu ise annemizden aldık" demektedir.*

Babasının iflası Çehov'un hayatında yeni bir sayfa açtı. Aile alacaklılardan kaçmak için Moskova'da yüksek öğrenim gören büyük oğullarının yanına taşınınca Taganrog'da tek başına kaldı. Bir yandan lise

---

* Zeynep Zafer. *Anton Çehov'un Öykü Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 16.

eğitimine devam ederken bir yandan da özel ders vererek geçimini sağlıyordu. Baba baskısından kurtulduğu için olacak, okuldaki notları da yükselmişti. Bu arada okul dergisinde ilk yazıları yayınlandı.

1879'da liseden mezun olan Çehov, Moskova'ya gelerek tıp fakültesine kaydoldu. Hem okumak hem de maddi sıkıntıları devam eden ailesine yardım etmek zorunda olduğundan çeşitli mizah dergilerine ve gazetelere kısa metinler; öykülerin yanı sıra fıkralar, anekdotlar, tiyatro eleştirisi, ilginç olaylar, komik ilanlar vb. yazmaya başladı. Bu dönemde yazdığı öykülerden bazılarını, üniversiteyi bitirdiği yıl (1884) basılan ilk öykü kitabında derledi.

Çehov okulu bitirdikten sonra birkaç yıl yazarlığı ve hekimliği bir arada yürüttü. Hekimlik ona gözlem alanını genişletme fırsatı veriyor ve işini severek yapıyordu. 1886'da ikinci öykü kitabı *Renkli Öyküler* basıldı. Eleştirmenler, neşe ve mizahla birlikte hüzünlü bir şiirsellik içeren kendine özgü tarzını sevdiler. 1887'de yayınlanan üçüncü öykü kitabı *Alacakaranlıkta*, Rus Bilimler Akademisi'nin verdiği Puşkin ödülünü kazandı. Bundan sonra en iyi Rus yazarlarından biri olarak görülmeye başlandı, nitelikli dergilerde yayın yapma ve doktorluğu bırakarak yalnız edebiyata yönelme imkânına kavuştu.

1888 yılında Çehov'un sanatsal çizgisini olgunlaştırdığı uzun öykülerinden ilki, "Step (Bir Yolculuk Hikâyesi)" yayınlandı. Son derece sade olay örgüsüyle tatlı bir rüya gibi akıp giden bu güzel öykü, Çernişevski, Tolstoy, Gorki gibi Rus edebiyatının dev yazarları tarafından hayranlıkla okundu. Bugün de türün başyapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Sonraki yıllarda Çehov'un dikkati gittikçe Rus hayatının toplumsal sorunları üzerinde yoğunlaştı. 1890 yılında, pranga cezası çeken mahkûmların sürgün edildiği Sahalin adasına uzun bir yolculuk yaptı. Üç ay kaldığı Sahalin'de oradaki hayatı ve koşulları gözlemlediği çok değerli bir alan çalışması gerçekleştirerek izlenimlerini yayınladı.

1892'de, bankadan ve çalıştığı yayınevinden aldığı borçla Melihovo'da (Moskova yakınlarında) bahçeli bir ev satın alarak ailesiyle birlikte oraya taşındı. Bu sakin ortam Çehov'un sanat yaşamında

çok verimli bir rol oynadı. Yordam Edebiyat'ın "Bir Solukta Klasikler" dizisinde yer verdiğimiz "Altıncı Koğuş" (1892), "Üç Yıl" (1895), "Hayatım" (1896) gibi en güzel uzun öykülerini burada yazdı. Özellikle "Altıncı Koğuş", ilk yayınlandığında muazzam bir etki ve tartışma yarattı. Olayların geçtiği taşra hastanesinde akıl hastalarının kapatıldığı koğuş, Çarlık Rusyasının bir alegorisi olarak değerlendirildi. Lenin'in öyküyü okuduktan sonra, "kendimi o koğuşa kapatılmış gibi hissettim", "Altıncı Koğuş beni bir devrimci yaptı" dediği aktarılmaktadır.*

Öykü karakterleri ve işlenen tema bakımından özel bir iç birliği taşıyan "Kılıflı Adam", "Bektaşiüzümü", "Aşk Üzerine" üçlemesi** (1898), Çehov'un yine Melihovo döneminde kaleme aldığı kayda değer eserlerindendir.

Mart 1897'de Çehov, semptomları daha üniversite sıralarında iken ortaya çıkan tüberküloz hastalığı nedeniyle akciğer kanaması geçirerek hastaneye kaldırıldı. Hastalığı yumuşak iklim koşullarında yaşamasını gerektirdiğinden 1898 yılında Kırım'ın Yalta kentine yerleşti. O sıralarda aynı kentte bulunan Tolstoy ve Gorki ile dostluğunu pekiştirdi.

Çehov Yalta'da vaktini daha çok tiyatro oyunları yazarak geçirdi ve en başarılı dört klasik oyununu yaşamının son yıllarında üretti. İlk olarak 1896'da sergilenen *Martı*, Petersburg'da başarısızlıkla sonuçlansa da, iki yıl sonra Moskova Sanat Tiyatrosu'nun sahneye koyduğu temsil büyük kabul görmüştü. *Martı*'nın gördüğü ilgi ona *Vanya Dayı* (1899), *Üç Kızkardeş* (1901), *Vişne Bahçesi* (1903) oyunlarını yazma cesaretini verdi. Çehov genellikle –İbsen ve Strindberg ile birlikte– tiyatroda erken modernizmin doğuşundaki üç ufuk açıcı figürden biri olarak anılmaktadır.

Çehov Yalta yıllarında, gerek oyunlarının sahneye konuluşu, gerek Moskova Sanat Tiyatrosu oyuncularından Olga Knipper ile kurduğu duygusal bağ nedeniyle, sık sık Moskova'ya yolculuk yaptı. 1900 yılı baharında Moskova'ya gidemeyecek kadar hasta olunca, tiyatro sanat-

---

* https://en.wikipedia.org/wiki/Ward_No._6

** Bahsi geçen Çehov öykülerinden "Kılıflı Adam", *Seçme Öyküler 2 - Taşra Hikâyeleri* (çev. Hasan Âli Ediz, Yordam Edebiyat, 2017) içinde; "Bektaşiüzümü" ile "Aşk Üzerine", *Seçme Öyküler 3 - Kısa Hikâyeler* (çev. Nuri Yıldırım, Yordam Edebiyat, 2019) içinde yer almaktadır.

çıları, yazara kendi oyunlarını sergilemek için Yalta'ya kadar geldiler. Bu olay, Çehov ile Olga Knipper arasındaki ilişkiyi daha da güçlendirdi ve 1901 yılı Mart'ında evlendiler. Bir süre ayrı şehirlerde yaşamaya devam etseler de, Çehov'un sağlık durumunun kötüleşmesi üzerine birlikte Almanya'nın İsviçre sınırındaki Badenweiler kasabasına gittiler. Yazarın ilk günlerde biraz düzelmiş gibi görünen sağlığı bir ay içinde kötüleşti. 2 Temmuz 1904 günü, henüz 44 yaşındayken hayata veda etti. Ufak bir kalabalık tarafından Moskova'da karşılanan cenazesi Novo-Diviçiy mezarlığına götürüldü. Yalta'da yaşadığı ev, kız kardeşinin bakımı altında müze haline getirilerek korunmuştur.

Dostlarının anlatımıyla Çehov, kendinden ve yaptıklarından söz etmeyi asla sevmeyen, son derece alçakgönüllü ve mizah duygusu olan bir insandı. Rusya'nın sanat-edebiyat dünyasında yer alan şahısları sıralarken birinciliği Tolstoy'a vermiş, kendisinin ancak doksan sekizinci sırada yer alabileceğini söylemişti.* Oysa geliştirdiği kendine özgü anlatım tarzı ile öykü sanatına yepyeni bir yol açtı ve ölümünden sonra ünü, dünyadaki hiçbir öykü yazarının ulaşamadığı geniş kitlelere yayıldı. Edebiyatta, tiyatroda, hatta sinemada "Çehovyen" etkiler taşıyan çağdaş yapıtların varlığından hâlâ söz etmek mümkün.

Gündelik ayrıntılardan yola çıkarak yaşamı yakalayan Çehov'un kalem ustalığını en iyi çözümleyenlerden biri de Tolstoy olmuştur. Onun hakkında yaptığı şu değerlendirme fazla söze gerek bırakmıyor: "Çehov'un kendine özgü bir biçimi var, empresyonistler [izlenimci ressamlar] gibi... sanki önünüzde birisi, hiç seçme yapmıyormuş gibi o anda elinin değdiği boyalarla bir resim yapıyor ve bu fırça dokunuşlarının hiçbiri de ötekiyle ilintili değil. Ama, biraz geriye çekilip uzaktan baktığınızda görüyorsunuz ki, topluca bir bütünlüklü izlenim ortaya çıkmış; önünüzde apaçık ve büyüleyici bir tablo duruyor."**

---

* Zafer, a.g.e s. 35.

** Aktaran Gennadiy N. Pospelov. *Edebiyat Bilimi II*, çev. Yılmaz Onay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1984, s. 72.

I

BİR TEMMUZ SABAHI erkenden, yaysız, kırık dökük bir brıçka,* Z... vilayetinin merkez şehri N.'den yola çıktı ve büyük bir gürültüyle posta yolu üzerinde ilerlemeye başladı. Şimdilerde, Rusya'da, yalnızca tüccar vekilharçlarının, celeplerin ve yoksul papazların bindiği Nuh nebiden kalma arabalardan biriydi bu. Brıçka en ufak bir harekette tangır tungur ederek keskin gıcırtılar koparıyor, bu gürültülere, arabanın arkasına asılı kovadan çıkan şangırtı sesleri iç karartıcı bir şekilde eşlik ediyordu. Yalnızca bu seslere ve arabanın soyulmuş gövdesinden sarkan acınacak haldeki deri paçavralarına bakarak, brıçkanın ne denli köhne ve her an parçalanmaya hazır olduğunu kestirmek mümkündü.

Brıçkada N. şehri yerlisi iki kişi oturuyordu: Şehrin tüccarlarından, yüzü tıraşlı, gözlüklü, hasır şapkalı, tüccardan çok bir devlet memurunu andıran İvan İvanıç Kuzmiçov ve üzerinde gri yelken bezinden kaftanı, başında geniş kenarlı silindir şapkası ve belinde işlemeli renkli kuşağı ile uzun saçlı, ufak tefek bir ihtiyar olan, N. şehri Nikolayevsk kilisesi kıdemli papazı Khristofor Siriyski. İvan İvanıç bir şeyler üzerinde derin düşüncelere dalmış gözüküyor, bir yandan da üzerindeki uyku halini dağıtmak için başını silkeliyordu. Yüzünde, ticaret adamlarına özgü alışılmış soğuklukla, aile yakınlarıyla biraz önce vedalaşmış ve yola çıkmadan önce kafayı iyice tütsülemiş bir insanın huzurlu ifadesi birbiriyle çarpışıyordu. Peder

* Dört tekerlekli, üstü deri, içi kumaş kaplamalı, hafif araba. *-çev.*

Khristofor ise, ıslak gözlerle tanrının yarattığı dünyayı merakla seyrediyor, neredeyse silindir şapkasının kenarlarını bile içine alacak kadar geniş bir gülümseme yüzüne yayılıyordu. Yüzü kızarıktı ve bu onu üşüyormuş gibi gösteriyordu. Her ikisi de, hem Kuzmiçov hem de Peder Khristofor yün satmak için yola çıkmışlardı. Ev halkı ile vedalaşırken puf böreği ve *smetana** ile karınlarını iyice doyurmuşlar ve sabahın erken saatine rağmen votka içmişlerdi... Her ikisinin de ruh hali harikaydı.

Arabada bu iki yolcudan ve iki çevik doru atı yorulma nedir bilmeden kamçılayan arabacı Deniska'dan başka bir yolcu daha vardı: Güneş yanığıyla esmerleşmiş yüzü gözyaşlarıyla kaplanmış, dokuz yaşındaki oğlan çocuğu. Bu Kuzmiçov'un yeğeni Yegoruşka** idi. Dayısının izni ve Peder Khristofor'un kutsamalarıyla şimdi jimnazyuma kaydolmak için gidiyordu. Kuzmiçov'un öz kız kardeşi, alt kademe devlet memuru bir kocanın dul eşi, Yegoruşka'nın annesi Olga İvanovna, eğitimli ve asil ruhlu insanları seven biri olarak, yün satmaya giden kardeşine, kendisiyle birlikte Yegoruşka'yı da götürmesi ve okula kaydettirmesi için yalvarıp yakardı. Nereye ve ne için gittiğini anlamayan çocuk, şimdi, sürücü yerinde Deniska'nın yanında oturuyor, düşmemek için onun dirseğine tutunmuş, semaver üzerindeki demlik gibi sıçrayıp duruyordu. Yegoruşka'nın kırmızı gömleği arabanın hızından şişip sırtında balon oluşturuyor ve üstüne tavus kuşu tüyü takılı yeni arabacı şapkası sürekli olarak ensesine doğru kayıyordu. Kendini son derece mutsuz hissediyor ve ağlamak istiyordu.

---

* *Smetana:* Ruslara özgü ekşitilmiş sütün kaymak tabakasından ya da ekşitilmiş slivkiden üretilen bir süt ürünü, krema. *-çev.*

** Yegoruşka, Yegori, Yegor, Yera, aslı "Georgi" olan erkek adının küçültülmüş halleridir. *-çev.*

Brıçka hapishanenin yanından geçerken, Yegoruşka yüksek beyaz duvarlar boyunca sessizce yürüyen nöbetçilere, demir parmaklıklı küçük pencerelere ve damda parıldayan haça baktı. Bir hafta önce Kazan Meryem Anası gününde annesiyle buraya gelip hapishane kilisesini ziyaret ettiklerini ve kilisenin ithaf edildiği azizin adına düzenlenen yortuya katıldıklarını, daha önce de paskalyada aşçı Ludmila ve Deniska ile birlikte yine buraya geldiklerini, mahkûmlara paskalya çöreği, boyanmış yumurta, kızartılmış sığır eti ve poğaça getirdiklerini, mahkûmların kendilerine teşekkür edip haç çıkardıklarını, içlerinden birinin ona el işi kalay düğmeler hediye ettiğini hatırladı.

Çocuk tanıdık yerlere dikkatlice bakarken tiksindirici brıçka hızla bu yerlerin yanından geçip gidiyor ve her şeyi geride bırakıyordu. Hapishanenin ardından siyah isli demirci dükkânları belirip kayboldu. Onları, yuvarlak büyük taşlardan örülmüş bir duvarla çevrili, huzurlu, yeşil mezarlık izledi. Mezarlık duvarının ardında, vişne ağaçlarının yeşilliğinde gizlenmiş, uzaktan birer beyaz leke gibi gözüken haçların ve mezar taşlarının neşeli görüntüleri belirdi. Yegoruşka, vişne ağaçları çiçeğe durduğunda bu ak lekelerin vişne çiçekleriyle karışıp beyaz bir denize dönüştüğünü, vişneler olgunlaştığında ise, beyaz mezar taşlarının ve haçların kan gibi erguvani noktacıklarla kaplandığını hatırladı. Bu duvarların arkasında Yegoruşka'nın babası ile ninesi Zinaida Danilovna ebedî uykularını uyuyorlardı. Ninesi öldüğünde onu uzun, dar bir tabuta yatırmışlar ve bir türlü kapanmak istemeyen göz kapaklarının üzerlerine birer beş kapiklik koymuşlardı. Nine öldüğü güne kadar gücü kuvveti yerinde yaşadı, her zaman pazardan üzerlerine haşhaş tohumları serpiştirilmiş yumuşak simitler alıp getirirdi. Şimdiyse öyle uyuyor, uyuyor...

Mezarlığın arka tarafında bacalarından duman tüten tuğla ocakları gözüküyordu. Uzun sazdan yapılmış, neredeyse yere yapışacak kadar basık damların altından koyu kara dumanlar büyük dalgalar halinde çıkıyor, tembel tembel yukarı doğru yükseliyordu. Ocakların ve mezarlığın üzerindeki gökyüzü kararmış, duman kümelerinin büyük gölgeleri tarlaları ve yolu kaplamıştı. Damların civarında, üzerleri kırmızı tozla kaplı insanlar ve atlar dumanın içinde kımıldanıp duruyordu.

Tuğla ocaklarından sonra şehir bitiverdi, kır ve tarlalar başladı. Yegoruşka dönüp son kez şehre baktı, yüzünü Deniska'nın dirseğine dayayarak acı acı ağladı...

Kuzmiçov:

"Eee, hüngür hüngür ağlaman bitmedi demek hâlâ, hüngürdek!" diye çıkıştı. "Şımarık yine salyalarını akıtıyor! Gitmek istemiyorsun, kal öyleyse! Seni zorla sürükleyen yok ki!"

Peder Khristofor hızlı hızlı mırıldandı:

"Aldırma, aldırma, Yegor yavrum, aldırma... Yok bir şey yavrum... Tanrıya dua et... Kötü bir şey için değil, iyi bir şey için gidiyorsun. Ne demişler, öğrenme ışıktır, cahillik ise karanlık... Bu bir gerçek!"

"Geri dönmek istiyor musun?" diye sordu Kuzmiçov.

Yegoruşka hıçkırarak:

"İs... İstiyorum..." diye yanıtladı onu.

"Dönseydin bari," diye sürdürdü Kuzmiçov. "Nasıl olsa boş yere gidiyorsun. Buna, bir kaşık *kisel** yemek için yedi verst** yol gitmek derler!"

"Yok bir şey, yavrum!" diye araya girdi Peder Khristofor. "Tanrıyı an... Lomonosov da, bak işte, balıkçılarla

---

* Ekşimsi nişastalı meyve jölesi. *-çev.*

** *Verst:* 1.06 km. *-çev.*

beraber yola çıkmıştı, ama sonunda tüm Avrupa çapında ünlü bir adam oldu.* İnançla birlikte özümsenmiş bilgi tanrının da hoşuna giden meyveler verir. Dua ederken ne deriz? Rabbimizin şanı, anne babalarımızın tesellisi, kilise ve ülkemizin yararı için... Evet, işte böyle."

Kuzmiçov ucuz yaprak sigarasını yakarken:

"Yarar farklı biçimlerde olabiliyor," dedi. "Kimileri yirmi yıl okuyor, yine de hiçbir fayda göremiyor."

"O da olabiliyor."

"Bilim bazıları için yararlı, bazılarının ise sadece aklını karıştırıyor. Kız kardeşim düşüncesiz, yüce gönüllülük peşinde koşan bir kadın ve Yegorka'dan bir âlim yaratmak istiyor. Oysa anlamıyor ki, ben, mevcut iş ve faaliyetlerimle Yegorka'yı hayatının sonuna kadar mutlu kılabilirim. Bunları size şunun için anlatıyorum, eğer herkes okuma ve yüce gönüllülük peşinde koşarsa, ticaretle uğraşacak, tahıl ekecek kimsecikler kalmaz. Herkes açlıktan ölür."

"Ama eğer herkes ticaretle uğraşıp tahıl ekecekse, bu kez de, bilgiyi anlayıp kavrayacak kimse kalmaz."

Her ikisi de inandırıcı ve önemli şeyler söylediklerini düşünerek ciddi yüz ifadeleri takındılar ve eşzamanlı olarak öksürdüler. Onların bu konuşmalarına kulak veren Deniska hiçbir şey anlamaksızın başını silkeledi, yerinden doğrularak her iki doru atı da kamçıladı. Ortalığı bir sessizlik kapladı.

Bu arada, basık tepeler zinciri ile çevrilmiş geniş, sonsuz bir ova yolcuların gözleri önünde uzayıp gidiyordu artık. Bu tepeler gitgide sıklaşarak ve birbirleri ardına saklanarak

---

* Büyük Rus bilim adamı Mihail Vasilyeviç Lomonosov'un (1711-1765), 19 yaşındayken okumak için evden kaçıp, balık taşıyan bir yük arabasıyla, Arhangelsk'ten Moskova'ya, aralık ayının çetin kış koşullarında üç haftada gidişi kastedilmektedir. *-çev.*

birleşiyor, yolun sağında ufka kadar uzanan daha yüksek bir sırta dönüşüyor ve bu sırt, leylak renkli uzak enginlerde yavaş yavaş gözden kayboluyordu. Ne kadar giderseniz gidin bu yüksekliğin nerede başlayıp nerede bittiğini bir türlü anlayamıyordunuz... Güneş, gerilerden, şehrin arkalarından görünmeye başlamış, sessizce ve telaşsızca, kendi işini yapmaya koyulmuştu. Önce, çok ileride, gökle yerin birleştiği yerde, höyüklerin ve kollarını sallayan küçük bir insanı andıran yel değirmeninin civarında, toprağın üzerinde, parlak sarı renkte geniş bir ışık huzmesi görüldü. Bir dakika sonra benzer bir ışık huzmesi biraz daha yakında parladı, sağ tarafta ilerleyerek tepeleri kucakladı. Sıcak bir şey Yegoruşka'nın sırtına dokundu. Arkadan sessizce sokulan ışık huzmesi arabayı ve atları yalayarak diğer ışık huzmelerini karşılamak üzere yayılıp gitti. Tüm geniş step birdenbire sabahın loşluğunu üzerinden silkip attı, gülümsedi ve çiy taneleriyle parıldamaya başladı.

Biçilmiş çavdar, çalı çırpı, sütleğen, yaban keneviri –bir gün önce kızgın güneşten yanmış, sararmış, yarı ölü her şey– şimdi, çiyle yıkanmış ve güneşle okşanmış olarak yeniden çiçeklenmek üzere canlanıyordu. Fırtına kuşları yolun üzerinden neşeli çığlıklar atarak geçiyor, yer sincapları otların arasında birbirlerini çağırıyor, sol tarafta uzakta bir yerlerde kızkuşları ağlamaklı sesleriyle ötüşüyordu. Brıçkanın ürküttüğü bir keklik sürüsü havalanıyor ve kendilerine özgü yumuşak bir "tırr" sesi çıkararak tepelere doğru uçuyordu. Cırcır ve ağustosböcekleri, çekirgeler ve danaburunları otlar arasından kendi gıcırtılı tekdüze müziklerini icra ediyordu.

Aradan kısa bir zaman geçti. Çiy taneleri buharlaştı, hava donuklaştı ve aldatılmış step yeniden kendi bezgin, temmuz görünümüne büründü. Otlar pörsüdü, hayat do-

nup taş kesildi. Güneşten kavrulmuş, yanık-yeşil, uzaklarda ise erguvaniye çalan yumuşak, gölgemsi renklere bürünmüş tepeler, puslu engin ova ve onların üzerine devrilmiş gökyüzü, ormanın ve yüksek dağların bulunmadığı stepte müthiş derin ve duru gözüken o gökyüzü, şimdi, uçsuz bucaksız, sıkıntıdan donmuş kalmış gibi öylece duruyordu.

Ne kadar boğucu, ne kadar sıkıcı! Brıçka hızla ilerliyor, Yegoruşka ise hep aynı şeyleri görüyor – gökyüzü, düz ova ve yayvan tepeler... Otların arasındaki müzik artık sustu. Fırtına kuşları uçup gitti, keklikler de görünürde yok. Solmuş otların üzerinde ekin kargaları iş olsun diye öyle hızla uçuşup duruyor; hepsinin birbirine benzemesi stepi daha da tekdüze kılıyor.

Toprağın hemen üzerinde ahenkli kanat çırpışlarıyla bir çaylak süzülüyor, sanki hayatın sıkıcılığı üzerine düşüncelere dalmış gibi, ansızın, uçmayı kesip havada öyle asılı kalıyor. Sonra kanat çırparak step üzerinde ok gibi fırlayıp gidiyor; neden uçtuğunu, ne istediğini kimse bilmiyor... Uzaklarda bir yel değirmeni kanatlarını oynatıyor...Çalılar arasında görünüp kaybolan beyaz bir kafatası ya da büyük yuvarlak bir taş tekdüzeliği bozuyor; bir an için taştan gri renkte bir insan figürü* ya da en üst dalına mavi bir gökkuzgun konmuş, kurumuş bir aksöğüt ağacı yükseliyor, bir yer sincabı yolu enlemesine geçiyor, sonra, gözlerinizin önünden yeniden yaban otları, basık tepeler ve ekin kargaları görüntüleri akmaya başlıyor.

---

* Rusçası "kamennaya baba" (taştan köylü kadın figürü). Ukrayna, Rusya steplerinde ve Moğolistan'da höyüklerde sıkça rastlanan, M.Ö. 4-2 bin yıllarından kalma yarı işlenmiş taş heykeller, putlar. Yüksekliği 1-4 metre arasında değişen taşlar çoğu kez kadın figürleri şeklinde olup köylü kadınlara benzetildiği için bu adı almıştır. *-çev.*

İşte, tanrıya şükür, karşıdan ekin demetleri yüklü bir araba göründü. En tepede genç bir kız uzanmış yatıyor. Yakıcı güneşten bunalmış uykulu kızcağız başını kaldırıp gelenlere bakıyor. Deniska gözleriyle aval aval kızı süzüyor, atlar burunlarını ekine doğru uzatıyor, brıçka gıcırtılar çıkararak ekin arabasını sıyırarak geçiyor. Başakların dikenleri bir fırça gibi Peder Khristofor'un silindir şapkasına sürtünüyor.

"İnsanların üzerine sürüyorsun arabanı, şişko!" diye bağırıyor Deniska. "Bak, suratını da ne hale getirmişler, sanki yaban arısı sokmuş."

Kız uykulu uykulu gülümseyerek dudaklarını oynatıyor ve tekrar uzanıp yatıyor...

İşte, yassı tepenin üzerinde yalnız bir kavak göründü. Onu buraya kim dikmiş, burada ne işi var; bunu ancak tanrı bilir! Kavağın yeşil giysiler içindeki zarif endamından insan gözlerini alamıyor. Bu güzel yaratık acaba mutlu mudur? Yazın yakıcı sıcak, kışın şiddetli soğuk ve fırtına, sonbaharda, sadece karanlığın hüküm sürdüğü, serseri kızgın rüzgârların ulumalarından başka hiçbir şeyin işitilmediği korkunç geceler, ama en kötüsü, tüm ömrü boyunca böyle yalnız, yapayalnız... Kavak ağacının gerisinde, tepenin en üstünden başlayarak yola kadar, parlaksarı bir halıyı andıran bir buğday tarlası uzanıyor. Buğday tarlasının yukarıda tepenin üstünde kalan kısmı biçilip demetlenmiş, aşağı kısmını ise şimdi biçiyorlar. Altı tırpancı sıra halinde dizilmiş tırpan sallıyor. Tırpanlar neşe ile parıldıyor, hepsi birden uyum içinde "vıjjı! vıjjı!" diye ses çıkarıyor. Demetleri bağlayan köylü kadınların hareketlerinden, ırgatların yüzlerinden ve tırpanların parıldamasından sıcağın ne denli yakıcı ve boğucu olduğu anla-

şılıyor. Dili bir karış dışarıda siyah bir köpek muhtemelen havlamak niyetiyle tırpancıların yanından brıçkaya doğru koşmaya başladı, ancak yarı yolda durarak, ilgisizce, elindeki kamçıyla kendisini korkutmaya çalışan Deniska'ya baktı. Havlamak için çok sıcaktı. Köylü kadınlardan birisi doğruldu, iki eliyle ağrıyan sırtını tutarak bakışlarını Yegoruşka'nın kırmızı gömleğine odakladı. Kırmızı renk mi hoşuna gitmişti, yoksa Yegoruşka ona kendi çocuklarını mı hatırlatmıştı bilinmez ama kadıncağız uzun süre kımıldamadan arkasından öylece ona baktı.

İşte buğday tarlası da hızla geride kaldı. Kavrulmuş ova, güneşten yanmış tepecikler, sıcak gökyüzü yine önlerinde uzayıp gidiyordu. Yine bir çaylak havada uçuyor, uzakta yine eskisi gibi, kollarını sallayan küçük bir insanı andıran yel değirmeni kanatlarını oynatıp duruyordu. Değirmeni seyretmek bıkkınlık veriyordu artık, sanki ona hiçbir zaman ulaşılamayacaktı, âdeta brıçkadan kaçıyordu.

Peder Khristofor ve Kuzmiçov suskun oturuyorlardı. Deniska doru atları kamçılıyor, onlara bağırıyor, Yegoruşka ise artık ağlamıyor, ilgisizce çevresini seyrediyordu. Sıcaktan ve bozkırın tekdüze sıkıcılığından bıkmaya başlamıştı. Ona, sanki çok uzun zamandan beri arabada gidiyormuş, sarsılıp sıçrıyormuş, güneş çok uzun zamandan beri sırtını yakıyormuş gibi geliyordu. Daha on verst bile gitmedikleri halde mola zamanı gelmedi mi diye düşünmeye başlamıştı. Dayısının yüzündeki huzur ve yumuşaklık ifadesi giderek azar azar kaybolmuş, geriye sadece ticaret adamlarına özgü soğuk kayıtsızlık kalmıştı. Bu soğukluk, dayısının tıraşlı, zayıf yüzüne, özellikle gözlüklüyken ve burnu, şakakları tozla kaplanmış iken, acımasız, zorba bir adam ifadesi kazandırıyordu. Peder

Khristofor ise tanrının yarattığı bu dünyayı ilgiyle seyretmeye ve gülümsemeye devam ediyordu. Suskunken iyi ve neşeli bir şeyler düşündüğü, yüzünde donup kalan hoş ve huzur verici gülümsemesinden anlaşılıyordu. Sanki yakıcı sıcak, iyi ve neşeli bir düşünceyi onun beyninde öylece dondurup taşlaştırmıştı...

"Eee Deniska, bugün yük arabalarını yakalar mıyız?" diye sordu Kuzmiçov.

Deniska gökyüzüne baktı, yerinden doğruldu, atları kamçıladıktan sonra ancak yanıt verebildi:

"Geceye doğru, tanrı izin verirse, yakalarız."

Köpek havlamaları duyuldu. Stepe özgü kocaman altı çoban köpeği, pusudan fırlarcasına, ulumayı andıran azgın havlamalarla aniden brıçkanın önüne atladı. Hepsi de örümcek ağını andıran kıllı suratları ve öfkeden kıpkırmızı olmuş gözleriyle olağanüstü vahşiydi. Arabayı çevirdiler; kıskançlıkla birbirlerini iterek, böğürmeyi andıran hırıltılı çığlıklar koparıyorlardı. Kinleri öylesine şiddetliydi ki, sanki atları da, arabayı da, insanları da paramparça etmeye çoktan hazırdılar... Köpekleri huylandırmayı ve kamçılamayı seven Deniska bu fırsatı kaçırmadı, yüzüne fesat bir ifade vererek eğilip onları kamçılamaya başladı. Köpeklerin hırıltılı havlamaları daha da arttı, atlar iyice hızlandı. Oturduğu arabacı yerinde zorla tutunmaya çalışan Yegoruşka ise, köpeklerin dişlerine ve gözlerine bakarken, düşmesi haline onların kendisini bir anda paramparça edebileceklerini anladı. Ancak, korku hissetmedi, tıpkı Deniska gibi o da yüzünde fesat bir ifadeyle pis pis baktı köpeklere ve elinde bir kamçısı olmamasına hayıflandı.

Brıçka bir koyun sürüsüne yaklaştı. Kuzmiçov:

"Dur!" diye bağırdı. "Çek dizginleri! Trrr..."

Deniska tüm gövdesiyle geriye doğru eğildi, dizginlere asıldı. Araba durdu.

"Buraya gel!" diye çobana bağırdı Kuzmiçov. "Sakinleştir şu köpekleri, lanet olası köpekler!"

Hırpani kılıklı, yalınayak, başında kışlık bir şapka, kirli torbası kalçasının üzerine asılı, elinde ucu çengelli uzun bir değnek tutan -tamamen Eski Ahit'ten fırlamış bir karakter- yaşlı çoban köpekleri yatıştırdıktan sonra şapkasını çıkararak brıçkaya yaklaştı. İlkine tamamen benzeyen, Eski Ahit'ten çıkmış diğer bir karakter de sürünün öteki ucunda kımıldamadan duruyor ve ilgisizce yolculara bakıyordu.

"Bu sürü kimin?" diye sordu Kuzmiçov.

"Varlamov'un!" diye yüksek sesle yanıtladı ihtiyar.

"Şey, Varlamov dün buradan geçti mi?"

"Kesinlikle geçmedi... Ama kâhyası geçti, bu doğru..."

"Sür!"

Brıçka yoluna devam etti, Çobanlar öfkeli köpekleriyle birlikte geride kaldılar. Yegoruşka isteksizce önde uzanan erguvani enginliklere baktı, kanatlarını oynatan yel değirmeni artık yaklaşıyor gibi gelmeye başladı ona. Değirmen gittikçe daha da büyüyor, yüksekliği büsbütün ortaya çıkıyordu; iki kanadını birbirinden net olarak ayırt edebilmek artık mümkündü. Kanatlardan biri eski ve yamalıydı, diğeri ise kısa bir süre önce yeni ağaç kullanılarak baştan yapılmıştı, güneşte parıldıyordu.

Brıçka yoluna dümdüz devam etti; değirmen her nedense sola doğru kayıyormuş gibi gelmeye başladı. Araba ilerledikçe ilerliyor, ancak değirmen hep sola kayarak uzaklaşıyor, bir türlü gözden kaybolmuyordu.

"Boltva oğluna çok güzel bir yel değirmeni kurdu," dedi Deniska.

"Çiftliği nedense gözükmüyor."

"O tarafta, vadinin ötesinde."

Hemen sonra Boltva'nın çiftliği de gözüktü. Yel değirmeni artık uzaklaşmıyor, geride kalmıyor, parıldayan kanadıyla Yegoruşka'ya bakıyor ve el sallıyordu. Ne büyücü ama!

II

ÖĞLEYE DOĞRU brıçka ana yoldan sağa saptı, bir süre yürüyüş adımlarıyla ilerledikten sonra durdu. Yegoruşka okşayıcı, yumuşacık bir şarıltı duydu, yüzünde başka tür bir havanın serin bir kadifeyi andıran dokunuşunu hissetti. Doğanın devasa, biçimsiz kayaları birbirine yapıştırarak oluşturduğu yassı tepeden, aşağı doğru, meçhul bir hayırseverin baldıran otu kamışından yapıp yerleştirdiği küçük borudan ince bir su akıyordu. Berrak, neşeli su güneşte parıltılar saçarak borudan toprağa dökülüyor, âdeta kendini güçlü ve taşkın bir sel gibi hayal ederek hafif bir homurtu çıkarıyor, hızla sola kıvrılıyordu. Bu incecik dere, hemen yakındaki gölete doğru yayılıp dağılıyor, yakıcı güneş ışınları ve kızgın toprak büyük bir iştahla onu emiyor, tüm gücünü alıyordu. Ancak, suyun gittiği yönde yüz adım ötedeki, brıçkayla yanından geçerken üç çulluğun çığlık atarak havalandığı gür yeşil kamışlığa bakılacak olursa, bu incecik dere ötede kendine benzer başka bir derecikle birleşiyor, güç kazanıyordu.

Yolcular dinlenmek ve atlara yem vermek için bu su akıntısının kenarına yerleşip yayıldılar. Kuzmiçov, Peder Khristofor ve Yegoruşka brıçka ve koşumları çözülmüş atlardan yere düşen yarı gölgeye serdikleri keçenin üzerine oturdular ve bir şeyler yemeye başladılar. Peder Khristofor

kana kana su içip üzerine bir de haşlanmış yumurta yer yemez, beyninde sıcaktan taşlaşmış, donup kalmış iyi ve neşeli düşünce hemen kendini dışa vurdu. Yegoruşka'ya okşayıcı gözlerle baktı, ağzındakini çiğnerken:

"Ben de tahsil gördüm, yavrum," diye söze başladı. "Çok küçük yaştan beri tanrı bana düşünce ve görüş verdi, başkalarından farklıydım. Daha senin gibi erken yaşlardayken kavrama yeteneğimle annemi babamı, öğretmenlerimi sevindirirdim. Daha on beş yaşına bile basmamışken tıpkı Rusça olduğu gibi Latince de konuşabiliyor ve bu dilde şiir yazıyordum. Hatırlıyorum, Piskopos Khristofor'un asa taşıyıcısı idim. Bir keresinde, şimdi hatırlıyorum, kutsal yüce çar Aleksandr Pavloviç'in isim günüydü. Piskopos ayinden sonra mihrapta cübbesini çıkarırken şefkatle bana baktı ve "*Puer bone, quam appellaris?*"* diye sordu. Ben de "*Christophorus sum,*"** diye yanıtladım. O da "*Ergo connominati sumus,*" diye ekledi, yani, biz seninle adaşız... Sonra Latince bana, sen kimin oğlusun diye sordu. Ben de yine Latince Lebedinskoe köyünden diyakoz Siriyski'nin oğlu olduğumu söyledim. Yanıtlarımın böyle hızlı ve anlaşılır olduğunu görünce piskopos beni kutsadı ve "Babana onun arkasında olacağımı yaz, seni de hatırımda tutacağım," dedi. Mihrabın etrafındaki başrahip ve rahipler Latince konuşmaları duyunca oldukça şaşırdılar ve her biri beni överek takdirlerini belirtti. Daha bıyıklarım çıkmamıştı yavrum, ama ben Latince, Yunanca, Fransızca okuyabiliyor, felsefe, matematik, anayurt tarihi ve tüm bilimlerden anlıyordum. Tanrı bana şaşılacak bir bellek vermişti. İki kez okuduğum bir şeyi ezberden hatırladığım çok oluyordu. Öğretmenlerim ve bana yar-

* (*Lat.*) "İyi çocuk, adın ne senin?" –*Rusça editörünün notu* [*Rus. ed.*]
** (*Lat.*) "Khristofor." –*Rus. ed.*

dım eden hayırseverler buna çok hayret ediyor ve ileride büyük bir bilge kişi ve kilisenin ışığı olacağımı düşünüyorlardı. Ben de Kiev'e gidip orada tahsilimi sürdürmeyi planlıyordum. Ancak annem babam bunu onaylamadı. Babam "Tüm hayatın boyunca okuyacaksın, ne zamana kadar seni bekleyebiliriz?" diyordu. Bu türden sözleri duyunca tahsili bıraktım ve bir göreve atandım. Şüphesiz, sonunda benden âlim bir kişi çıkmadı ama anne babama karşı itaatsizlik de etmiş olmadım. Yaşlılıklarında rahat etmelerini sağladım, öldüklerinde yüz akıyla gömdüm. İtaat, oruçtan da duadan da yücedir."

"Tüm bilgilerinizi artık unutmuş olmalısınız!" dedi Kuzmiçov.

"Nasıl unutmam? Tanrıya şükür, seksenimi devirdim. Felsefeden, güzel konuşma sanatından bir şeyler hatırlıyorum, dilleri ve matematiği ise tamamen unuttum."

Peder Khristofor gözlerini kapadı, biraz düşündükten sonra alçak sesle:

"Madde nedir?" diye konuştu. "Madde, kendi varoluşunu gerçekleştirmek için başka bir şeye gerek duymayan, kendi kendine yeter, bağımsız bir nesnedir."

Peder başını salladı, duygu dolu bir gülümseyişle:

"Manevi gıda!" dedi. "Gerçek şu ki, madde vücudumuzu besliyor, manevi gıda ise ruhumuzu!"

"Bilim milim!" diye içini çekti Kuzmiçov. "Eğer Varlamov'a yetişemezsek, işte o zaman göreceğiz bilimi."

"İğne değil ya, bir insan bu; buluruz. Buralarda bir yerlerde koşuşturuyordur."

Daha önce gördükleri üç çulluk yine sazlığın üzerinde uçuyordu, cıvıltılı ötüşlerinde, su kaynağından kovulmalarının doğurduğu endişe ve kızgınlık seziliyordu. Atlar durmaksızın yemlerini çiğniyor, burunlarından gürül-

tüyle soluk alıp veriyorlardı. Deniska, efendilerinin yediği salatalıklara, böreklere, yumurtalara tamamen kayıtsızmış izlenimi vermeye çalışarak, onların yanında biraz gezindikten sonra kendini tamamen atların sırt ve karınlarına musallat olan sığır sineklerini ve karasinekleri öldürme işine verdi. Boğazından özel alaycı bir ses çıkararak kurbanlarına büyük bir ihtirasla sopayı şaplatıyor, ölümden kaçmayı başaran şanslı sineklerin her birinin ardından gücenik bir ifadeyle bağırıyor, onları uçtukları yere kadar gözleriyle takip ediyordu.

Kuzmiçov, derin bir nefes almak suretiyle kendisinin artık doymuş olduğunun işaretini vererek:

"Deniska neredesin, gel yemek ye!" diye seslendi.

Deniska çekinerek keçenin yanına geldi, eğilip, beş iri sarı salatalık (daha küçük ve tazelerinden seçmeye utanmıştı), siyahlaşmış ve çatlamış olanlar arasından iki haşlanmış yumurta seçti. Sonra uzattığı koluna vurulmasından korkarcasına, kararsızca, böreklere dokundu.

"Al, al!" diyerek onu acele etmeye zorladı Kuzmiçov.

Deniska kararlılıkla böreği de aldı, yana doğru uzak bir yere gitti, sırtı arabaya dönük olarak toprağa oturdu. O anda öylesine yüksek bir yemek çiğneme sesi duyuldu ki, atlar bile dönüp kuşkuyla Deniska'ya baktılar. Karnını doyurmuş olan Kuzmiçov brıçkadan içi bir şeyle dolu bir torbayı indirip yanına aldı. Yegoruşka'yı:

"Ben uyuyacağım, bu torbayı başımın altından kimse çekip almasın, iyi bak," diye uyardı.

Peder Khristofor cübbesini, kemerini ve kaftanını çıkardı. Onu izleyen Yegoruşka şaşkınlıktan donakaldı. Papazların pantolon giyebileceğini hiç düşünmemişti. Oysa Peder Khristofor'un paçalarını çizmelerinin içine soktuğu yelken bezinden gerçek bir pantolonu vardı. Üzerine

de çok renkli kaba kumaştan dikilmiş kısa ve dar bir ceket giymişti. Yegoruşka pederi seyrederken, onun, unvanına uygun düşmeyen bu giysiler içinde, uzun saçları ve sakalıyla, Robinson Crusoe'ya çok benzediğini aklından geçirdi. Dış giysilerini soyunan Peder Khristofor ve Kuzmiçov brıçkanın altındaki gölgeye yüzleri birbirine dönük olarak uzandılar ve gözlerini kapadılar. Yemeğini çiğnemeyi bitiren Deniska da güneşin altına sırtüstü uzanıp yattı, o da gözlerini kapadı.

Deniska, Yegoruşka'ya:

"İyi bak etrafa, kimse atları götürmesin," diyerek hemen o anda uykuya daldı.

Bir sessizlik çöktü. Yalnızca atların yem çiğneyişleri, burunlarından pofur pofur nefes alışlarıyla, uyuyanların horultuları duyuluyordu. Biraz uzakta bir yerlerde bir kızkuşu ağlamaklı sesiyle ötüyor, arada bir, davetsiz konukların gidip gitmediğini görmek için uçuşan üç çulluğun çığırtıları yayılıyor, pınar yumuşak, peltek sesler çıkararak şarıltıyla akıyordu. Ancak, tüm bu sesler sessizliği bozmuyor, donup taş kesilmiş havayı dağıtmıyor, tersine, tüm doğayı uyuşukluğa gömüyordu.

Yegoruşka yemekten sonra daha da dayanılmaz hale gelen sıcaktan bunalmış halde yandaki kamışlığa koştu, oradan başlayarak çevreyi incelemeye başladı. Öğleden önce gördüklerinin aynısını görüyordu burada da. Düz ova, küçük tepecikler, gökyüzü, erguvani, uzak enginlikler... Sadece tepecikler daha yakına gelmiş, bir de, geride, uzaklarda kalan yel değirmeni artık görünmez olmuştu. Pınarın aktığı kayalık tepenin gerisinde daha yassı fakat daha geniş başka bir tepe uzanıyordu. Bu tepenin üzerinde tepeye yapışmış gibi duran beş-on haneli bir mezra vardı. Kulübelerin çevresinde ne bir insan, ne bir ağaç, ne de

bir gölge gözüküyordu; mezra kızgın sıcağın içinde âdeta boğulmuş, kuruyup buharlaşmıştı. Yegoruşka zaman geçirmek için otların arasından bir cırcırböceği yakaladı, avucunun içine alarak kulağına götürdü ve böceğin kemanından çıkan müziği uzun uzun dinledi. Müzikten bıkınca, kamışlıktaki su birikintisine doğru uçan sarı kelebek sürüsünün peşine düştü. Sonra nasıl geldiğini anlamadan kendini arabanın yanında buldu. Dayısı ve Peder Khristofor derin bir uykuya dalmıştı. Anlaşılan, atların dinlenebilmesi için daha iki üç saat uyumaları gerekecekti... Peki, bu uzun zamanı nasıl geçirecekti ve yakıcı sıcaktan nereye kaçacaktı! Zor bir soru... Yegoruşka otomatik bir hareketle ağzını kamış borudan fışkıran suya dayadı; ağzının içinde soğukluk ve baldıran otu kokusu hissetti. Önce iştahla içti, sonra, kendini zorlayarak, ağzındaki buz gibi soğukluk tüm gövdesine yayılıncaya, gömleği su içinde kalıncaya kadar içmesini sürdürdü. Sonra brıçkanın yanına dönerek uyuyanları seyre daldı. Dayısının yüzünde her zamanki gibi, yine, tüccarlara özgü soğuk kayıtsızlık ifadesi vardı. İşine tutkuyla bağlı bir adam olan Kuzmiçov, her zaman, hatta uykudayken, kilisede dua sırasında, "kanatlı çocuk melekler arasında" (*ije heruvimi*) ilahisini söylerken bile hep kendi işlerini düşünür, bir dakika olsun işlerini aklından çıkaramazdı. Şimdi de rüyasında muhtemelen yün balyalarını, yük arabalarını, fiyatları, Varlamov'u görüyordu... Yumuşak, havai ve güleç bir insan olan Peder Khristofor ise, yaşamı boyunca, onun ruhunu bir boa yılanı gibi sıkıp boğacak herhangi bir işle asla uğraşmamıştı. O da kendi çağında pek çok sayıda işle uğraşmış, ancak, işlerin kendisinden çok, günlük koşuşturması ve muhatap olduğu kuruluşlardaki insanlarla kurulan temas ona çekici gelmişti. Bu yolculukta da onu yünden, Varlamov'dan ve yün

fiyatlarından çok, uzun yolculuk, yol sohbetleri, brıçkanın altında uyumak, zamanlı zamansız yenecek yemekler ilgilendiriyordu... Yüz ifadesine bakılırsa, Peder Khristofor şu anda rüyasında mutlaka Piskopos Khristofor'u, Latince söyleşiyi, karısını, üzerine smetana konmuş puf böreklerini, Kuzmiçov'un asla rüyasında göremeyeceği diğer pek çok şeyi görüyor olmalıydı.

Yegoruşka uyuyanların yüzlerini seyrederken, ansızın, hafif sesle söylenen bir şarkı duydu. Uzakta bir yerlerde bir kadın şarkı söylüyordu, ancak, tam olarak nerede olduğunu ve sesin hangi yönden geldiğini anlamak zordu. Daha çok ağlamayı andıran, güçlükle duyulabilen bu hafif, ezik ve hüzünlü şarkı bir sağ yandan, bir sol yandan, bir gökten, bir yeraltından duyuluyor; sanki stepin üzerinde görünmez bir ruh uçuyor ve şarkı söylüyordu. Yegoruşka etrafına bakındı ve bu acayip şarkının nereden geldiğini bir türlü anlayamadı. Sonra iyice dinleyince, ona, şarkıyı sanki otlar söylüyormuş gibi geldi. Yarı canlı yarı ölmüş, mahvolmuş otlar, sözsüz şarkılarında, güneşin onları böyle boş yere yakıp kavurmasında kendilerinin hiçbir suçları olmadığına acıklı acıklı ve içtenlikle birilerini inandırmaya çalışıyorlardı. Kendilerinin büyük bir tutkuyla yaşamak istediklerini, henüz çok körpe olduklarını söylüyorlardı; bu yakıcı sıcak ve kuraklık olmasaydı ne kadar da alımlı, güzel olacaklardı! Gerçi bunda onların bir kusuru yoktu ama yine de birilerinden bağışlanma diliyor, dayanılmaz bir acı ve üzüntü içinde olduklarına ve kendilerine acıdıklarına yemin billah ediyorlardı...

Yegoruşka biraz dinledikten sonra, bu iç karartıcı, ezik şarkının havayı daha da boğucu, daha sıcak ve daha durgun hale getirdiği düşüncesine kapıldı... Duyduğu şarkıyı bastırmak için kendisi bir şarkı mırıldanarak ve ayakla-

rını yere vurup sesler çıkararak kamışlığa doğru koştu. Kamışlıktan başlayarak her tarafa dikkatlice bakıp araştırdı ve kimin şarkı söylediğini keşfetti. Mezranın en kenarındaki kulübenin yanında, kısa bir iç etek giymiş, ince ve uzun bacaklarıyla balıkçıl kuşunu andıran bir köylü kadın duruyor, bir şey eliyordu. Kalburundan, aşağıya, yamaca doğru beyaz bir toz ağır ağır yayılıyordu. Şarkı söyleyenin bu kadın olduğu şimdi artık apaçıktı. Kadının iki *sajen* ötesinde başı açık, üzerinde gömlekten başka bir şey olmayan küçük bir oğlan çocuğu hareketsiz duruyordu. Çocuk şarkıdan büyülenmiş gibi öyle kımıldamadan duruyor, aşağılara bir yerlere, muhtemelen Yegoruşka'nın al basmadan gömleğine bakıyordu.

Şarkı sona erdi. Yegoruşka yavaş adımlarla brıçkanın yanına döndü. Zaman öldürmek için yine kamış oluktan akan suyla oynamaya başladı.

Ezik şarkı yeniden duyuldu. Şarkı söyleyen, tepenin yamacında bulunan mezradaki aynı, ince uzun bacaklı köylü kadındı. Yegoruşka'nın can sıkıntısı birdenbire yine geri döndü. Kamış olukla oynamayı bırakıp gözlerini yukarıya çevirdi. Gördüğü şey öylesine beklenmedik bir şeydi ki, birazcık korktu. Yegoruşka'nın başının üzerindeki şekilsiz kayalardan birinin üstünde, daha önce köylü kadının yanında duran çocuk, şimdi, üzerinde sadece gömleği, öne doğru şişik büyük karnı ve incecik bacaklarıyla dikilmiş duruyordu. Çocuk, âdeta başka bir dünyadan gelmiş yaratıklar görmüşçesine, Yegoruşka'nın al basmadan gömleğine ve brıçkaya gözünü kırpmaksızın, ağzı açık, korkarak, yüzünde anlamsız bir hayret ifadesiyle aval aval bakıyordu. Gömleğin kırmızı rengi ona çekici ve okşayıcı gelmiş, brıçka ve brıçkanın altında uyuyanlar ilgisini çekmişti. Belki de çocuğun kendisi kırmızı hoş

renglin ve merakın onu köyden aşağı sürükleyip buraya kadar nasıl getirdiğinin farkında değildi ve muhtemelen gösterdiği bu cesaret şimdi onu da şaşırtıyordu. Yegoruşka çocuğa uzun uzun baktı, çocuk da Yegoruşka'ya baktı. Her ikisi de suskun kaldı ve bir sıkılma duygusu hissettiler. Uzun bir sessizlikten sonra Yegoruşka:

"Senin adın ne?" diye sordu.

Yabancı çocuğun şişkin yanakları daha da şişti, sırtını kayaya iyice verdi, gözlerini kocaman açarak dudaklarını oynattı ve kısık, kalın bir sesle:

"Tit," diye yanıt verdi.

Çocuklar bunun dışında birbirleriyle tek kelime dahi konuşmadı. Esrarengiz Tit, gözlerini Yegoruşka'dan ayırmaksızın, biraz daha suskun bekledikten sonra bir ayağını yukarı doğru atarak tabanıyla yoklayıp kendisine bir destek noktası buldu ve kayaya tırmandı. Oradan, geriye doğru çekilerek ve sanki arkadan kendisine vuracağından korkuyormuş gibi Yegoruşka'nın gözlerinin içine bakarak bir sonraki kayaya tırmandı. Tümseğin tepe noktasını da aşıp gözden kaybolunca kadar tırmanmasını sürdürdü.

Oturduğu yerden, bakışlarıyla çocuğun gidişini sonuna kadar izleyen Yegoruşka dizlerini kolları arasına aldı ve başını öne eğerek dizlerinin üstüne koydu. Kızgın güneş ışıkları ensesini, boynunu ve sırtını yakıyordu. Hüzünlü şarkı ara sıra kesiliyor, sonra durgun ve boğucu havada yeniden duyuluyordu. Kamış oluktan akan su tekdüze şırıltısını sürdürüyor, atlar yemlerini çiğniyor, zaman âdeta donup durmuşçasına sonu gelmez bir şekilde uzadıkça uzuyordu. Sanki sabahtan bu yana yüz yıl geçmiş gibi geliyordu... Acaba tanrı, şimdi, Yegoruşka'nın, brıçkanın ve atların bu havada donup, tıpkı tepeler gibi taş kesilip bulundukları yerde sonsuza dek kalmalarını istemez miydi?

Yegoruşka başını kaldırarak yorgun, uykulu gözleriyle ileriye baktı. Şu ana kadar hareketsiz duran leylak rengi uzak enginler şimdi salınmaya başlıyor ve gökyüzüyle birlikte daha da uzaklara sürükleniyor, boz otları, kamışları da peşinden sürüklüyordu. Yegoruşka da uzaklaşan enginlerin peşinden olağanüstü bir hızla koşuyordu. Bir güç onu sessizce bir yerlere doğru çekiyor, kavurucu sıcak ve bıktırıcı şarkı da onun ardından sürüklenip geliyordu. Yegoruşka başını önüne eğdi ve gözlerini kapadı...

Önce Deniska uyandı. Onu bir şey ısırmış olacak ki, fırlayarak kalktı, hızlı hızlı omzunu kaşırken:

"Lanet olası putperest, tanrı cezanı versin!" dedi.

Deniska sonra pınara koştu, kana kana su içti, elini yüzünü uzun uzun yıkadı. Deniska'nın oflayıp puflamaları ve suyun şırıltısı yarı baygın durumdaki Yegoruşka'nın uyanıp kendine gelmesini sağladı. Çocuk, Deniska'nın su damlaları ve iri çillerle kaplı mermeri andıran yüzüne baktı:

"Birazdan yola çıkar mıyız?" diye sordu.

Deniska güneşin ne kadar yüksekte olduğuna bir göz attı ve:

"Çıkmamız lazım, çıkarız," dedi.

Sonra gömleğinin eteğiyle kurulandı, yüzüne çok ciddi bir ifade vererek, tek ayağının üzerinde zıplamaya başladı:

"Ne dersin, sekerek kim kamışlığa daha önce varacak?" dedi.

Yakıcı sıcaktan bitkin düşmüş, yarı uykulu Yegoruşka istemese de onun peşinden sekerek gitti. Deniska, yaşı artık yirmisine basmış, arabacılık yapan ve yakında evlenmeyi planlayan biriși olmasına rağmen, çocuk gibi davranmayı hâlâ bırakamamıştı. Uçurtma uçurmayı, güvercin kovalamayı, aşık kemiği oynamayı, koşu yarışı

yapmayı çok seviyor ve çocukların oyunlarına ve kavgalarına her zaman o da karışıyordu. Efendileri uykuya yatar yatmaz ya da evden ayrılır ayrılmaz, Deniska hemen tek ayak üstünde sekme ya da taş atma oyunu türünden bir oyun bulur oynardı. Onun küçük çocuklar arasında bu denli içten bir heyecanla böylesine oynayıp zıplamasını gören yetişkinlerin "odun mu odun!" diye söylenmemeleri zordu. Çocuklar ise, iri arabacının kendi alanlarına müdahalesinde garipsenecek bir şey görmüyor, "Bırakalım oynasın, yeter ki kavga çıkarmasın!" diye düşünüyorlardı. Tıpkı küçük köpek yavrularının, iyi yürekli, büyük bir köpeğin onların aralarına sokulup kendileriyle oynamasında herhangi bir gariplik görmemeleri gibi.

Deniska sekme yarışında Yegoruşka'yı geçmiş ve görünüşe bakılırsa bundan çok memnun kalmıştı. Yegoruşka'ya göz kırparak, ona, tek ayak üstünde istediği kadar uzun mesafelere sekerek gidebileceğini göstermek için, yol boyunca sekip oradan hiç dinlenmeden tekrar brıçkanın yanına geri dönmeyi önerdi. Yegoruşka, nefes nefese kaldığı ve kendini çok bitkin hissettiği için bu öneriyi reddetti.

Deniska'nın yüzünde ansızın çok ciddi bir ifade belirdi. Kuzmiçov onu azarladığında ya da bastonunu ona doğru kaldırıp salladığında bile bu kadar ciddileşmiyordu. Çevresine kulak kabartarak sessizce eğilip bir dizi üzerine oturdu; yüzünü, tıpkı dini inanışlarına ters düşen sözler, herzeler duymuş insanlarınki gibi bir sertlik ve endişe ifadesi kapladı. Bakışlarını belirli bir noktaya dikti, çukurlaştırdığı elini yavaşça havaya kaldırıp birdenbire kendini karnı üzerine yere attı ve avucuyla otlara bir şaplak indirdi. Zafer kazanmışçasına sevinerek kısık bir sesle:

"Evet, yakaladım!" dedi.

Ayağa kalktı, avcundaki iri çekirgeyi Yegoruşka'nın gözüne doğru uzattı.

Yegoruşka ve Deniska çekirgenin hoşlanacağını düşünerek onun geniş, yeşil sırtını parmaklarıyla okşadılar ve antenlerine dokundular. Sonra Deniska şişman, kan emmiş bir sinek yakaladı ve onu çekirgeye ikram etti. Çekirge oldukça kayıtsızca, sanki Deniska'yla çok eskiden beri tanışıyorlarmış gibi, miğfer siperine benzeyen çenesiyle sineğin karnını kaptığı gibi koparıverdi. Çekirgeyi serbest bıraktılar, kanatlarının altındaki pembe örtüyü güneşte parıldatarak otların arasına uçtu ve hemen orada cırcırlı şarkısına başladı. Sineği de salıverdiler, karnı yenmiş sinek kanat çırparak atlara doğru uçup gitti.

Brıçkanın altından derin iç çekişleri duyuldu. Uyanan Kuzmiçov'du. Hızla başını kaldırdı, telaşla uzaklara doğru baktı. Yegoruşka ve Deniska'yı ilgisizce sıyırıp geçen bu bakışlara bakılırsa, o uyanır uyanmaz yine yünleri ve Varlamov'u düşünüyordu.

Kuzmiçov endişeli endişeli:

"Peder Khristofor kalkınız, vakit geldi!" diye seslendi. "Daha ne uyuyacağız, zaten uyuyakalmışız! Deniska atları koş!"

Peder Khristofor yüzünde yine aynı, uyuduğu zamanki gülümsemesiyle uyandı. Yüzü uykudan buruşup kırışmış, âdeta yarı yarıya küçülmüştü. Elini yüzünü yıkayıp giyindikten sonra, acele etmeksizin, cebinden cildi yağlanmış küçük bir Zebur çıkardı, yüzünü doğuya dönerek fısıltıyla okumaya ve haç çıkarmaya başladı.

Kuzmiçov serzenişle:

"Peder Khristofor gitme zamanı geldi," dedi. "Atlar çoktan hazır, siz de vallahi..."

"Bir dakika, bir dakika..." diye mırıldandı peder. "İlahi okumam gerek... Bugün hiç okumadım."

"İlahilerle daha sonra da..."

"İvan İvanıç her gün okumalı, benim kuralım böyle... Aksi mümkün değil."

"Tanrı ceza yazmaz ya!"

Peder Khristofor çeyrek saat ayakta, yüzü doğuya dönük olarak, kımıldamadan durdu ve dudaklarını oynattı. Kuzmiçov ise neredeyse nefret dolu bakışlarla onu seyretti ve sabırsızlıkla omuzlarını silkip durdu. Özellikle, Peder Khristofor'un her "şan olsun" sözcüğünden sonra derin derin nefes alıp hızla haç çıkarması ve oradakilerin de haç çıkarmasını sağlamak için yüksek sesle üç kez "Alliluya, alliluya, alliluya, şan olsun sana tanrım!" diye tekrarlaması Kuzmiçov'u iyice çileden çıkardı.

Nihayet peder sonunda gülümsedi. Yukarıya gökyüzüne baktı, Zebur'u cebine koyarken:

"*Fini*," dedi.

Bir dakika sonra brıçka yola koyuldu. Sanki araba ileriye doğru değil de geriye doğru gidiyormuş gibi, yolcular, öğleden önce gördükleri şeylerin aynısını görüyorlardı. Yayvan tepeler, yine öyle, mor enginliklere gömülü sonu gelmeyen bir silsile oluşturuyordu. Yabani otlar, iri taşlar bir görünüp bir kayboluyor, biçilmiş tarlalar hızla geçiliyor, aynı ekin kargaları, aynı çaylak ağırbaşlılıkla kanat çırparak stepin üzerinde uçuşuyordu. Hava yakıcı sıcaktan ve hareketsizlikten daha da donuklaştı, uysal doğa âdeta taş kesilip sessizliğe gömüldü... Ne bir rüzgâr, ne dinç, taze bir ses, ne de bir bulut!

Fakat işte sonunda, güneş batıya doğru yönelmeye başladığında, step, hava ve yayvan tepeler bu baskıya daha fazla dayanamadı; sabırları tükenmiş, bitmiş, helak olmuş

bir halde bu boyunduruktan kendilerini kurtarmaya çalıştılar. Tepelerin ardından beklenmedik solgun, gri, yün kümesini andıran bir bulut belirdi. Bulut "ben hazırım" dercesine steple göz göze geldi ve kaşlarını çattı. Durgun havada, ansızın, âdeta yırtılan, kopan bir şey oldu; azgın bir rüzgâr çıktı ve gürültüyle, ıslık sesleriyle stepin üzerinde daireler çizerek esti. O anda otlar ve geçen yıldan kalma çalı çırpı bir hışırtı kopardı, yolun üzerinde helezon şeklinde kıvrılan bir toz bulutu yükseldi ve giderek tüm stepe yayıldı. Çevredeki tüm samanları, kızböceklerini ve kuş tüylerini çekip içine alan hortum kendi etrafında dönen siyah bir sütun şeklinde gökyüzüne doğru yükseldi ve güneşin ışıklarını kararttı. Deve elmaları stepin her yerinde kâh kayarak, kâh sıçrayarak tüm yönlere doğru koşuşuyorlardı. Hortumun içine düşen bir deve elması kendi etrafında döndü, bir kuş gibi gökyüzüne doğru uçup yükseldi, orada siyah bir noktaya dönüştü ve gözden kayboldu. Onun ardından bir ikincisi, sonra üçüncüsü hortuma kapıldı. Yegoruşka iki deve elmasının göğün yüksek maviliklerinde nasıl çarpıştıklarını, tıpkı güreşir gibi birbirlerine nasıl yapıştıklarını gördü.

Yolun tam üzerinden bir toy kuşu havalandı. Kanatları ve kuyruğu parıldayan, âdeta güneşe batırılıp çıkarılmış toy kuşu, tıpkı bir balıkçı zokasına ya da suyun üzerinde parıldarken kanatlarıyla antenleri birbirine karışan ve her yerinden, önden, arkadan ve yandan antenleri çıkıyormuş gibi görünen bir göl kelebeğini andırıyordu... Toy kuşu, bir böcek gibi havada titreyerek ve alacalı bulacalı renklerini güneşte parlatarak yere tam dik bir çizgi üzerinde iyice yukarılara, yükseklere uçtu, sonra, muhtemelen toz bulutundan korktuğu için yönünü yana çevirdi, yanıp sönen parıltısı uzun bir süre daha gözden kaybolmadı.

İşte, otların arasından kasırgadan ürkmüş, ne olup bittiğini anlayamayan bir bıldırcın kılavuzu fırlayıp uçtu. Rüzgâra karşı değil de, tüm kuşlar gibi rüzgârla aynı yönde uçuyordu. Bu nedenle kuşun tüyleri kabardı, şişip bir tavuk büyüklüğüne ulaştı; bu ona çok kızgın ve heybetli bir görünüm veriyordu. Yalnızca, ömürlerinin tümünü stepte geçiren ve stepin tüm çılgınlıklarına alışık olan ekin kargaları otların üzerinde sakin sakin uçuyor ya da kayıtsızca, hiçbir şeye aldırmadan, güçlü gagalarıyla sert toprağı gagalıyorlardı.

Tepelerin ardında boğuk gök gürültüleri duyuldu, bir serinlik esti. Deniska neşeyle ıslık çaldı ve atları kamçıladı. Peder Khristofor ve Kuzmiçov şapkalarını elleriyle tutmuş tepelere bakıyorlardı... Bir yağmur boşalsa ne iyi olacaktı!

Öyle görünüyordu ki, küçük bir gayret, tek bir çaba daha olsaydı step galebe çalacaktı. Ancak, görünmez baskıcı bir güç, rüzgâr ve havayı yavaş yavaş zincire vurdu, tozlar yatıştı ve sanki hiçbir şey olmamış gibi yeniden sessizlik çöktü. Bulut saklandı, güneşten yanmış yayvan tepeler surat astı, hava direnmeksizin durgunluğa teslim oldu. Sadece bir yerlerden endişeli kızkuşlarının ağlamaklı ötüşleri ve yazgılarına isyanları duyuluyordu.

Sonra hemen akşam oldu.

III

AKŞAMIN ALACAKARANLIĞINDA teneke çatısı pas tutmuş, karanlık pencereli, tek katlı, büyük bir ev göründü. Gerçi önünde bir avlusu yoktu ve çevresi hiçbir şeyle çevrilmemiş halde stepin ortasında öylece duruyordu, ama yine de bu eve han diyorlardı. Evin hemen yan tarafında, çevresi çitle çevrili çok bakımsız küçük vişne

bahçesi karanlıkta seçilebiliyordu; pencerelerin dibinde ağır kafaları öne eğik, uykulu ayçiçekleri sıralanmıştı. Bahçenin içinden, gürültüsüyle tavşanları korkutsun diye konmuş küçük, oyuncak bir yel değirmeninin tıkırtıları duyuluyordu. Evin çevresinde step dışında başka da ne bir şey görünüyor, ne de herhangi bir ses duyuluyordu.

Brıçka üzeri sundurmalı eşiğin önünde durur durmaz evin içinden sevinç sesleri –biri erkeğe diğeri kadına ait– duyuldu, ardından da han kapısının keskin gıcırtısı işitildi. Göz açıp kapamaya kalmadan, arabanın yanında ellerini, kollarını ve elbisesinin arka yırtmacını sallayıp duran, uzun cılız bir adam belirmişti. Bu, hanın sahibi Moisey Moiseyiç'ti; gençlik yıllarını artık geride bırakmış, oldukça solgun yüzlü birisiydi; çini mürekkebi kadar siyah, güzel bir sakalı vardı. Dar omuzları üzerinde, sanki askıya asılıymış gibi sallanıp duran, eskimiş, siyah bir redingot giymişti. Moisey Moiseyiç duyduğu sevinçten ya da korkudan her el çırpışında, tıpkı kanat çırpar gibi redingotunun eteklerini de sallıyordu. Evsahibi, redingottan başka, paçaları çizmelerinin üzerine düşen geniş, beyaz bir pantolon ve kızıl-sarı çiçekleriyle dev tahtakurularını andıran kadife bir yelek giymişti.

Moisey Moiseyiç gelen kişileri tanıyınca o denli duygulandı ki heyecandan dili tutuldu; sonra ellerini çırparak bir inleme sesi çıkardı. Redingotunun etekleri havada uçuştu, sırtı bir yay gibi büküldü, solgun yüzü öyle bir gülüşle çarpıldı ki, sanki brıçkanın gelişini görmek onun için sadece hoş bir şey değil, acı verir derecede tatlı bir duyguydu da.

"Aman tanrım, aman tanrım!" diye ince, şarkı söyler gibi bir sesle söyleniyor, nefes nefese, sağa sola koşuyor, hareketleriyle yolcuların arabadan inmelerini engelliyordu.

"Bugün ne mutlu bir gün benim için!" diyordu. "Ah, şimdi ben ne yapacağım? İvan İvanıç! Peder Khristofor! Sürücünün yanında da ne güzel bir beyzade oturuyormuş böyle, tanrı cezamı versin! Ah, tanrım! Ne diye böyle dikilip duruyorum da konukları içeriye buyur etmiyorum? Lütfen, lütfen... buyurun, affınıza sığınırım! Tüm eşyalarınızı verin bana... Ah, tanrım!"

Moisey Moiseyiç arabanın içini elle yoklayıp bir yandan da yolcuların inmesine yardım ederken, ansızın geri döndü ve âdeta boğuluyormuş da yardım çağırıyormuşçasına, vahşi, canhıraş bir sesle:

"Hey Salamon! Salamon!" diye bağırdı.

Evin içinden bir kadın sesi:

"Salamon! Salamon!" diye yineledi çağrıyı.

Han kapısı gıcırdadı; ortası dazlaklaşmış kızıl, sert, kıvırcık saçları ve iri gaga burnuyla, orta boylu, genç bir Yahudi eşikte belirdi. Kolları kısa, yuvarlak etekli, çok yıpranmış kısa bir ceket ve kısa, şayak bir pantolon giymişti; kısa görünmesi ve tüyleri yolunmuş bir kuşun kesik kuyruklu haline benzemesi bu yüzdendi. Moisey Moiseyiç'in kardeşi Salamon'du bu. Suskun, selamlaşmaksızın, yüzünde bir çeşit garip bir gülümsemeyle brıçkaya yaklaştı. Moisey Moiseyiç, Salamon'a, âdeta kendisine inanmayacağından korkuyormuşçasına, ezik bir tonla:

"İvan İvanıç ve Peder Khristofor geldiler," dedi. "Ay, ay, olağanüstü bir şey, böyle iyi insanlar kalkıp da ansızın bize gelsinler! Haydi Salamon eşyaları al! Lütfen buyurunuz değerli konuklar!"

Biraz sonra Kuzmiçov, Peder Khristofor ve Yegoruşka büyük, boş ve iç karartıcı bir odada meşeden yapılmış eski bir masanın çevresinde oturuyorlardı. Masa neredeyse tek başına duruyordu, kocaman odada ondan başka sadece

delik deşik bir muşambayla örtülü kanepe ve üç de sandalye vardı, başka da mobilya yoktu. Üstelik bu sandalyelere sandalye demek için bin şahit lazımdı. Muşambaları çoktan ömrünü doldurmuş, acınacak haldeki bu mobilya benzeri şeylerin sırtları hiç de doğal sayılamayacak biçimde arkaya doğru oldukça kavisliydi. Öyle ki, sandalye değil çocuk kızağı derdiniz. Meçhul marangozun sandalyelerin sırtlarını böyle insafsızca arkaya doğru büküşünde ne gibi bir rahatlık öngördüğünü anlamak zordu. Burada suçlunun marangoz değil de, gelip geçen yolcular arasında, kendi gücü ile böbürlenmek isterken sandalyelerin sırtını kanırtan, sonra da düzelteyim derken daha da çok eğen bir pehlivanın olduğunu hayal etmek istiyordu insan. Oda iç karartıcı görünüyordu. Duvarlar griydi, tavan ve kornişler islenmişti. Döşemede nasıl oluştuğu anlaşılmayan (yine aynı pehlivanın ökçesiyle yaptığını düşünebiliriz) uzun yarıklar ve açılmış delikler vardı. İnsanda, içinde on lamba dahi asılı olsa, yine de, bu odanın karanlık olmaya devam edeceği duygusu oluşuyordu. Ne duvarlarda ne de pencerelerde süse benzer bir şey vardı. Bununla beraber, duvarların birinde gri ahşap çerçeve içinde çift başlı kartal ve altında bazı kuralların bulunduğu bir yazı asılıydı, diğer duvarda da yine aynı tür bir çerçeve içinde "İnsanların kayıtsızlığı" altyazısının bulunduğu bir gravür asılıydı. Geçen zamanın gravürü büyük ölçüde soldurması ve sineklerin onu cömertçe kirletmeleri yüzünden, insanların neye karşı kayıtsız olduklarını anlamak mümkün olmuyordu. Odanın içi küflenmiş ve ekşimiş bir şeyin kokusuyla dopdoluydu.

Moisey Moiseyiç konukları içeri aldıktan sonra da eğilip bükülmeye, büzülmeye, ellerini çırparak sevinç çığlıkları atmaya devam etti; o tüm bunları olağanüstü kibar

ve nezaket sahibi görünmek için yapılması gereken şeyler olarak görüyordu.

"Bizim at arabaları buradan ne zaman geçti?" diye sordu Kuzmiçov.

"Bir kafile bu sabah geçti, diğer kafile ise, İvan İvanıç, öğleyin bizim burada dinlendikten sonra akşamüstü yola çıktı."

"Hımm... Varlamov buradan geçti mi, geçmedi mi?"

"Hayır, İvan İvanıç. Dün sabah onun kalfası Grigori Yegoriç geçti. Varlamov'un bugün Molokan çiftliğinde olması gerektiğini söylüyordu."

"Çok güzel. Demek ki, şimdi biz önce at arabaları kafilesine yetişeceğiz, sonra da doğru Molokan'a."

Moisey Moiseyiç dehşet içinde el çırparak:

"Tanrı korusun İvan İvanıç! Gece vakti nereye gidiyorsunuz? Burada afiyetle akşam yemeğinizi yersiniz, gecelersiniz, yarın sabah da, tanrının izniyle, yola çıkar ve kimi istiyorsanız ona yetişirsiniz."

"Zaman yok, zaman yok... Bağışlayın Moisey Moiseyiç! Başka bir zaman fırsat çıkar kalırız, şimdi zamanı değil. Çeyrek saat oturup gideliim, Molokan'da geceleyebiliriz."

"Çeyrek saat!" diye Moisey Moiseyiç keskin bir çığlık attı. "Tanrıdan da mı korkmuyorsunuz, İvan İvanıç? Beni şapkalarınızı gizlemeye ve üstünüze kapıları kilitlemeye zorluyorsunuz. Hiç olmazsa bir şeyler atıştırın, çay için!"

"Çaya şekere zamanımız yok," dedi Kuzmiçov.

Moisey Moiseyiç, yüzünde acı veren tatlı bir gülümsemeyle, başını yana eğdi, dizlerini büktü ve açık ellerini sanki bir darbeye karşı kendini savunuyormuş gibi öne doğru kaldırarak yalvarmaya başladı:

"İvan İvanıç! Peder Khristofor! Ne olur, lütufta bulununuz, bir bardak çayımı içiniz! Yoksa ben çayı bile içilmeyecek kadar kötü bir insan mıyım? İvan İvanıç!"

Peder Khristofor merhamet dolu bir ifadeyle iç geçirerek:

"Eh, çay içebiliriz," diye söylendi. "Bu bizi fazla alıkoymaz."

"Eh, pekâlâ!" diye razı oldu Kuzmiçov.

Moisey Moiseyiç silkinip canlandı, bir sevinç çığlığı kopardı; sanki biraz önce soğuk sudan çıkıp sıcak bir ortama kavuşmuş birisi gibi kamburlaşıp büzüldü. Kapıya koşup daha önce Salamon'u çağırdığı aynı histerik, yabanıl, boğuk sesle:

"Roza! Roza! Semaveri ver!" diye seslendi.

Bir dakika sonra kapı açıldı ve içeriye elinde büyük bir tepsi ile Salamon girdi. Tepsiyi masaya koyarken alaylı alaylı yan tarafta bir yerlere bakıyor ve daha önceki gibi garip garip gülümsüyordu. Şimdi lambanın ışığında onun gülümseyişini daha yakından görmek mümkündü. Çok karmaşık bir gülümsemeydi bu ve çok sayıda duyguyu bir arada ifade ediyordu; ancak egemen unsur tekti: Aşikâr bir hor görme. Salamon sanki aklından gülünç ve budalaca bir şeyler geçiriyor, birisine artık katlanamıyor, ondan nefret ediyor, bir şeylere seviniyor ve alay ederek birisinin kalbini kırmak, sonra da katıla katıla gülmek için uygun anın gelmesini bekliyor gibiydi. Uzun burnu, kalın dudakları ve fal taşı gibi açılmış kurnaz gözlerinde sanki kahkaha atma arzusunun yarattığı bir gerilim hissediliyordu. Bakışlarını Salamon'a çeviren Kuzmiçov alaylı alaylı gülümseyerek:

"Salamon, çıfıtları* temsilen bu yaz bizim panayıra, N.'ye, niçin gelmedin?" diye sordu.

---

* Kuzmiçov Yahudi (yevrey) sözcüğünü değil de onun halk arasında kullanılan şekli olan ve cimriliği vurgulayan "Jid" sözcüğünü kullanmaktadır. *–çev.*

Yegoruşka'nın da çok iyi hatırladığı gibi, Salamon, iki yıl önce N. kasabası panayırında, barakalardan birinde, Yahudi yaşamıyla ilgili bazı sahneler oynamış ve bunda da çok başarılı olmuştu. Bu olayın anılması Salamon'un üzerinde en ufak bir etki bile yaratmadı. Herhangi bir yanıt vermeden odadan çıktı ve biraz sonra bir semaverle geri döndü.

Masadaki işini bitiren Salamon yana çekildi, kollarını göğsünde çapraz şekilde birleştirip bir ayağını öne doğru uzattı ve alaycı bakışlarını Peder Khristofor'un üzerine çevirdi. Duruşunda meydan okuyan, kibirli ve hor gören, fakat aynı zamanda da son derecede acınacak, komik bir hal vardı. Çünkü duruşundaki heybet artıkça, onun kısa pantolonu, dar ve kısa kesilmiş ceketi, gülünç burnu ve yolunmuş kuşu andıran görünümü daha açık bir şekilde ön plana çıkıyordu.

Moisey Moiseyiç diğer odadan bir tabure getirdi ve masadan uzakça bir yere oturdu.

"Afiyet olsun! Çay ve şeker!" diyerek misafirlerle ilgilenmeye başladı. "Yarasın. Böylesine nadir misafirler, bende bir gelen misafirler! Peder Khristofor'u neredeyse beş yıldan beri görmemiştim."

Yegoruşka'yı sevecenlikle okşayarak sordu:

"Birisi bana söylemeyecek mi, bu güzel küçük beyzade de kim?"

"Kız kardeşim Olga İvanovna'nın oğlu," diye yanıtladı Kuzmiçov.

"Peki, nereye gidiyor?"

"Okumaya. Onu jimnazyuma kayıt için götürüyoruz."

Moisey Moiseyiç nezaket gereği bir şaşkınlık ifadesi takındı ve başını anlamlı anlamlı salladı. Parmağını semavere doğru sallayarak:

"İşte bu iyi! Çok iyi!" dedi. "Jimnazyumdan öyle bir beyefendi olarak döneceksin ki, biz tümümüz önünde şapka çıkaracağız. Akıllı, zengin ve onurlu bir adam olacaksın, annen de bundan büyük haz duyacak. Bu ise çok güzel bir şey!"

Moisey Moiseyiç kısa bir süre sustu, dizlerini sıvazladı, sonra saygılı ve şakacı bir tavırla konuşmasını sürdürdü:

"Beni bağışlayınız Peder Khristofor, piskoposa mektup yazıp sizin tüccarların ekmeğine göz diktiğinizi bildirmeyi düşünüyorum. Armalı kâğıdı önüme alıp Peder Khristofor'un kapiğe kurşun attığını, bu yüzden ticaretle uğraştığını ve yün satmaya başladığını yazacağım."

"Evet, bu yaşlı çağımda olacağı varmış..." diyerek gülümsedi Peder Khristofor. "Papazlıktan çıkıp tüccar sınıfına yazıldım, kardeşim. Şimdi evde oturup tanrıya dua etmek varken, ben burada, savaş arabasına kurulmuş bir firavun gibi, doludizgin gidiyorum... Telaş, koşuşturma!"

"Ama bu sayede çok paranız olacak!"

"Yok canım! Bu işte bana para değil, 'avcunu yala!' anlamına gelen el işareti kalacak. Mal benim değil ki! Mal damadım Mihaylo'nun!"

"Peki, neden kendisi gelmedi?"

"Şundan... Onun dudaklarındaki ana sütü henüz kurumamış. Satın almasına alıyor da yünü, ya satması! Aklı yok, çok genç daha. Tüm parasını harcadı, bitirdi. Zenginleşmek, etrafa caka satmak istiyor. Şuraya buraya başvurdu, gayret sarf etti, ancak kimse ona istediği fiyatı vermedi. Delikanlı bu şekilde bir yıl azap çektikten sonra bana geldi ve 'Babacığım ne olur bana bir iyilik yap, yünü sat! Ben bu işlerden hiçbir şey anlamıyorum!' dedi. İşte, tam böyle oldu. Başları derde girince 'babacığım' oluyoruz, oysa başka zaman 'babacığım'sız da pekâlâ yapabili-

yorlar. Yünü satın alırken sormak yok, şimdi zorda kalınca 'babacığım'! Babacık ne yapsın? İvan İvanıç olmasaydı, babacık hiçbir şey yapamazdı. Bütün uğraşıp didinmelerimiz onlar için!"

"Evet, tüm gayretler çocuklarımız için, size şunu söyleyeyim.." diye Moisey Moiseyiç iç geçirerek söze başladı, "benim de altı nüfusum var. Birini okut, ikincisini doktora götür, üçüncüsünü kucağında taşı... Üstelik büyüdüklerinde gaile daha da artıyor. Bu yalnızca şimdiki zamanlarda böyle değil, kutsal metinlerde de böyle. Yakup küçük çocukları olduğunda ağlamış, çocukları büyüyünce daha da acıklı şekilde ağlamaya başlamış."

Peder Khristofor dalgın dalgın bardağa bakarak:

"Hım, evet!" diye onayladı. "Şahsen tanrıdan şikâyet etmek için hiçbir sebebim yok. Tanrı herkese nasip etsin, ömrümün sonuna geldim... Kızlarımı iyi insanlarla evlendirdim, oğullarımı yetiştirip adam ettim ve şimdi artık özgürüm. Görevimi yaptım, nereye istersem oraya gidebilir, gezip dolaşabilirim artık. Karımla sakin bir hayat yaşıyoruz; yiyorum, içiyorum, uyuyorum, torun seviyorum, tanrıya dua ediyorum. Bana başka da bir şey gerekli değil. Bir eli yağda, bir eli balda yaşayıp gidiyorum ve hiç kimsenin tanışıklığına, desteğine de ihtiyacım yok. Ömrümde hiçbir çeşit acı görmedim. Şimdi, örneğin, çar bana 'Neye ihtiyacın var? Ne istersin?' diye sorsa, hayır, hiçbir şeye ihtiyacım yok, diye yanıtlarım. Her şeyim var, tanrıya şükür. Tüm şehirde benden daha mutlu bir kimse yoktur. Ama günahlarım çoktur, gerçi, günahsız olan sadece tanrıdır. Öyle değil mi?"

"Öyle, doğru."

"Eh, tabii, dişlerim döküldü, yaşlılıktan belim ağrıyor, şuram buram... Nefes darlığı ve daha neler... Hastalanıyo-

rum, gövdem zayıf, ama yaşımı da düşün! Seksenlerdeyim! Dünyaya kazık çakmadık ya! Gitme zamanı geldi çattı."

Peder Khristofor ansızın bir şey hatırladı, ağzındaki çayı bardağına püskürttü, gülmekten öksürük tuttu. Moisey Moiseyiç de nezaket gereği gülümsedi ve öksürdü. Peder Khristofor elini sallayarak:

"Şaka!" dedi. "Bir keresinde büyük oğlum Gavrila bana misafirliğe gelmişti. Uzmanlığı sağlık alanında; Çernigov vilayetinde bölge doktoru olarak çalışıyor. Ona, 'Bak işte astımım, şuyum buyum var, sen doktorsun, babanı tedavi et!' diyorum. Beni soyuyor, sırtıma tık tık vuruyor, dinliyor, daha başka şeyler de yapıyor... karnımı eliyle sıkıyor, sonra, 'Baba, senin sıkıştırılmış hava ile tedavi olman lazım' diyor."

Peder Khristofor gözlerinden yaş gelene kadar, çırpınarak güldü, sonra doğruldu, iki elini birden sallayarak kahkahalar arasından:

"Ben de ona, 'Şeytan görsün yüzünü senin sıkıştırılmış havanın!' dedim."

Moisey Moiseyiç de doğruldu, karnını tutarak, küçük süs köpeklerininkini andıran ince bir sesle makaraları koyverdi. Peder Khristofor gülmesini sürdürürken:

"Şeytan görsün yüzünü senin sıkıştırılmış havanın!" diye yineledi.

Moisey Moiseyiç sesini daha da yükseltti, katıla katıla öylesine gülüyordu ki ayakları üzerinde güçlükle duruyordu. Kahkahalarının arasından:

"Aman tanrım..." diye inledi. "İzin verin de nefeslenelim... Gülmekten kırıp geçirdiniz bizi... Oh! Öleceğim!"

Moisey Moiseyiç gülüp konuşurken bir yandan da endişe ve şüphe dolu bakışlarla Salamon'u süzüyordu. Salamon ise eski duruşunu değiştirmeksizin öylece dikilmiş duruyor ve gülümsüyordu. Gözlerinden ve gülüşünden

onun yoğun bir hor görme ve nefret duygusuyla dopdolu olduğu belli oluyordu. Ancak bu hali onun yolunmuş kuşu andıran fiziğine pek uygun düşmüyordu. Hatta Yegoruşka'ya, onun bu meydan okuyucu, sert, hor görücü tavrı, sırf soytarı rolü oynamak ve değerli misafirleri eğlendirmek için mahsus takınıyormuş gibi geldi.

Hiç konuşmaksızın altı bardak çay içen Kuzmiçov önünü temizleyip masa üzerinde yer açtı; gündüz brıçkanın altında uyurken başının altına koyduğu torbayı çıkardı, üzerindeki bağı çözerek içindekileri masanın üzerine silkeleyip boşalttı. Torbadan masaya banknot paketleri saçıldı.

"Peder Khristofor hazır zaman varken haydi hesaplarımızı yapalım," dedi Kuzmiçov.

Parayı gören Moisey Moiseyiç bundan rahatsızlık duydu, yerinden kalktı ve başkalarının sırlarını bilmek istemeyen düşünceli bir insan olarak, ayaklarının ucuna basarak ve kollarıyla dengesini sağlayarak odadan çıktı. Salamon olduğu yerde kaldı.

Peder Khristofor:

"Bir rublelik banknot paketlerinde ne kadar var?" diye sordu.

"Elli tane... Üç rublelik banknot paketlerinde doksan, yirmi beş ve yüz rublelik banknot paketlerinde ise bin ruble var. Siz yedi bin sekiz yüz ruble Varlamov için sayınız. Ben de Guseviç için sayacağım. Dikkat edin, yanlışlıkla fazla para vermeyelim..."

Yegoruşka hayatında şu anda masanın üzerinde duran para tomarı kadar çok parayı bir arada asla görmemişti. Para muhtemelen çok fazlaydı, zira Peder Khristofor'un Varlamov için ayırdığı yedi bin sekiz yüz ruble tüm tomarla kıyaslandığında onun çok küçük bir kısmını oluşturuyordu. Başka bir zaman olsa bu kadar

çok para belki Yegoruşka'yı şaşkına çevirebilir ve onu, bu kadar çok parayla kaç tane simit, börek, haşhaşlı çörek satın alınabileceği gibi düşüncelere sevk edebilirdi; ama şimdi paralara kayıtsızca baktı ve sadece para tomarından yayılan iğrenç, çürümüş elma ve gazyağı kokusunu hissetti. Sarsıcı brıçka yolculuğu onu perişan etmiş, yormuştu ve uyumak istiyordu. Başı öne doğru düşüyor, göz kapakları birbirine yapışıyor ve düşünceleri tıpkı bir ip yumağı gibi birbirine karışıyordu. Eğer mümkün olsaydı, memnuniyetle başını masanın üzerine dayar, lambanın ışığını ve para tomarı üzerinde oynaşan parmakları görmemek için gözlerini kapar ve uykulu, silik düşüncelerinin birbirlerine daha çok karışmasına izin verirdi. Uyumamak için çabaladıkça, lambanın ışığı, bardaklar ve insanların parmakları ona çift görünmeye başladı, semaver sallanıyor ve çürük elma kokusu daha keskin ve iğrenç bir hal alıyordu.

Peder Khristofor gülümseyerek:

"Ah, para, para!" diye iç geçirdi. "Başımızın belası! Şimdi benim Mihaylo herhalde uyuyor ve rüyasında ona şuradaki kadar büyük bir tomar para götüreceğimi görüyordur."

Kuzmiçov alçak sesle:

"Sizin Mihaylo Timofeiç işten anlamayan birisi," dedi. "İşine dört elle sarılmıyor, siz ise işten anlıyorsunuz ve düşünüp karar verebiliyorsunuz. Önerdiğim gibi, yününüzü bana verip geri dönebilirdiniz. Size kendi fiyatımdan elli kapik daha fazla verebilirdim, o da sırf saygıdan..."

"Hayır, İvan İvanıç," diye iç geçirdi peder Khristofor. "İlginize teşekkür ederim... Benim irademe bağlı olsaydı, konuşmaya bile gerek duymazdım. Ama işte biliyorsunuz ki, mal benim değil..."

Moisey Moiseyiç parmak uçlarına basarak sessizce odaya girdi. Nezaketinden para tomarına bakmamaya çalışarak yavaşça Yegoruşka'ya sokuldu. Gömleğinin arkasından çekerek, alçak sesle:

"Benimle gel, beyzadem," dedi. "Sana öyle bir ayıcık göstereceğim ki! Öyle acayip, öyle öfkeli ki! Ooy!"

Uykulu Yegoruşka yerinden kalktı, Moisey Moiseyiç'in ardından güçlükle yürüyerek ayıyı görmeye gitti. Küçük bir odaya girdi; odada herhangi bir şey görmeye daha fırsat bulamadan, ekşimiş ve küflenmiş bir şeyin yoğun kokusu onun nefesini kesti. Koku burada oturdukları büyük odadakinden çok daha yoğundu, muhtemelen tüm eve de bu odadan yayılıyordu. Odanın yarısını yağlı bir yorganla örtülü büyük bir yatak kaplıyordu, diğer yarısını ise bir konsol ve sert kolalı eteklerden başlayarak çocuk pantolonları ve pantolon askıları ile biten her türlü paçavranın oluşturduğu dağ gibi bir yığın işgal ediyordu. Konsolun üzerinde bir yağ kandili yanıyordu.

Yegoruşka, kendisine vaat edilen ayıcık yerine, siyah benekli yün kumaştan kırmızı bir elbise giymiş, saçı başı dağınık, iri ve çok şişman bir Yahudi kadın gördü. Kadın, konsolla yatağın arasındaki dar geçitte, tıpkı dişi ağrıyormuş gibi, düzenli, iniltili sesler çıkararak güçlükle döndü. Yegoruşka'yı görünce yüzünde ağlamaklı bir ifade belirdi, ağır ağır nefeslendi ve çocuk daha etrafa bakınmaya bile fırsat bulamadan, ağzına, üzerine bal sürülmüş bir dilim ekmek dayadı.

"Ye, çocuğum ye!" dedi. "Burada annesizsin, sana bakacak kimsen yok. Ye!"

Yegoruşka ekmeği ağzına götürdü, ancak, evde her gün yediği akide şekerleri ve haşhaşlı çöreklerden sonra yarısı mum ve arı kanadından ibaret bu balda pek iyi bir

yan göremedi. Yegoruşka ekmeği yedi, o sırada Moisey Moiseyiç ve Yahudi kadın bakışlarıyla onu izleyip iç geçirdiler. Yahudi kadın:

"Yavrum nereye gidiyorsun sen?" diye sordu.

"Okumaya," diye yanıtladı Yegoruşka.

"Kaç kardeşsiniz?"

"Bir tek ben varım, başka da kimse yok."

"Vah, vah!" diye iç geçirerek bakışlarını yukarıya çevirdi Yahudi kadın.

"Zavallı anneciğin, zavallı anneciğin! Şimdi nasıl seni özleyecek ve ağlayacak! Bir yıl sonra biz de Nahum'umuzu okula göndereceğiz. Ah!"

Moisey Moiseyiç:

"Ah, Nahum, Nahum!" diye iç geçirdi, solgun yüzünün derisi sinirli sinirli titriyordu. "O kadar hasta ki..."

Yağlı yorgan kımıldadı ve altından kıvırcık saçlı, ip gibi ince boyunlu bir oğlan çocuğu kafası göründü. Çocuk, parıltı saçan siyah gözlerini büyük bir merak içinde Yegoruşka'ya çevirdi. Moisey Moiseyiç ve Yahudi kadın derin derin nefeslenmeye ara vermeksizin konsola yaklaştılar, kendi aralarında İbranice bir şeyler konuşmaya başladılar. Moisey Moiseyiç düşük, bas sesle hafif hafif konuşuyor, konuşması genel olarak sürekli bir "gal-gal-gal..." halini alıyordu. Karısı ise ona ince hindi sesiyle yanıt veriyor ve konuşması "tu-tu-tu..." gibi bir şeye dönüşüyordu. Karı koca karşılıklı konuşmalarını sürdürürken, yağlı yorganın altından, yine ince bir boynun ucunda kıvırcık saçlı başka bir kafa belirdi, sonra üçüncüsü, derken dördüncüsü... Eğer Yegoruşka'nın zengin bir hayal gücü olsaydı, yorganın altında yüz başlı bir *hydranın** yattığını düşünebilirdi.

* Yunan mitolojisinde dokuz başlı ejderha. *-çev.*

"Gal-gal-gal..." diye konuştu Moisey Moiseyiç.

"Tu-tu-tu..." diye onu yanıtladı Yahudi kadın.

Karşılıklı konuşma, Yahudi kadının derin derin soluyarak konsolun içinden yeşil bir bohçayı çıkarıp açması ve oradan kalp şeklinde büyük bir ballı çavdar kekini çıkarmasıyla sonuçlandı. Kadın keki Yegoruşka'ya uzatarak:

"Al, yavrum," dedi. "Şimdi anneciğin yok, sana tatlı şeyler verecek kimsen yok."

Yegoruşka keki cebine soktu ve kapıya doğru geri çekildi, zira evsahiplerinin içinde yaşadığı bu küflü ve ekşimsi havayı solumak artık onun için imkânsızdı. Büyük odaya dönerek divanın üzerine rahat edebileceği bir şekilde yerleşip oturdu ve düşüncelerini hizaya sokma gayretinden de büsbütün vazgeçti.

Para sayma işini daha yeni bitiren Kuzmiçov paketleri tekrar torbaya koyuyordu. Para destelerine karşı özel bir saygı göstermiyor, onları, sanki para değil de değersiz kâğıt döküntüleriymiş gibi kayıtsızca, rastgele kirli torbaya dolduruyordu.

Peder Khristofor Salamon'la sohbet ediyordu. Peder esneyip kendi ağzına doğru haç çıkararak:

"Ee, bilge kişi Salamon, işler nasıl?" diye sordu.

Salamon, sanki ona karşı cinayetle suçlama imasında bulunuyorlarmış gibi, kötü kötü bakarak:

"Siz hangi işlerden bahsediyorsunuz?" diye sordu.

"Yani, genel anlamda... Neler yapıyorsun?"

"Neler mi yapıyorum?" Omuzlarını silkerek soruyu yineledi. "Herkesin yaptığı şeyi... Görüyorsunuz, ben bir uşağım. Kardeşimin uşağıyım, kardeşim de hana gelip giden yolcuların uşağıdır, yolcular ise Varlamov'un uşağı. Eğer on milyonum olsaydı Varlamov da benim uşağım olurdu."

"Nasıl yani, Varlamov neden senin uşağın olacakmış?"

"Neden? Çünkü fazladan bir kapik kazanmak için uyuz bir çıfıtın elini ayağını öpmeyecek bir bey ya da milyoner yoktur da ondan. Şu anda ben uyuz bir çıfıtım ve dilenciyim, herkes bana bir köpeğe bakar gibi bakıyor. Eğer benim de param olsaydı, Moisey'in sizin önünüzde yaptığı gibi, Varlamov da benim önümde soytarılık yapardı."

Peder Khristofor ve Kuzmiçov karşılıklı bakıştılar, hiçbiri Salamon'u anlamıyordu. Kuzmiçov Salamon'a sert ve soğuk bakışlarla bakarak sordu:

"Senin gibi bir aptal nasıl olur da kendini Varlamov'la eşit görür?"

Salamon her iki muhatabını da alaylı bir bakışla süzerek:

"Kendimi Varlamov'la eşit sayacak kadar aptal olmadım henüz," dedi. "Varlamov Rus olmasına rağmen ruh olarak o uyuz bir çıfıt. Tüm hayatı para ve kazançtan ibaret, oysa ben paramı sobada yakıverdim. Bana ne para, ne toprak, ne koyun gerekli. Ben geçerken insanların benden korkması ve önümde şapka çıkarmaları da gerekli değil. Demek ki, ben sizin Varlamov'unuzdan çok daha akıllıyım ve insana daha çok benziyorum!"

Biraz sonra, Yegoruşka yarı uykusunun içinden, Salamon'un nefretten tıkanmış boğuk ve kısık sesiyle, aceleyle, peltek peltek, Yahudiler hakkında konuştuğunu duyuyordu. Önceleri doğru bir Rusça ile konuşuyordu, sonra, Yahudi yaşantısından sahneler oynayanların üslubuna döndü, bir zamanlar panayırda yaptığı gibi abartılı bir Yahudi aksanı ile konuşmaya başladı.

"Kes..." diye susturdu onu Peder Khristofor. "Eğer dinin hoşuna gitmiyorsa değiştir, ama inanç üzerine şaka yapmak, gülmek günahtır. Diniyle alay eden insan en kötü insandır."

"Hiçbir şey anlamıyorsunuz," diye pederin sözünü kaba bir şekilde kesti Salamon. "Ben bir şey diyorum, siz başka bir şeyden bahsediyorsunuz..."

"İşte, senin aptal bir adam olduğun şimdi anlaşılıyor," diye iç geçirdi Peder Khristofor. "Ben elimden geldiği kadar sana öğüt veriyorum, sen ise kızıyorsun. Ben seninle yaşlı bir adam olarak sakin sakin konuşuyorum, sense erkek hindi gibi: Bla-bla-bla! Gerçekten garip bir adamsın..."

Moisey Moiseyiç odaya girdi. Salamon'un ve konuklarının yüzlerine endişeyle baktı, yüzünün derisi yine sinirli sinirli titremeye başladı. Yegoruşka başını silkeleyerek etrafına bakındı. Bir an için Salamon'un yüzünü gördü, tam o sırada Salamon'un yüzünün dörtte üçü Yegoruşka'ya doğru çevriliydi ve uzun burnunun gölgesi sol yanağını tam ikiye bölüyordu. Bu gölge ile birleşen aşağılayıcı gülümseme, parıldayan alaycı gözler, kibirli tavır ve yolunmuş bir kuşu andıran şekli şemali, her şey, Yegoruşka'nın gözlerinde çift görüntülerle bir görünüp bir kayboluyordu. Onu bu haliyle bir şaklabana değil, bazen rüyalarda görülen türde bir şeye, herhalde cin olsa gerek, benzetiyordu şimdi.

Peder Khristofor gülümseyerek:

"Nasıl da cin çarpmışa dönmüş sizinkisi böyle Moisey Moiseyiç," dedi. "Tanrı ona yardım etsin! Onu bir yere yerleştirseydiniz ya da evlendirseydiniz, ne bileyim... İnsanlıktan çıkmış..."

Kuzmiçov kızgın ve somurtkandı. Moisey Moiseyiç tekrar endişe ve merakla kardeşine ve misafirlere baktı. Sertçe:

"Salamon çık buradan! Çık!" dedi ve İbranice bir şeyler daha ekledi. Salamon yüzünde bir belirip bir kaybolan gülümseme ifadesiyle odadan dışarı çıktı.

Moisey Moiseyiç korkmuş bir halde Peder Khristofor'a:

"Ne oldu?" diye sordu.

"Haddini aşıyor," dedi Kuzmiçov. "Çok kaba birisi ve kendini dev aynasında görüyor."

Moisey Moiseyiç dehşet içinde:

"Tahmin ediyordum!" dedi ellerini çırparak. "Ah, tanrım! Tanrım!" diye yarım sesle mırıldandı. "Ne olur iyilik gösteriniz, affediniz, kızmayınız. Bu böyle bir insan! Ah, tanrım! Tanrım! O benim öz kardeşim, ama acıdan başka hiçbir şey vermedi bana. O, biliyorsunuz..."

Moisey Moiseyiç parmağını alnının üzerine koyup sağa sola büktü ve konuşmasını sürdürdü:

"Aklı başında değil... Bitmiş tükenmiş bir insan. Onunla ne yapacağımı bilmiyorum! Hiç kimseyi sevmiyor, hiç kimseye saygı göstermiyor, hiç kimseden korkmuyor... Biliyorsunuz, herkesle alay ediyor, aptalca şeyler söylüyor, herkesle senlibenli konuşuyor. İnanamayacaksınız, bir keresinde buraya Varlamov gelmişti. Salamon ona da benzer şeyler söyledi, öyle ki, Varlamov hem ona hem de bana kamçıyla vurdu... Bana niye vuruyorsun? Suçum ne? Tanrı onun aklını başından almış, demek ki, bu tanrının iradesi, bundan ben mi sorumluyum?"

Aradan on dakika geçti, Moisey Moiseyiç hâlâ derin derin nefeslenerek alçak sesle mırıldanıyordu:

"Geceleri uyumuyor ve durmadan düşünüyor, düşünüyor, düşünüyor, ne düşündüğünü sadece tanrı bilir. Geceleyin yanına yaklaşıyorsun kızıyor ve gülümsüyor. Beni de sevmiyor... Ve hiçbir şey istemiyor! Babacığım öldüğünde her birimize altı biner ruble bırakmıştı. O parayla ben kendime han satın aldım, evlendim ve şimdi çocuklarım var. O ise, payına düşen parayı sobada yaktı. Ne kadar yazık, ne kadar yazık! Neden yakıyorsun? Sana gerekli değilse bana ver, neden yakıyorsun?"

Han kapısı ansızın gıcırdadı ve gelen birilerinin adımlarından döşemeler titredi. Yegoruşka serin bir esinti hissetti ve ona sanki yanından iri siyah bir kuş hızla geçmiş ve kanatlarıyla onun yüzüne dokunmuş gibi geldi. Gözlerini açtı... Dayısı kucağında torbası ile yola çıkmaya hazır vaziyette sedirin yanında ayakta duruyordu. Peder Khristofor elinde geniş kenarlı silindir şapkası olduğu halde birisi ile selamlaştı ve gülümsedi, ancak her zamanki gibi yumuşaklık, sevecenlik dolu değil, onun yüzüne asla yakışmayan, daha çok zorlama saygı ifade eden bir gülüştü bu. Bu arada Moisey Moiseyiç sanki vücudu üç parçaya bölünmüş gibi görünüyor, dengesini sağlamak ve daha fazla dağılıp parçalanmamak için gayret sarf ediyordu. Yalnızca Salamon hiçbir şey olmamış gibi köşede kollarını çapraz yapıp dikilmiş duruyor, önceki gibi yine küçümseyici bir tavırla gülümsüyordu.

Moisey Moiseyiç, yüzünde acı veren tatlı bir gülümseyişle, inler gibi:

"Alicenap hanımefendileri bağışlayınız bizim yerimiz pek temiz değil," dedi.

Artık ne Kuzmiçov'u ne de Peder Khristofor'u gözü görüyor, yalnızca dağılıp parçalanmamak için tüm gövdesiyle denge sağlamaya çalışıyordu.

"Biz sıradan insanlarız alicenap hanımefendileri!"

Yegoruşka gözlerini ovuşturdu. Odanın ortasında hasır şapkalı, siyah elbise giymiş, genç, çok güzel, biraz topluca bir kadın, gerçekten alicenap bir hanımefendi ayakta duruyordu. Daha kadının yüz çizgilerine yakından bakma fırsatı bulamadan, Yegoruşka'nın aklına her nedense gündüz tepenin üzerinde gördüğü tek başına duran, zarif kavak ağacı gelmişti.

"Bugün Varlamov buradan geçti mi?" diye sordu kadın.

"Hayır, alicenap hanımefendileri!"

"Eğer onu yarın görecek olursanız, bana bir dakikalığına uğramasını rica ediniz."

Birdenbire, hiç beklenmedik bir şekilde, Yegoruşka gözlerinin iki santim ötesinde, siyah kadifemsi kaşlar, kestane rengi kocaman gözler ve güneşten saçılan ışınlar gibi tüm yüze gülümseme yayan özenle süslenmiş kadın yanakları ve gamzeleri gördü. Etrafı olağanüstü güzel bir koku kapladı.

"Ne kadar güzel çocuk!" dedi hanımefendi. "Kimin çocuğu? Kazimir Mihailoviç bakınız, bu ne güzellik! Aman tanrım, uyuyor! Tombul çocuk, tatlım benim..."

Hanımefendi Yegoruşka'yı iki yanağından kuvvetlice öptü. Yegoruşka gülümsedi ve uyuyor sansın diye gözlerini kapadı. İki yöne açılan kapı yine gıcırdadı, telaşlı ayak sesleri duyuldu. Birileri girip çıkıyordu.

"Yegoruşka! Yegoruşka!" diye iki gür fısıltılı ses duyuldu. "Kalk, gidiyoruz!"

Birisi, herhalde Deniska olmalıydı, Yegoruşka'yı ayağa kaldırdı, elinden tutup dışarı çıkardı. Yürürken gözlerini aralayan Yegoruşka kendini öpen siyah giysili güzel kadını bir kez daha gördü. Kadın, odanın ortasında ayakta durmuş Yegoruşka'nın gidişini seyrediyordu. Gülümseyerek başı ile Yegoruşka'yı dostça selamladı. Yegoruşka kapıya yaklaşınca melon şapkalı, tozluk giymiş, sağlam yapılı, yakışıklı, esmer bir erkek gördü. Hanımefendiye eşlik eden erkek olmalıydı bu.

"Durr!" diye bir ses duyuldu avluda. Yegoruşka hanın kapısında yeni, çok görkemli bir fayton ve bir çift siyah at gördü. Sürücü yerinde elinde uzun bir kamçı tutan üniformalı bir uşak oturuyordu. Yolcuları geçirmek için sadece Salamon dışarı çıkmıştı. Yüzünde kahkaha atma

arzusunun yarattığı bir gerginlik seziliyordu; bakışlarında sanki arkalarından doya doya gülmek için konukların bir an önce gitmelerini sabırsızlıkla bekliyormuş gibi bir ifade vardı. Peder Khristofor brıçkaya binerken:

"Kontes Dranitskaya," diye fısıldadı.

"Evet, Kontes Dranitskaya," diye yine fısıltıyla tekrarladı Kuzmiçov.

Kontesle karşılaşmanın bıraktığı etki çok büyük olmalı ki, Deniska bile fısıltıyla konuşuyordu ve ancak araba dört verst yol aldıktan, geride, uzaklarda kalan handan sönük bir ışıktan başka hiçbir şey görünmez olduktan sonra atları kamçılamaya ve onlara bağırmaya başladı.

IV

HAKKINDA BU KADAR ÇOK ŞEY KONUŞULAN, Salamon'un nefret ettiği, güzel kontesin bile ihtiyaç duyduğu bu yakalanması güç, esrarengiz Varlamov kimdi acaba? Sürücü yerinde Deniska'yla yan yana oturan yarı uykulu Yegoruşka işte bu adamı düşünüyordu. Onu hiç görmemişti, ama adını çok sık duyduğu için birçok kez onu hayalinde canlandırmaya çalışmıştı. Varlamov'un onbinlerce hektar toprağı, yüzbin koyunu ve çok miktarda parası olduğu bilgisine sahipti. Hayat tarzı ve meşguliyetleri konusunda ise Yegoruşka fazla bir şey bilmiyor, sadece onun her zaman "bu topraklarda dönüp dolaştığını" ve sürekli olarak aranan bir kişi olduğunu biliyordu.

Yegoruşka evde Kontes Dranitskaya hakkında da pek çok şey duymuştu. Onun da on binlerce hektar toprağı, çok sayıda koyunu, harası ve çok miktarda parası vardı. Ancak, o sürekli "gezip durmuyor", günlerini zengin malikânesinde geçiriyordu. Yegoruşka, tanıdıklarından

ve iş icabı kontesin evinde birçok kez bulunan dayısı İvan İvanıç'tan kontesin malikânesi hakkında pek çok büyüleyici hikâye dinlemişti. Örneğin, duvarlarında tüm Polonya krallarının resimlerinin asılı olduğu misafir salonunda kaya biçiminde bir masa saati varmış, kayanın üzerinde gözleri elmastan yapılmış altın bir at şaha kalkmış duruyormuş, atın üzerinde altından bir süvari elindeki kılıcı saatin her vuruşunda sağa ve sola sallıyormuş. Yine, anlatılanlara göre, kontes yılda iki kez balo veriyor, baloya vilayetin her yerinden soylular ve devlet memurları davet ediliyor, Varlamov bile geliyormuş. Tüm misafirler gümüş semaverlerden çaylar içiyor, olağanüstü şeyler (örneğin, kışın Noel'de ahududu ve çilek gibi) yiyor, gündüz ve gece boyunca çalan müzik eşliğinde dans ediyorlarmış...

Kontesin yüzünü ve gülüşünü hatırlayan Yegoruşka 'Ne kadar da güzel bir kadın!' diye düşündü.

Kuzmiçov'un da aklından muhtemelen kontes geçiyordu, zira araba iki verst kadar yol almıştı ki,

"Bu Kazimir Mihaylıç da kadını adamakıllı soyuyor," dedi. "Birkaç yıl önce, hatırlar mısınız, kontesten yün satın almıştım. Bu Kazimir Mihaylıç sırf benim alışverişimden üç bin cebine koydu."

"Bir Polonyalıdan başka türlüsü beklenmezdi zaten," dedi Peder Khristofor.

"Bunlara aldırdığı yok kontesin. Derler ya, hem genç hem aptal; başında kavak yelleri esiyor!"

Yegoruşka nedense yalnızca Varlamov ve kontesi düşünmek istiyordu, özellikle de kontesi. Uykulu beyni sıradan düşüncelere kendini tamamen kapatıp sis perdesi içine gömülmüştü ve yalnızca masalımsı, hayali tasvirleri algılıyordu. Bu hayallerin iyi tarafı, düşünen kişinin herhangi bir çaba sarf etmesine gerek kalmadan, beyinde

kendi kendilerine doğup yayılmaları ve iz bırakmadan kaybolup gitmeleri için sertçe bir baş silkelemenin yeterli olmasıydı. Gerçekten de etrafta mevcut hiçbir şey sıradan düşüncelerin doğmasına uygun değildi. Sağ tarafta âdeta öngörülemeyen ve korkunç bir şeyleri perdeleyen karanlık tepeler uzanıyordu, sol tarafta ufkun üzerinde tüm gökyüzü erguvani kırmızı bir renge bürünmüştü, bir yerlerde yangın mı var, yoksa ay mı doğmaya hazırlanıyor, karar veremiyordunuz. Uzaklar gündüz olduğu gibi yine görünüyordu, ancak, o yumuşak leylak rengi cümbüşü artık akşamın alacakaranlığınca gölgelenmiş, kaybolmuştu. Tüm step tıpkı Moisey Moiseyiç'in yorgan altında saklanan çocukları gibi sis içinde gizlenmişti. Temmuz akşamlarında gerçi artık bıldırcın ve bıldırcın kılavuzları ötüşmüyor, ağaçlıkların arasında bataklıklarda bülbüller şakımıyor ve etraf çiçek kokuları ile dolmuyor ama step hâlâ çok güzel ve hayat dolu görünüyordu. Güneş batıp alacakaranlık toprağı örter örtmez gündüzün sıkıntıları derhal unutuluyor, her şey geride kalıyor ve step geniş göğsüyle rahat bir nefes alıyor. Geceleyin, gündüzden farklı olarak, otların üzerinde, karanlıkta kendi yaşlı solmuş hallerini göremedikleri için olsa gerek, cıyak cıyak, neşeli, taze bir cümbüş kopar; stepin bas, tenor ve soprano sesleri çatırtı pıtırtılar, ıslıkla tempo tutmalar, tırmalamalar birbirine karışır ve sizi hatıralara dalmaya ve kederlenmeye davet eden sonu gelmez tekdüze bir uğultuya dönüşür. Bu tekdüze uğultu tıpkı bir ninni gibi sizi rahatlatıp gevşetir; yola devam edersiniz ama uyumak üzere olduğunuzu hissedersiniz; derken, ansızın bir yerlerden uykusu kaçmış bir kuşun kesik kesik telaşlı çığlıklarını ya da hangi kuşa ait olduğunu tam çıkaramadığınız bulanık bir sesin şaşkınlık içinde "a-a!" diye cıyakladığını duyarsınız ve

uyku göz kapaklarınızı yeniden aşağı düşürür. Bazen de etrafı çalılıkla kaplı bir dere kenarından geçersiniz, stepte yaşayanların *splyk* (uykucu) diye çağırdıkları kuşun birilerine "Splyu! Splyu! Splyu!"* diye bağrışı gelir kulağınıza. Bir başkası kahkaha atar ya da isterik ağlamalarla gözyaşlarına boğulur - bu baykuştur. Kimin için bağrışıp çağrıştıklarını, bu ovada onları kimin dinlediğini sadece tanrı bilir; ancak bu çığıltılarda nice keder, nice feryat figan saklıdır... Sap, kuru ot ve açmakta geç kalmış çiçeklerin kokusu gelir burnunuza; yoğun, iç bayıltıcı derecede tatlı ve yumuşak bir kokudur bu. Alacakaranlıkta her şey görünebilir, ancak nesnelerin renklerini ve hatlarını ayırt etmek zordur. Hiçbir şey göründüğü gibi değildir. Yolda gidersin, birdenbire, ileride yolun tam üstünde keşişe benzer bir siluet görürsün; öyle kımıldamadan durup bekler ve elinde bir şey tutar... Sakın bir haydut olmasın? Karartı yaklaşır, iyice büyür ve nihayet arabayla aynı hizaya geldiğinde görürsün ki, bu bir insan değil, tek başına bir çalı ya da büyük bir taştır. Bu türden hareketsiz, birilerini bekler gibi duran şekiller yayvan tepelerin, tümseklerin üzerinde çok olur; höyüklerin arkasına saklanırlar, yabani otların arasından başlarını uzatırlar ve bunların tümü de insana benzer ve sizde kuşku uyandırır.

Ay doğarken gece solgunlaşır ve baygın bir hal alır. Karanlık sis perdesi ansızın kaybolur. Hava şeffaf, taze ve ılıktır, her yer iyice görünebilmektedir. Hatta yolun üzerindeki yabani otların saplarını bile tek tek ayırt edebilirsiniz. Uzak mesafelerden kafatasları ve taşlar seçilebilmektedir. Keşişe benzeyen şüpheli şekiller ay ışığı altında daha da siyah ve daha da iç karartıcı bir görünüm alır. Bu

* (*Ru.*) "Uyuyorum! Uyuyorum! Uyuyorum!" *-çev.*

cıvıltılı, tekdüze şenliğin arasından, birilerinin durgun havayı gittikçe daha sık yırtan şaşkın "a-a!"ları ve uykusu kaçmış ya da sayıklayan kuşların cıyaklamaları işitilmeye başlanır. Geniş gölgeler ovanın üzerinde tıpkı gökteki bulutlar gibi ilerler ve eğer onları uzun uzun seyrederseniz tam kestirilemeyen uzak bir yerlerde yükseklere çıktığını ve orada üst üste istif olmuş sisli, tuhaf şekiller oluşturduklarını görürsünüz... Biraz ürkütücüdür. Eğer her tarafa serpiştirilmiş solgun-yeşil yıldızlarla dolu, bulutsuz ve lekesiz gökyüzüne bakacak olursanız, sıcak havanın neden hareketsiz, doğanın neden böyle tetikte olduğunu ve kımıldamaktan çekindiğini anlarsınız. Yaşamın tek bir anını bile kaybetmek doğaya çok acı gelir ve onu dehşete düşürür. Gökyüzünün uçsuz bucaksız derinliği ve sonsuzluğu hakkında yalnızca denizde ve bir de geceleyin ay ışığı varken stepte fikir yürütülebilir. Gökyüzü ürkütücü, güzel ve sevecendir, dalgın dalgın bakar ve kendine çeker, tatlı sevecenliğinden insanın başı döner...

Yolculukta saatler birbirini izler... Yolda sessiz eski bir höyüğe ya da kimin tarafından ve ne zaman yapıldığını sadece tanrının bildiği taştan kadın figürlerine rastlarsın. Toprağın üzerinde bir gece kuşu sessizce uçar. Aklına yavaş yavaş step efsaneleri, karşılaştığın kişilerin hikâyeleri, stepte yaşayan yaşlı sütninelerinin anlattığı masallar ve tüm kendi görüp geçirdiklerin, ruhunla anlayıp kavradıkların gelmeye, gözünün önünden geçmeye başlar. İşte o zaman, börtü böceğin curcunasında, muğlak taş figürlerde, eski höyüklerde, uzak gökyüzünde, ay ışığında, gece kuşlarının uçuşlarında, gördüğün ve işittiğin her şeyde güzelliğin ihtişamı, gençlik, güçlenip serpilip gelişme ve hayata susamışlık tutkusu kendini göstermeye başlar. Ruhun güzel, sert anavatanın çağrısına kucak

açar ve stepin üzerinde gece kuşlarıyla birlikte uçmak istersin. Güzelliğin ihtişamında, mutluluğun bu denli bol olmasında tedirginlik ve hüzün verici bir şeyler hissedersin; sanki step kendi yalnızlığının bilincindedir ve o, sahip olduğu zenginlik ve esin gücünün dünya için boşuna yok olup gideceğini, bunları şarkılara dökecek ozanların olmadığını ve hiç kimsenin bunlara ihtiyaç duymadığını bilir. Eğlenceli uğultunun arasından stepin hüzün dolu umutsuz çağrısını duyarsın: Ozanlar! Ozanlar!

"Durr! Merhaba, Panteley! Her şey yolunda mı?"

"Tanrıya şükür, İvan İvanıç!"

"Çocuklar Varlamov'u gördünüz mü?"

"Hayır görmedik."

Yegoruşka uyandı ve gözlerini açtı. Brıçka durdu. Yolun üzerinde, sağda, epey ileride yük arabaları kafile halinde uzayıp gidiyordu. Kafilenin civarında bazı adamlar ileri geri gidip geliyordu. Üzerlerinde büyük yün balyaları bulunduğu için tüm arabalar oldukça yüksek ve kocaman görünüyor, arabaların yanında atlar küçük ve kısa bacaklı kalıyordu. Kuzmiçov, yüksek sesle:

"Bu durumda Molokan'a gideceğiz," dedi. "Çıfıt, Varlamov'un Molokan'da geceleyeceğini söylemişti. O halde hoşça kalın çocuklar, tanrı sizinle olsun."

"Güle güle İvan İvanıç!" diye yanıtladı birkaç ses.

"Hey, bakın çocuklar," diye canlı bir sesle seslendi Kuzmiçov. "Benim delikanlıyı da beraberinizde alıp götürün! Bizimle niçin boş yere böyle sarsılıp dursun? Panteley senin balyaların üzerine oturt onu, yavaş yavaş gelirsiniz; biz sizi yakalarız. Haydi, Yegor! Git, bir şey olmaz korkma!.."

Yegoruşka oturduğu sürücü yerinden aşağı indi. Birkaç el onu yakaladığı gibi yukarıya havaya doğru kaldırdı.

Yegoruşka bir anda kendini kocaman, yumuşak ve çiyden hafifçe ıslanmış bir şeyin üzerinde buldu. Şimdi gökyüzü ona daha yakın, yer daha uzak gözüküyordu. Deniska aşağıdan, uzak bir yerden:

"Hey, paltonu al!" diye bağırdı.

Aşağıdan fırlatılan palto ve bohça Yegoruşka'nın yanı başına düştü. Yegoruşka, bir şeylerin zihnini meşgul etmesine izin vermeden, çabucak bohçasını başının altına koydu, paltosunu üzerine örttü, ayaklarını boylu boyunca uzattı ve çiyden dolayı biraz kıvrıldı, hoşnutlukla gülümsedi. 'Uyku, uyku, uyku...' diye geçirdi içinden.

Aşağıdan Deniska'nın sesi işitiliyordu:

"Hey, siz şeytanlar, onu sakın inciteyim demeyin!"

"Hoşça kalın çocuklar!" diye bağırdı Kuzmiçov. "Tanrı sizinle olsun! Size güveniyorum!"

"Merak etmeyin, İvan İvanıç!"

Deniska atlara bağırdı, brıçka büyük bir gıcırtı koparırarak hareket etti. Ana yoldan yan bir yola sapmışlardı. İki dakika içinde sessizlik çöktü, sanki tüm araba kafilesi uyumuştu; sadece, uzaklarda, brıçkanın arkasına bağlı teneke kovadan çıkan şangırtı seslerinin yavaş yavaş kaybolduşu duyuluyordu. Derken, kafilenin ön tarafında birileri:

"Kiryuha, haydi gidiyoruz!" diye bağırdı.

En öndeki yük arabası gıcırtıyla hareket etti, arkadan ikincisi, üçüncüsü... Yegoruşka, üzerinde bulunduğu arabanın da gıcırdadığını ve sallandığını hissetti. Kafile yola koyulmuştu. Yegoruşka eliyle balyaların ipini sıkıca kavradı, yine hoşnutlukla gülümsedi, cebindeki keki düzeltti ve evinde kendi yatağında her zaman nasıl uyuyorsa öyle uyumaya başladı...

Yegoruşka uyandığında güneş doğmuştu. Bir höyük tarafından önü kapatılan güneş dünyaya aydınlık saçma-

ya çabalayarak ışık huzmelerini büyük bir gayretle dört bir yana dağıtıyor, tüm ufku altın rengi bir ışığa boğuyordu. Yegoruşka'ya sanki güneşin yeri değişmiş gibi geldi. Dün arkadan, onun sırt tarafından, bugün ise çok daha soldan doğmuştu... Üstelik çevrenin görünümü de düne benzemiyordu. Yayvan tepeler artık yoktu; nereye bakarsan bak, her yöne doğru yanık kahverengi, kasvetli, sonsuz bir ova uzayıp gidiyordu. Düzlüğün üzerinde şurada burada küçük tümsekler yükseliyor, dün gördükleri ekinkargaları uçuşuyorlardı. İleride uzakta bir köyün çan kulesi ve beyaz evleri seçiliyordu. Günlerden pazar olduğu için Hohollar* evlerinden dışarı çıkmamıştı; her bir bacadan çıkan ve köyün üstünü saydam, kurşuni mavi bir örtüyle kaplayan dumandan anlaşılacağı üzere her evde fırınlar yanıyor, kazanlar kaynıyor, yemekler pişiyordu. Köy evlerinin arasındaki boşluklardan, kilisenin arka tarafında akan nehrin maviliği, nehrin ötesinde ise sisli uzak enginlikler görünüyordu. Dünkü görüntülerle en az benzerlik gösteren şey yoldu. Herhangi bir yol yerine, olağanüstü geniş, serbest ve devasa bir yol step boyunca uzayıp gidiyordu. Yol üzerindeki gri şerit gidip gelenlerce iyice bastırılmıştı ve tüm yollar gibi tozla kaplıydı. Yolun genişliği yirmi otuz sajen vardı. Yolun genişliği Yegoruşka'yı hayrete düşürdü ve kafasında masalımsı düşüncelerin doğmasına sebep oldu. Bu yolun üzerinden kimler gelip geçiyor? Bu kadar genişlik kime gerekli? Anlaşılmaz ve garip. Gerçekten, Rusya'da, İlya Murometz ve Haydut Solovey türünde kocaman adımlı devlerin hâlâ yaşadıklarını ve kahramanların savaşçı atlarının neslinin

---

* (*Ru.*) "Ukraynalı." Hikâye Ukrayna steplerinde geçmektedir. Metinde, *Ukrainetz* (Ukraynalı) yerine halk arasında yaygın olarak kullanılan, biraz küçümseme içeren "hohol" sözcüğü kullanılmaktadır. *-çev.*

hâlâ tükenmediğini hayal etmek mümkündü. Yegoruşka yola bakarak, din tarihinde gördüğü resimlerdeki gibi altı tane yüksek yarış arabasının yan yana geldiğini hayal etti. Her bir arabaya altı tane kızgın, vahşi at koşuludur. Arabaların yüksek tekerlerinden gökyüzüne doğru toz bulutları yükselmektedir. Atlar ancak rüyalarda görülebilen ya da masallarda kurgulanabilen kişiler tarafından idare edilmektedir. Tüm bu karakterler, eğer gerçekten var olsalardı, stepe ve bu yola kim bilir ne kadar çok yakışırlardı!

Yolun sağ tarafında yol boyunca bir çift telin gerildiği telgraf direkleri sıralanıyordu. Direkler giderek küçülüp köyün civarında, evlerin arkasında ve yeşillikler arasında kayboluyor, sonra leylak rengi uzaklarda toprağa batırılmış kurşun kalemler gibi ince küçük sopalar şeklinde yeniden gözüküyordu. Tellerin üzerlerine aladoğanlar, bozdoğanlar ve kargalar tünemişti ve kuşlar hareket halindeki araba kafilesini kayıtsızca seyrediyordu.

Yegoruşka en arkadaki yük arabasında bulunduğu için tüm kafileyi görebiliyordu. Kafilede yirmi civarında araba vardı ve her üç arabaya bir sürücü bakıyordu. Yegoruşka'nın üzerinde bulunduğu son arabanın yanında gri sakallı, güneşten esmerleşmiş, sert ve düşünceli bir yüze sahip, tıpkı Peder Khristofor gibi cılız ve kısa boylu bir ihtiyar yürüyordu. Yüksek bir olasılıkla ihtiyar ne sert ne de dalgın, sadece düşünceli birisiydi, ancak, kızarık göz kapakları ve uzun, sivri burnu onun yüzüne, her zaman yalnızlık içinde ciddi konular üzerinde düşünmeyi alışkanlık edinmiş kişilerde rastlanan, sert ve soğuk bir ifade kazandırıyordu. İhtiyarın başında Peder Khristofor'unki gibi geniş kenarlı bir silindir şapka vardı, ancak, öyle beylere özgü olanlardan değil, silindirden çok kesik koniye benzeyen, kahverengi keçeden dikilmiş

bir şapkaydı. Ayakları çıplaktı. Herhalde yük arabasının yanında birçok kez donma tehlikesi geçirdiği soğuk kış günlerinden edindiği bir alışkanlıktan olacak, yürürken kendi kalçalarına şaplak atıyor ve ayaklarını yere vuruyordu. Yegoruşka'nın uyandığını görünce, ihtiyar, sanki üşüyormuş gibi omuzlarını büzerek:

"Ee, uyanmış delikanlı!" dedi. "İvan İvanıç'ın oğlu mu oluyorsun?"

"Hayır, yeğeni..."

"İvan İvanıç'ın yeğeni? Ben de çizmelerimi çıkardım ve çıplak ayakla böyle zıplayıp hopluyorum işte. Ayaklarım hastalıklı, eskiden üşütmüştüm. Çizmesiz daha özgür oluyor... Daha özgür delikanlı... Yani, çizmesiz... Demek, yeğenisin ha? O iyi bir insandır, zararsızdır... Tanrı ona sağlık versin... Zararsız... İvan İvanıç'tan bahsediyorum... Molokan'a gittiler... Oh, tanrım acı bize!"

İhtiyar sanki hava çok soğukmuş gibi ağzını gereği kadar açmadan kesik kesik konuşuyor, dudakları soğuktan donmuş gibi, sessiz harfleri kötü telaffuz ederek ve kekeleyerek çıkarıyordu. Yegoruşka'yla konuşurken bir kez bile gülümsemedi ve sert biriymiş gibi bir izlenim bıraktı.

İki araba önde, uzun, kızıl-kahverengi palto, kasket ve düşük konçlu çizmeler giymiş birisi, elinde kamçısı, yürüyordu. Yaşlı değildi, kırk civarındaydı. Yegoruşka, kendine doğru dönüp bakan adamın, seyrek keçisakallı, uzun, kırmızı yüzünü ve sağ gözünün altındaki süngerimsi şişliği gördü. Bu çirkin urdan başka adamcağızın göze hemen çarpan başka bir özelliği daha vardı: Sol elinde bir kamçı tutuyor, sağ elini sanki görünmez bir koroyu yönetiyormuş gibi sallıyordu. Arada bir kamçıyı koltuğunun altına koyuyor, koroyu iki eliyle yönetiyor ve kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu.

Ondan bir önceki sürücü oldukça eğik omuzlara ve tahta gibi dümdüz bir sırta sahip, uzun, düz bir çizgiyi andıran bir tipti. Uygun adım yürüyormuş ya da baston yutmuş gibi kendini hep dimdik tutuyor, yürürken sallamadan sabit tuttuğu kolları düz sopalar gibi iki yanda asılı duruyordu. Adımlarını, oyuncak askerlerinkine benzer şekilde, dizlerini hiç bükmeden bacakları ağaçtanmış gibi atıyor, bu adımların mümkün olduğu kadar geniş olmasına çaba gösteriyordu. İhtiyar sürücü ile yüzünde süngerimsi ur bulunan sürücü iki adım atarken bu sürücü aynı mesafeyi bir adımda geçmeyi başarıyor, bu da, onun herkesten daha yavaş gittiğini ve geride kalacağını düşünmenize neden oluyordu. Yüzü bir bezle bağlıydı, başında keşişlerin takkelerini andıran dik bir külah vardı. Üstüne dört bir tarafı yamalı, kısa bir Kazak kaftanı ve uzun, lacivert bir pantolon giymişti. Ayağında ağaç kabuğundan örülmüş ayakkabılar vardı.

Yegoruşka daha ilerideki diğer sürücülere bakmadı. Yüzükoyun uzanıp yattı, can sıkıntısından balyada parmağıyla bir delik açıp oradan çıkardığı yünle iplik bükmeye başladı. Aşağıda yürüyen ihtiyarın, yüz ifadesinin telkin ettiği gibi, öyle sert ve şakaya gelmeyen birisi olmadığı anlaşılmıştı. Sohbeti bir kez başlatmışken sözü yarıda kesmek istemedi, ayaklarını yere vurmayı sürdürerek:

"Nereye gidiyorsun sen?" diye sordu.

"Okumaya," diye yanıtladı Yegoruşka.

"Okumaya mı? Aha!.. Eh, Meryem Ana yardımcın olsun. Bir akıl iyi, ama iki akıl daha iyidir. Tanrı birisine bir akıl veriyor, bir başkasına iki, diğer birine üç... Diğer birine üç, bu doğru... Bir akıl analar doğururken bize verilir, ikinci akıl okumayla, üçüncü akıl da iyi bir hayatla elde edilir. İşte böyle yavrum, insanın üç aklı olması güzel bir

şey. Öyle bir insan için sadece yaşamak değil ölmek bile kolaydır. Evet, ölmek bile... Hepimiz öleceğiz nasıl olsa."

İhtiyar alnını kaşıdı, kızarık gözleriyle yukarı doğru Yegoruşka'ya bakarak konuşmasını sürdürdü:

"Slavyanoserbsk'in beylerinden Maksim Nikolayiç de oğlunu geçen sene okumaya götürdü. Delikanlının oradaki ilim bilimle uğraşısı nasıl gidiyor bilmiyorum ama kendisi iyi bir çocuktur... Tanrı tümüne sağlık versin, hepsi iyi beyler. Evet, onu da okumaya götürdüler... Slavyanoserbsk'te ilim veren böyle bir okul yokmuş demek. Yokmuş... Ama şehrin kendisi fena değil, güzel... Basit halk için sıradan bir okul var, ama daha ileri düzeyde eğitim için yok... Evet yok, bu doğru. Senin adın ne?"

"Yegoruşka."

"Demek ki, Yegori... Büyük çilekeş, zaferin taşıyıcısı, Aziz Yegori'nin isim günü nisanın yirmi üçüdür. Benim Hıristiyan ismim ise Panteley'dir... Panteley Zaharov Holodov... Bize Holodov'lar derler... Ben Tim'denim, Kursk vilayeti, belki duymuşsundur. Kardeşlerim esnaflığı seçti, şehirde zanaatla uğraşıyorlar, bense mujiğim... Mujik olarak kaldım. Yedi yıl önce oraya gittim... Eve, demek istiyorum. Hem köye hem de şehre gittim... Tim'e gittim yani. Herkes o zaman, tanrıya şükür, sağ salimdi, ama şimdi bilmiyorum... Belki de birileri ölmüştür. Ölme vakitleri de gelmişti zaten, hepsi yaşlı, benden daha yaşlı olanları bile var. Ölmek fena bir şey değil, iyidir, yeter ki, insan günah çıkarmadan ölmesin tabii. Tövbesiz ölümden* daha fena bir şey yoktur. Tövbesiz ölüm ancak şeytanı sevindirir. Eğer tövbe ederek ölmek, böylece tanrı katlarına yasaksız olarak girmek istiyorsan büyük çilekeş Azize

* Rusçası *Naglaya smert*. Tanrıdan bağışlama (tövbe) dilemeye zaman bırakmayan ani, birdenbire ölüm. *–çev.*

Varvara'ya dua et. O şefkat dileyen aracıdır. O öyledir, bu doğru... Tanrı, Azize Varvara'ya kendi göklerinde böyle bir yer ayırdığı içindir ki, herkes tövbe için ona dua etme hakkına sonuna kadar sahiptir."

Panteley mırıldanmaya devam ediyordu ve görünüşe bakılırsa, Yegoruşka'nın onu duyup duymadığını da pek merak etmiyordu. Sesini alçaltıp yükseltmeksizin, cansızca, kendi kendine konuşuyordu, ancak, kısa zamanda pek çok şeyden bahsetmeyi başarmıştı. Anlattığı şeyler birbirleriyle çok az ilişkili bölük pörçük şeylerdi ve hiçbiri de Yegoruşka için ilginç değildi. Belki de, şimdi sabahleyin, sessizlik içinde geçen bir gecenin ardından, düşüncelerinin tümünün yerli yerinde olup olmadığını sesli olarak kontrol etmek için konuşuyordu. Günah çıkarmayla ilgili konuşmasını tamamlayarak, yeniden, Slavyanoserbsk'li bilmem hangi Maksim Nikolayeviç'ten söz etmeye başladı.

"Evet, götürdü oğlunu... Götürdü, bu gerçek..."

İleride, uzakta yürüyen sürücülerden birisi yerinden fırlayarak yana doğru koştu ve toprağı kamçılamaya başladı. Bu, otuz yaşlarında, boylu boslu, geniş omuzlu, kumral kıvırcık saçlı, çok güçlü ve sağlıklı görünümlü bir erkekti. Omzunun ve kamçının hareketlerine, hırslı tavrına bakılırsa canlı bir şeye vuruyordu. Onun yanına başka bir sürücü daha koştu; bu, kısa boylu, tıknaz, geniş, kara sakallı bir adamdı, üzerinde yelek ve etekleri pantolonun içine sokulmamış bir gömlek vardı. Öksürerek tok bir kahkaha kopardı:

"Arkadaşlar, Dımov bir karayılan öldürmüş, yemin ederim!"

Sesinden ve gülüşünden, zekâsı hakkında doğru bir yargıya varılabilecek insanlar vardır. Kara sakallı sürücü bu şanslı gruba ait insanlardan biriydi. Sesinden ve gülü-

şünden budalanın dik âlâsı olduğu hissediliyordu. Kumral saçlı Dımov toprağı dövmeye son verip, yerden kamçısıyla urgana benzer bir şey kaldırdı ve kahkaha atarak arabalara doğru fırlattı.

"Bu, zehirli bir yılan değil, zehirsiz karayılan!" diye bağırdı birisi.

Yüzünün bir kısmı sarılı, bacakları ağaçtanmış gibi yürüyen diğer sürücü hızla öldürülmüş yılanın yanına koştu, onu inceledikten sonra sopaya benzer kollarını havaya kaldırıp ellerini çırptı, boğuk, ağlamaklı bir sesle:

"Seni, hapishane gediklisi!" diye bağırdı. "Ne için öldürdün bu karayılanı sen? Ne yaptı o sana, lanet olası herif? Bakın, karayılanı öldürdü! Seni de böyle yapsalar iyi mi?"

"Zehirsiz yılan asla öldürülmez, bu bir gerçek..." diye sakin sakin mırıldandı Panteley. "Asla... Engerek yılanı değil ki bu. Görünüşü yılan ama sessiz, masum bir yaratık... Onlar insanları sever... Karayılan..."

Dımov ve kara sakallı sürücü yüksek sesle kahkahalar attıkları için muhtemelen utanmışlardı, homurdanmalara yanıt vermeyip ağır adımlarla tembel tembel arabalarına döndüler. Son yük arabası öldürülmüş yılanın bulunduğu yerin hizasına geldiğinde, yılanın yanında ayakta durmakta olan yüzü sargılı sürücü Panteley'e dönerek, ağlamaklı bir sesle:

"Dede, o niçin bu karayılanı öldürdü?" diye sordu.

Yegoruşka şimdi daha iyi görüyordu adamı. Gözleri küçük ve donuktu, külrengi yüzü soluk ve hastalıklı bir görünüme sahipti, çenesi kızarık ve şişti.

"Dede, o niçin bu karayılanı öldürdü?" diye yineledi sorusunu ve Panteley'le birlikte yürümeye başladı.

"Ahmak adam, avuçları kaşındı, bu yüzden öldürdü," diye yanıtladı ihtiyar. "Zehirsiz yılan öldürülmez... Bu

bir gerçek... Dımov herkesin bildiği gibi edepsizin teki, eline geçen her şeyi öldürür. Kiryuha da ona engel olmadı. Engel olmalıydı, ama o 'ha-ha-ha... ho-ho-ho' diye gülüyor. Sen de Vasya, kızma... Niye canını sıkıyorsun? Eh, öldürdü, şeytan görsün yüzünü... Dımov edepsiz, Kiryuha ise beyinsiz, aptal... Ne yapalım insanlar budala, anlayışsız; şeytan görsün yüzlerini. Yemelyan'a bak bir de, bir neden olmadan kimseye zarar vermez. Asla vermez, bu bir gerçek... Çünkü o tahsil görmüş biri, ötekilerse budala... O Yemelyan... Zarar vermez."

Kızıl kahverengi palto giyen, gözünün altında süngerimsi şiş bulunan ve görünmeyen bir koroyu yöneten sürücü kendi adının geçtiğini duyunca durdu, bekledi ve Panteley'le Vasya gelince onlara katıldı. Kısık ve boğuk bir sesle:

"Ne üzerine konuşuyordunuz?" diye sordu.

"Bak işte, Vasya kızıyor," dedi Panteley. "Kızmaması için ona dil döküyorum. Eh, ayaklarım ağrıyor, üşütmüştüm eskiden! Kutsal Pazar gününde şiddetle sızlamaya başladılar."

"Yürümekten olacak," dedi Vasya.

"Hayır, delikanlı, hayır... Yürümekten değil. Yürürken çok daha rahatım, yatıp ısındığım zaman ölümlerden ölüm beğen. Yürümek bana iyi geliyor."

Yemelyan, kızıl kahverengi paltosunun içinde, Panteley ve Vasya'nın arasında durmuş, sanki onlar şarkı söyleyeceklermiş gibi elleriyle tempo tutuyordu. Bir süre daha salladıktan sonra ellerini indirdi, boğuk bir sesle, ümitsizce:

"Sesim yok benim!" dedi. "Gerçek bir felaket bu! Bütün gece ve sabahleyin, Marinovski'nin düğün töreninde söylediğimiz 'Tanrım, esirge bizi' üçlüsü kulağımdan gitmedi. Şarkı kafamda ve gırtlağımda hazır bekliyor...

Sanki onu söyleyebilirmişim gibi geliyor bana, ama işte söyleyemiyorum. Sesim yok!"

Yemelyan bir dakika kadar sustu, düşündü, sonra konuşmasını sürdürdü:

"On beş yıl koro şarkıcılığı yaptım. Tüm Lugansk bölgesinde benimki gibi bir ses kimsede yoktu. Allah kahretsin, iki yıl önce Donets'te yüzdüm. İşte, o günden bu yana tek bir notayı bile temiz söyleyemiyorum. Gırtlağımı üşütmüşüm. Sesim olmadan elleri olmayan bir işçi ne ise oyum."

"Bu bir gerçek," diye onayladı Panteley.

"Kendimi bitmiş tükenmiş bir adam olarak görüyorum, başka da bir şey değilim."

Bu sırada Vasya tesadüfen Yegoruşka'yı gördü. Nemlenen gözleri iyice küçülmüştü. Sanki utanıyormuş gibi gömleğinin yeniyle burnunu kapatarak:

"Beyzade de bizimle gidiyormuş," dedi. "Ne mağrur bir araba sürücüsü böyle! Bizimle kal, yük arabası sürer, yün taşırsın."

Beyzadeliğin ve yük arabası sürücülüğünün aynı bedende vücut bulması düşüncesi ona çok gülünç ve zekice gelmiş olmalı ki, yüksek sesle kahkaha atarak bu düşünceyi daha da ileri götürmeyi sürdürdü. Yemelyan da bakışlarını yukarıya, Yegoruşka'ya çevirdi, ama kısa ve soğuk bir bakıştı bu. O kendi düşünceleriyle meşguldü, Vasya görmeseydi Yegoruşka'nın varlığından bile haberi olmayacaktı. Aradan daha beş dakika bile geçmeden Yemelyan yeniden boştaki elini sallamaya, yol arkadaşlarına, gece aklına takılan düğün ilahisi "Tanrım esirge bizi"nin güzelliklerini anlatmaya başladı ve sonra kamçısını koltuğunun altına sokarak her iki eliyle korosunu yönetmeye devam etti.

Araba kafilesi bir köyün bir verst ötesinde, çıkrıklı bir kuyunun başında mola verdi. Kovasını kuyuya sarkıtan kara sakallı Kiryuha kütüğün üzerine yüzükoyun uzanarak kıllı kafasını, omuzlarını ve göğsünün bir kısmını karanlık kuyu deliğine soktu; Yegoruşka şimdi onun güçlükle toprağa değen kısa bacaklarını görebiliyordu ancak. Derin kuyunun dibinde kafasının aksini gören Kiryuha bundan büyük bir keyif duyarak kalın sesiyle aptal bir kahkaha attı, ses yankılanarak ona geri döndü. Doğrulup kalktığında yüzü ve boynu pancar gibi kızarmıştı. Su içmek için ilk koşan Dımov oldu. Suyu içerken kovayı ağzından sık sık uzaklaştırıp kahkahalar atıyor, bir yandan da Kiryuha'ya komik bir şeyler anlatıyordu. Sonra nefes borusuna su kaçtı ve tüm stepin duyacağı kadar yüksek sesle çok çirkin beş sözcük telaffuz etti. Yegoruşka bu tür sözcüklerin manalarını anlamıyordu ama kötü sözcük olduklarının gayet iyi farkındaydı. Akraba ve tanıdıklarının bu tür sözcüklerden, açıkça dile getirmeksizin, tiksinti duyduklarını biliyordu. Kendisi de nedenini bilmeden bu duyguları paylaşıyor ve yalnızca sarhoşlarla kendini bilmez kişilerin bu sözleri yüksek sesle söyleme ayrıcalığına sahip olduğu fikrine katılıyordu. Yegoruşka zehirsiz yılanın öldürülüşünü hatırladı, kahkahalarını duyduğu Dımov'a karşı nefrete benzer bir duygu hissetti. Aksi gibi, Dımov, tam bu sırada, arabadan inip kuyunun başına gelen Yegoruşka'yı gördü ve yüksek sesle gülerek:

"Hey arkadaşlar, bakın, ihtiyar geceleyin bir oğlan çocuğu doğurmuş!" diye bağırdı.

Tok kahkahaları Kiryuha'yı öksürüğe boğdu, bir başkası daha güldü; kızaran Yegoruşka Dımov'un çok kötü bir insan olduğuna kesin olarak karar verdi.

Şapkasız, kumral, kıvırcık başı, düğmeleri iliklenmemiş gömleğiyle Dımov yakışıklı ve olağanüstü kuvvetli biri olarak gözüküyordu. Tüm hareket ve tavırlarında kendi değerini bilen bir kabadayı ve babayiğidin hali hissediliyordu. Omuzlarını silkiyor, ellerini beline koyuyor, herkesten daha yüksek sesle konuşup gülüyordu; sanki şimdi tek eliyle çok ağır bir şeyi kaldıracakmış ve bununla tüm dünyayı şaşkına çevirecekmiş gibi bir tavır içindeydi. Sersem, alaycı bakışları hiçbir şey üzerinde sabitlenmeksizin tüm yolu, arabaları, göğü tarıyor, sırf zaman geçirmek için, öldürebilecek ya da alay edebilecek birilerini arıyordu. Görünüşe bakılırsa, o hiç kimseden korkmuyor, hiçbir şeyi kendine dert etmiyor ve muhtemelen, Yegoruşka'nın kendisi hakkındaki görüşleri onu asla ilgilendirmiyordu... Yegoruşka ise tüm benliğiyle onun altın sarısı kafasından, duru yüzünden ve gücünden nefret ediyor, kahkahalarını büyük bir tiksinti ve korkuyla dinliyor, öç almak için ona hangi hakaret sözcüğünü söyleyeceğini düşünüyordu. Panteley de kovaya yaklaştı. Cebinden yeşil bir kandil bardağı çıkardı, bardağı bezle sildikten sonra kovaya daldırıp su aldı ve içti. Sonra bardağı beze sararak gerisin geri cebine koydu. Yegoruşka, şaşkınlıkla:

"Dede suyu niçin kandil bardağıyla içiyorsun?" diye sordu.

"Kimisi kovadan kimisi de kandil bardağından içer," diye kaçamak bir yanıt verdi ihtiyar. "Herkes kendi tarzında... Sen kovadan mı içmek istiyorsun, buyur iç, afiyet olsun..."

Vasya ansızın yumuşak, ağlamaklı bir sesle:

"Ah sen, canım ciğerim, anacığım, güzelim!" diye söylendi.

Bakışlarını çok uzaklara odaklamıştı. Nemli gözlerinin içi gülüyordu, yüzünde, daha önce Yegoruşka'ya bakarken sahip olduğu ifade vardı yine.

"Kime sesleniyorsun?" diye sordu Kiryuha.

"Güzelim bir tilki... Tıpkı bir köpek gibi sırtüstü yatmış, oynuyor."

Herkes bakışlarını uzaklara çevirdi, tilkiyi görmeye çalıştı ama bir şey gören olmadı. Donuk külrengi gözleriyle, yalnızca Vasya bir şey görmüş ve gördüğü şey onu büyülemişti. Vasya'nın görüş yeteneği Yegoruşka'nın daha sonra şahit olacağı gibi olağanüstü güçlüydü. O kadar iyi görüyordu ki, bomboş, yanık step onun için her zaman hayat ve mana doluydu. Bir tilki, bir tavşan, bir toy kuşu ya da insanlardan kendini uzak tutan başka bir canlı görmek için onun uzaklara dikkatlice bakması yetiyordu. Kaçan tavşanı ya da uçan toyu görmek marifet değil –stepten geçen herkes bunları görür– ancak, yabanıl hayvanları kendi yuva yaşamlarında, onların koşmadığı, saklanmadığı ya da telaşla etraflarına bakmadıkları bir zamanda gözetlemek herkesin harcı değildir. Vasya ise oynayan tilkiler, patileriyle kendilerini temizleyen tavşanlar, kanat tüylerini düzelten ya da gagasıyla yuva çukuru eşen toylar görürdü. Vasya'nın bu keskin görüş yeteneği sayesinde, herkesin gördüğü dünya dışında, ona özel, kimsenin giremediği bir başka dünyası daha bulunmaktaydı. Bu, muhtemelen çok güzel bir dünyaydı, zira onun bu dünyayı seyredişini, gördükleri karşısında büyülenişini kıskanmamak çok zordu. Kafile yeniden yola koyulduğunda kilisenin çanları ayin için çalıyordu.

V

ARABA KAFİLESİ bir köyün açığında ırmak kenarına konakladı. Güneş yine dünkü gibi yakıyordu, hava durgun ve iç karartıcıydı. Irmağın kıyısında üç beş tane söğüt ağacı vardı, ancak gölgeleri toprağın değil de suyun üzerine düştüğü için işe yaramıyordu; yük arabalarının altındaki gölgeler ise boğucu ve sıkıcıydı. Gökyüzünün aksinden dolayı mavi renge bürünen su, tutkulu bir baştan çıkarıcılığa sahipti. Yegoruşka'nın daha önce dikkat etmeyip ancak şimdi farkına vardığı, kemersiz uzun bir gömlek ve yürürken paçaları bayrak gibi sallanan geniş bir pantolon giymiş olan on sekiz yaşındaki Ukraynalı arabacı Styopka hızlı hızlı soyunarak dik kıyıdan aşağıya doğru koştu ve kendini suya bıraktı. Üç kez dalıp çıktıktan sonra sırtüstü yüzmeye başladı, zevkten gözlerini kapatıyordu. Gülümseyen yüzünü, sanki gıdıklanıyormuş, bir yeri acıyormuş ya da gülünç bir durum varmış gibi buruşturuyordu.

Kavurucu ve boğucu sıcaktan kaçacak yer bulamadığınız böyle yakıcı bir günde suyun şıpırtıları ve yüzen insanın yüksek sesle soluk alıp verişi kulağa güzel bir müzik gibi gelir. Dımov ve Kiryuha da Styopka'ya bakarak hızla soyunup, yüksek sesle kahkahalar atarak ve alacakları hazzın tadını önceden çıkararak peş peşe suya atladılar. Durgun, gösterişsiz dere birdenbire gürültülü soluma sesleri, su şıpırtıları ve bağrış çağırışla doluverdi. Kiryuha öksürüyor, gülüyor ve sanki onu boğmak isteyenler varmış gibi bağırıyordu. Dımov ise Kiryuha'yı kovalıyor ve onu ayağından yakalamaya çalışıyordu.

"Hey-hey-hey!" diye bağırıyordu Dımov. "Yakala onu! Tut!"

Kiryuha kahkaha atıyor, suyun keyfini çıkarıyordu, ama yüzündeki ifade karadaki ifadesinin aynısıydı: Sanki birisi ona arkadan, fark ettirmeden, sessizce yaklaşmış ve baltanın tersini kafasına indirmiş gibi aptal ve şaşkındı. Yegoruşka da soyundu, ancak aşağıya, kıyıya inmedi, koşup hız alarak üç metrelik yarın üzerinden doğrudan suya atladı. Havada bir yay çizerek suya düştü, oldukça derine dalmasına rağmen ırmağın dibini bulamadı. Bir tür kuvvet, soğuk ve hoş bir dokunuşla onu yakaladı ve gerisin geriye su yüzeyine çıkardı. Burnundan soluyarak yüzündeki kabarcıkları sildi ve gözlerini açtı; tam bu sırada güneşin nehirdeki yansıması Yegoruşka'nın yüzünü yalayarak geçti. Önce kör edici kıvılcımlar, sonra gökkuşağının tüm renkleri ve koyu lekeler gözlerine doluştu. Aceleyle yeniden suya daldı, su içinde gözlerini açtı ve geceleyin ay ışığı altındaki gökyüzünü andıran bulanık yeşil bir şey gördü. Aynı güç onun suyun dibine dokunmasına ve serinlikte biraz daha kalmasına izin vermeyerek onu yeniden su yüzüne çıkardı. Yegoruşka yüzeye çıkınca içine öylesine derin bir nefes çekti ki, sadece göğsünün değil tüm karnının ferahlık ve tazelik duygusuyla dolduğunu hissetti. Sonra, sudan alabileceği tüm hazları elde edebilmek için kendisine her türlü lüksü caiz gördü; sırtüstü uzanarak keyfini çıkardı, canı istediği gibi, yorulana dek havaya su fışkırttı, takla attı, karın üstü, sırtüstü, yan ve diklemesine yüzdü. Irmağın öteki kıyısı sık bir sazlıkla kaplıydı. Sazlık güneşte altın gibi parıldıyor, kamış çiçekleri güzel püsküllerıyle eğilerek suyu selamlıyordu. Sazlığın bir bölgesinde kamışlar oynamaya, tepelerindeki çiçekleriyle birlikte eğilip sallanmaya başladı, bir çatırtı sesi duyuldu - Styopka ve Kiryuha yengeç avlıyorlardı.

Gerçekten de Kiryuha elindeki yengeci göstererek:

"Yengeç! Bakın arkadaşlar!" diye bağırdı zafer kazanmışçasına.

Yegoruşka da sazlığa yüzdü, suya dalarak kamış köklerinin aralarını eliyle yoklamaya başladı. Kaygan ve akışkan dip çamurunu karıştırırken sivri ve hoş olmayan bir şey eline geldi, belki de gerçekten bir yengeçti bu. Ancak, tam bu sırada birisi onu bacağından yakaladığı gibi çekip su yüzeyine çıkardı. Boğazına su kaçan Yegoruşka öksürüp tıksırarak gözlerini açtı, karşısında zorba Dımov'un ıslak ve sırıtkan yüzünü gördü. Edepsiz adam güçlükle nefes alıyordu, gözlerinden yaramazlık etmeyi sürdürmek istediği belli oluyordu. Yegoruşka'yı bacağından kuvvetle kavradı ve onu boynundan yakalamak için diğer kolunu da yukarı kaldırdı, ancak Yegoruşka zorbanın kendisini boğacağından korkarak ve ona karşı güçlü bir tiksinti hissederek fırlayıp oradan uzaklaştı.

"Aptal! Suratına bir tane patlatacağım!" diye bağırdı.

Yegoruşka sözlerinin duyduğu nefreti yeterince yansıtmadığını hissetti, bir an düşünerek:

"Alçak! Köpoğlu köpek!" diye ekledi.

Dımov ise sanki hiçbir şey olmamış gibi Yegouşka'yı anında unutup Kiryuha'ya doğru yüzdü, bir yandan da:

"Hey! Haydi, balık tutalım! Çocuklar, balık tutalım!" diye bağırıyordu.

"Elbette," diyerek Kiryuha ona katıldı. "Burada çok balık olmalı..."

"Styopka köye koş, köylülerden ağ iste!"

"Vermezler!"

"Verirler! Rica et! Onlara Hazreti İsa aşkına istediğini söyle, ne de olsa biz hepimiz gezginiz."

"Bu doğru!"

Styopka aceleyle sudan çıktı, hızla giyindi, şapkasız, geniş şalvarının kenarlarını sallandıra sallandıra köye koştu.

Dımov'la sürtüşmeden sonra su Yegoruşka için tüm büyüsünü kaybetti. Sudan çıktı ve giyinmeye başladı. Panteley'le Vasya ayaklarını aşağı sarkıtarak kıyıda dik yarın üzerinde oturmuş, yıkananları seyrediyorlardı. Yemelyan, çıplak dizine kadar suya girmiş, ırmağın içinde ayakta duruyordu. Bir eliyle düşmemek için otları tutuyor, diğer eliyle vücudunu ovuyordu. İri kürek kemikleri ve gözünün altındaki ur, kambur duruşu ve sudan korktuğu açıkça belli olan haliyle Yemelyan gülünç bir görünüm sergiliyordu. Yüzünde ciddi ve sert bir ifade vardı, kızgın kızgın suya bakıyordu; sanki bir zamanlar onu Donets'te üşüttüğü ve sesini elinden aldığı için şimdi ona sövüp saymaya başlayacaktı.

Yegoruşka Vasya'ya:

"Sen niye yüzmüyorsun?" diye sordu.

"İşte... Sevmiyorum..." diye yanıtladı.

"Çenen neden şiş?"

"İlletlidir... Küçük beyzadem, ben kibrit fabrikasında çalışıyordum... Doktorun dediğine göre çenemdeki şişliğin nedeni bizzat buymuş. Fabrikadaki hava sağlıklı değilmiş. Benden başka üç kişinin daha çenesi şişti, hatta birisininki tamamen çürüyüp gitti."

Styopka kısa bir süre sonra ağla birlikte döndü. Dımov ve Kiryuha suda çok uzun kalmaktan mosmor kesilmişlerdi ve sesleri kısılmıştı. Buna rağmen büyük bir hevesle balık avlamaya giriştiler. Önce sazlık boyunca gidip derin bir yer buldular. Burada derinlik Dımov'un boynuna geliyordu, daha kısa boylu olan Kiryuha'nın ise boyunu aşıyordu. Su yutan Kiryuha etrafa hava kabarcıkları ya-

yıyordu, dipteki dikenli köklere basıp tökezleyen Dımov ise düşerek ağa dolaşmıştı. Her ikisi de suda çırpınıyor ve büyük bir şamata koparıyorlardı; balık avı çocukça bir haylazlığa dönüşmüştü. Kiryuha, hırıltılı bir sesle:

"Çok derin, hiçbir şey yakalayamazsın!" diye bağırdı.

Ağı uygun bir konuma getirmeye çalışan Dımov:

"Çekmesene, iblis! Elinle tut!" diye çıkıştı Kiryuha'ya.

Panteley kıyıdan:

"Burada balık yakalayamazsınız," diye seslendi onlara. "Yalnızca balıkları ürkütüyorsunuz, aptallar! Daha sola kayın! Orası daha sığ!"

Derken ağın üzerinde kocaman bir balığın parıltısı göründü, herkes derin bir oh çekti. Balığın suda zıplayıp kaybolduğu noktaya bir yumruk indiren Dımov'un kızgınlığı yüzünden okunuyordu. Panteley ayaklarını yere vurarak:

"Eyvah!" diye bağırdı. "Kaçırdınız levreği! Kaçtı!"

Dımovve Kiryuha, sola doğru saparak, daha sığ bir yere geçtiler ve işte, gerçek balık avı da burada başladı. Arabalardan üç yüz adım kadar uzaklaşmışlardı; onların, sessizlik içinde, ayaklarını hareket ettirerek, güçlükle, mümkün olduğu kadar derine gitmeye ve mümkün olduğu kadar sazlığa yanaşmaya çalıştıkları görünüyordu. Ağı sürüklüyor, balıkları ağa doğru yönlendirmek için su yüzeyine yumrukla vuruyor ve kamışları hışırdatıyorlardı. Sazlıktan diğer kıyıya geçtiler, ağı oraya taşıdılar, ancak bir süre sonra hayal kırıklığına uğramış bir edayla, dizlerini iyice yukarı doğru kaldırarak yeniden sazlığa geri döndüler. Bir şeyler konuşuyorlardı ama ne konuştukları duyulmuyordu. Bir yandan da güneş sırtlarını yakıyor, sinekler tarafından ısırılıyorlardı; soğuk suyun morarttığı vücutları şimdi kıpkırmızı olmaya başlamıştı. Onların arkasından

elinde bir kovayla Styopka gidiyordu, gömleğinin kollarını omuzlarına kadar sıvamış, eteğini de dişleriyle tutuyordu. Başarılı her hamleden sonra havaya bir balık kaldırıyor, güneşte parıldayan balığı kıyıya göstererek:

"Bakın, nasıl bir levrek! Bunlardan daha beş tane var!" diye bağırıyordu.

Dımov, Kiryuha ve Styopka'nın ağı dışarı her çektiklerinde ağdaki dip çamurunu elleriyle nasıl karıştırıp yokladıkları, bir şeyleri kovaya koyarken başka bir şeyleri nasıl suya geri attıkları görünüyordu. Bazen ağa takılmış bir şeyi elden ele geçirip ilgiyle inceliyor, sonra onu gerisin geri suya atıyorlardı...

"Nedir o?" diye kıyıdan bağırdılar.

Styopka bu soruya bir yanıt verdi ama sözlerini anlamak zordu. Sonra, Styopka kovayı iki eliyle sıkıca tutarak sudan çıktı, gömleğinin eteğini aşağı bırakmayı unutarak arabalara doğru koştu.

"Bu kova doldu!" diye bağırdı nefes nefese. "Başka bir kova verin!"

Yegoruşka kovaya göz attı, kova doluydu. Yavru bir turna balığı çirkin burnunu kovadaki sudan dışarı çıkarmıştı, onun yanında küçük balıklar ve yengeçler kaynaşıyordu. Yegoruşka elini kovanın dibine kadar sokarak suyu karıştırdı; turna balığı yengeçlerin altında kaldı, onun yerine üste tatlısu levreği ve yeşil sazan çıktı. Vasya da kovaya göz gezdirdi. Daha önce tilkiyi gördüğünde olduğu gibi yine gözleri nemlendi ve yüzünü sevecen bir ifade kapladı. Vasya kovadan bir şey aldı, ağzına götürdü ve çiğnemeye başladı. Çatırtı sesleri duyuluyordu. Styopka şaşkınlık içinde:

"Arkadaşlar, Vasya kaya balığını canlı canlı yiyor! Tüh!" diye bağırdı.

Vasya çiğnemeyi sürdürerek, sakin sakin:

"Kaya balığı değil, golyan balığı," dedi.

Balığın kuyruğunu ağzından dışarı çıkardı, sevecen bakışlarla onu gözden geçirdikten sonra tekrar ağzına attı. O, balığı böyle dişleriyle çatır çutur sesler çıkararak çiğnerken, Yegoruşka, karşısında duran bu yaratığın bir insan olmadığı düşüncesine kapıldı. Vasya'nın şiş çenesi, donuk gözleri, olağanüstü keskin görüş yeteneği, ağzındaki balık kuyruğu, balığı çiğneyişindeki tatlılık onu bir hayvana benzetiyordu.

Yegoruşka Vasya'nın yanında sıkılmıştı. Zaten balık tutma da sona ermişti. Arabaların civarında biraz gezindikten sonra bir an düşündü, can sıkıntısından ağır ağır köye doğru yürümeye başladı.

Yegoruşka biraz sonra kilisedeydi; ayakta duruyor, alnını kenevir kokan birisinin sırtına dayamış koroyu dinliyordu. Ayin artık sona yaklaşıyordu. Yegoruşka ilahilerden bir şey anlamadığı için koroya kayıtsız kaldı. Biraz dinledikten sonra esneyerek önündekilerin enselerini ve sırtlarını incelemeye başladı. Bu enselerin birinden, biraz önce derede yıkandığı için ıslanmış kızıl kahverengi saçından Yemelyan'ı tanıdı. Ensesi düz çizgi şeklinde, alışılmış seviyenin daha yukarısından tıraş edilmişti. Favorileri de gereğinden fazla yukarıdan kesilmişti. Kızarmış kulakları iki dulavratotu yaprağı gibi yana fırlamıştı, âdeta öz yerlerinde olmadıklarının farkındalarmış izlenimi veriyorlardı. Yegoruşka, ense köküne ve kulaklarına bakarak, nedense, Yemelyan'ın muhtemelen çok mutsuz olduğunu düşündü. Onun elleriyle koro yönetişini, kısık sesini, nehirde yıkandığındaki çekingen halini hatırladı ve ona karşı güçlü bir acıma hissi duydu. İçinde, ona okşayıcı bir şeyler söylemek isteği doğdu. Elbisesinin kolundan çekerek:

"Ben de buradayım," dedi.

Koroda tenor ya da bas sesle şarkı söyleyenler, özellikle de hayatında bir kez olsun koro yönetmiş olanlar, oğlan çocuklarına karşı sert ve soğuk davranmayı alışkanlık haline getirir. Bu alışkanlık onları koro şarkıcılığını bıraktıktan sonra da terk etmez. Yemelyan, Yegoruşka'ya doğru döndü, ona kaşlarını çatarak baktı:

"Kilisede yaramazlık yapılmaz!" dedi.

Yegoruşka daha sonra kalabalığa karışarak ileriye doğru yürüdü, aziz tasvirlerinin bulunduğu yere yaklaştı. Burada ilginç insanlar gördü. Sağ tarafta, en önde, bir beyle bir hanımefendi halının üzerinde ayakta duruyorlardı. Arkalarında birer boş sandalye bulunuyordu. Beyin üzerinde yeni ütülenmiş bir ipek takım elbise vardı, tıraşlı mavimtırak çenesini yukarı doğru kaldırmış, üstünü selamlayan bir asker gibi hareketsiz duruyordu. Dik yakasında, mavi çenesinde, tepesindeki küçük kelinde ve bastonunda çok büyük bir kibrin varlığı hissediliyordu. Kibir fazlalığından boynu gerilmiş ve çenesi o kadar kuvvetle yukarıya doğru çekilmişti ki, başı her an vücudundan kopup yukarıya fırlayacakmış gibi geliyordu insana. Hanımefendi ise şişman ve yaşı ilerlemiş bir hanımdı. Beyaz ipek bir şal örtünmüştü. Başını yana çevirmişti ve sanki biraz önce birisine bir iyilik yapmış da "Ah, teşekküre hiç gerek yok! Ben sevmem..." demek istiyormuş gibi bakıyordu. Halının etrafında ayakta duran Ukraynalı köylüler kalın bir duvar oluşturmuştu.

Yegoruşka ikonaların bulunduğu bölüme geldi ve yerel tasvirleri saygıyla öpmeye başladı. Her tasvirin önünde acele etmeksizin yere kadar eğiliyor, doğrulmadan arkadaki cemaate bir göz atıyor, sonra kalkıp tasviri öpüyordu. Alnıyla soğuk döşemeye dokunmak onda büyük bir hoş-

nutluk duygusu yaratmıştı. Ayin görevlisi mumları söndürmek için elinde uzun maşasıyla mihraptan çıktığında, Yegoruşka hızla yerden doğrularak ona doğru koştu:

"Kutsal ekmek dağıtıldı mı?" diye sordu.

"Yok, yok..." diye somurtarak söylendi görevli. "Burada hiçbir şey..."

Ayin sona ermişti. Yegoruşka ağır ağır kiliseden çıktı ve köy meydanında dolaşmaya başladı. O güne kadar pek çok köy, meydan ve köylü görmüştü, şimdi tüm bu gördükleri ona hiç de ilginç gelmiyordu. Yapacak bir şeyi olmadığından, sırf zaman öldürmek için, kapısının üzerinde geniş, al renkli, pamuklu bir kumaşın asılı bulunduğu dükkâna girdi. Dükkân kötü aydınlatılmış iki geniş bölümden oluşuyordu; ilk bölümde kumaş, tuhafiye ve bakkaliye ürünleri satılıyordu, ikinci bölümde ise katran fıçıları ve tavana asılmış hamutlar bulunuyordu. Her iki bölümden de iştah açıcı deri ve katran kokuları geliyordu. Dükkânın içinde yerleri sulamışlardı; döşemenin her yerinin desenlerle ve sihirli esrarengiz işaretlerle kaplanmış olmasına bakılırsa, sulayan kişi muhtemelen büyük bir hayal gücüne sahip, özgür düşünceli biri olmalıydı. Tezgâhın arkasında, geniş suratlı, yuvarlak sakallı, görünüşe bakılırsa Rus asıllı, besili dükkân sahibi ayakta göbeğiyle tezgâha dayanmış duruyordu. Kıtlama çay içiyordu ve her yudumdan sonra içine derin bir nefes çekiyordu. Yüzünde mutlak bir kayıtsızlık ifadesi vardı, ancak her nefes alışında "Biraz bekle, ben sana gösteririm!" der gibi bir hali vardı. Yegoruşka dükkân sahibine:

"Bir kapiklik ay çekirdeği ver bana!" dedi.

Dükkân sahibi kaşlarını kaldırdı, tezgâhın arkasından çıktı ve boş bir merhem kutusunu ölçü olarak kullanıp Yegoruşka'nın cebine bir kapiklik çekirdek doldurdu. Ye-

goruşka dükkândan hemen ayrılmak istemedi, çöreklerin bulunduğu sandıkları uzun uzun gözden geçirdi, biraz düşündükten sonra, yıllarca beklemekten üzerleri küf tutmuş küçük Vyazem çöreklerini göstererek:

"Bu çörekler kaça?" diye sordu.

"Çifti bir kapik."

Yegoruşka, Yahudi kadının dün kendisine verdiği çöreği cebinden çıkararak

"Bu tür çörekler sende kaç para?" diye sordu.

Dükkân sahibi çöreği eline aldı, her yanına iyice baktı, bir kaşını kaldırarak:

"Bu tür çörekler?" diye soruyu yineledi.

Sonra öteki kaşını da yukarı kaldırdı, biraz düşündükten sonra:

"Çifti üç kapik," dedi.

Bir sessizlik oldu. Dükkân sahibi, kırmızı bakır çaydanlıktan kendine çay doldururken:

"Kimin çocuğusun?" diye sordu.

"İvan İvanıç'ın yeğeniyim."

Yegoruşka'nın başının üzerinden kapıya bir göz atan dükkân sahibi:

"Çok sayıda İvan İvanıç var," diye iç geçirdi.

Biraz sessizlikten sonra:

"Çay istemez miydiniz?" dedi.

Yegoruşka sabah çayı için büyük bir arzu hissetmesine rağmen çok hevesli gözükmeksizin teklifi kabul etti:

"Olabilir..."

Dükkân sahibi ona bir bardak çay doldurdu ve yanında ısırılmış bir şeker parçası verdi. Yegoruşka oradaki açılır kapanır sandalyeye oturdu ve çayını içmeye başladı. Badem şekerinin funtu kaç para diye soracaktı ki, tam o sırada dükkâna bir müşteri girdi. Dükkân sahibi barda-

ğını bir kenara koyarak işine koyuldu. Müşterisini katran kokan bölüme götürdü ve orada onunla uzun uzun bir şeyler konuştu. Görünüşe bakılırsa müşteri çok inatçı ve aklı başında bir adamdı, zira itiraz anlamında sürekli başını sallıyor ve kapıya doğru yöneliyordu. Dükkân sahibi sonunda onu bir şeylere ikna etti ve büyük bir çuvala onun için yulaf doldurmaya başladı. Alıcı üzgün bir ifadeyle:

"Buna yulaf mı diyorsunuz?" dedi. "Bu yulaf değil tahıl kabuğu, tavuğa versen güler... Hayır, ben Bondarenko'ya gidiyorum."

Yegoruşka nehre geri döndüğü zaman kıyıda küçük bir ateş yanıyordu. Arabacılar kendilerine yemek pişiriyorlardı. Styopka dumanlar içinde ayakta durmuş çentik çentik olmuş büyük bir kaşıkla kazanı karıştırıyordu. Biraz kenarda dumandan gözleri kızarmış halde Kiryuha ve Vasya oturmuş balık temizliyorlardı. Önlerinde, üzerinde balıkların parıltıyla ışıldadığı ve yengeçlerin sürünerek hareket ettiği, dip çamuru ve yosunlarla kaplı ağ serili halde duruyordu.

Az önce kiliseden dönen Yemelyan, Panteley'in yanında oturmuş, elleriyle tempo tutarak, zar zor duyulan kısık bir sesle "Tanrım, şarkımız sana..." ilahisini mırıldanıyordu. Dımov atların yanında geziniyordu. Kiryuha ve Vasya temizleme işini bitirince tüm balıkları ve canlı yengeçleri kovaya doldurup sudan geçirdiler, sonra tümünü kaynar suyun içine boca ettiler. Köpükleri kaşıkla dışarı atan Styopka:

"Yağ da koyalım mı?" diye sordu.

"Ne için? Balık kendi özsuyunu bırakır," diye yanıtladı Kiryuha.

Kazanı ateşin üzerinden almadan önce Styopka yemeğe üç avuç darı koydu ve bir kaşık tuz ekledi. Son iş olarak

yemeğin tadına baktı, dudaklarını şapırdatarak kaşığı yaladı ve kendini beğenmiş bir edayla bir hırıltı sesi çıkardı. Bu kaşanın* artık hazır olduğu anlamına geliyordu.

Panteley dışında herkes kazanın etrafına oturarak yemeği kaşıklamaya başladı. Panteley sert bir ifadeyle:

"Hey, siz, oradakiler! Delikanlının eline de bir kaşık verin!" dedi. "Herhalde o da yemek ister!"

"Bizim yemeğimiz mujik yemeği," diye iç geçirdi Kiryuha.

"Mujik yemeği de afiyetle yenir, yeter ki iştah olsun."

Yegoruşka'nın eline bir kaşık tutuşturdular. Yegoruşka yemeye başladı, ancak oturmuyor, kazanın yanında ayakta durmuş, bir çukura bakar gibi kazanın içine bakıyordu. Lapa çiğ balık kokuyordu, ayrıca darı balık pullarıyla doluydu. Kaşıkla kavrayıp almak imkânsız olduğu için arabacılar yengeçleri doğrudan doğruya ellerini kazana daldırarak çıkarıp yiyorlardı. Bu bakımdan özellikle Vasya çok rahat davranıyordu, lapaya sadece ellerini değil gömleğinin kollarını da sokup çıkarıyordu. Lapa Yegoruşka'ya yine de çok lezzetli gelmişti, perhiz günlerinde annesinin pişirdiği yengeç çorbasını hatırlatıyordu.

Panteley kenarda oturmuş ağzındaki ekmeği çiğniyordu.

"Dede, sen niye yemiyorsun?" diye sordu Yemelyan.

"Ben yengeç yemiyorum... Öğğ!" diye yanıtladı ihtiyar ve iğrenmiş gibi yaparak öte yana döndü.

Yemek boyunca çok katılımlı bir sohbet sürüp gitti. Yegoruşka bu konuşmalarda, yaş ve karakter farklılıklarına rağmen, yeni tanıştığı tüm bu insanların hepsinde ortak olan ve onları birbirlerine benzer kılan bir şeyin

* *Kaşa:* Yulaf, karabuğday, darı ya da pirincin su veya sütle kaynatılması suretiyle pişirilen geleneksel Rus lapası. *-çev.*

varlığının farkına varmıştı: Hepsi de çok parlak bir geçmişe sahip insanlar olmalarına rağmen, şimdiki durumları içler acısıydı. Tümü, ağız birliği etmişçesine, kendi geçmişleri hakkında büyük bir hayranlıkla konuşuyor, bugünkü durumlarına ise neredeyse nefretle yaklaşıyorlardı. Rus insanı yaşamayı değil hatırlamayı sever. Yegoruşka bunu henüz bilmiyordu; fakat lapa daha yenip bitirilmeden, o, kazanın etrafında oturan bu insanların kendi yazgıları tarafından incitilmiş ve gücendirilmiş olduklarına kuvvetle inanmıştı. Panteley, bir zamanlar, daha demir yolları yokken, at arabaları kafilesine katılarak Moskova ve Nijniy'e yük taşıdığını anlatıyordu, o kadar çok para kazanıyormuş ki, bu parayı ne yapacağını bilemiyormuş. O zamanın tüccarları nasıl tüccarlarmış öyle, balıklar nasıl balıkmış! Her şey nasıl da ucuzmuş! Şimdi ise yollar kısaldı, tüccarlar cimrileşti, halk yoksul, ekmek daha pahalı, her şey haddinden fazla küçüldü ve daraldı. Yemelyan bir zamanlar Lugansk fabrikasında koro şarkıcısı olarak çalıştığından, harikulade bir sesi olduğundan, notaları çok iyi okuduğundan bahsediyordu. Şimdi ise, bir mujik oluvermişti, kardeşinin yardımıyla geçiniyordu, kardeşi ona yük taşıması için kendi atlarını veriyor, karşılığında kazandığı paranın yarısını alıyordu. Vasya bir zamanlar kibrit fabrikasında çalışmıştı. Kiryuha iyi insanların yanında arabacı olarak hizmet görmüştü ve o yörede en iyi üç atlı araba sürücüsü olarak biliniyordu. Varlıklı bir köylünün oğlu olan Dımov kendi bildiği gibi yaşamış, gezip tozmuş, dert nedir bilmemiş. Yirmi yaşına basar basmaz, sert ve zalim babası evde şımarmasından korkarak onu işe alıştırmak istemiş ve yersiz yurtsuz bir köylü gibi onu arabacılık yapmaya göndermiş. Yalnızca Styopka'nın sesi çıkmıyordu, ancak

bıyıksız yüzünden, onun hayatının da geçmişte şimdikinden çok daha iyi olduğu açıkça belli oluyordu.

Dımov babasını hatırlayınca yemek yemeyi bıraktı ve suratını astı. Kaşlarını çatarak arkadaşlarına yan yan baktı, gözlerini Yegoruşka üzerinde sabitledi. Kaba bir şekilde:

"Hey sen, putperest, şapkanı çıkar!" dedi. "Şapka başındayken nasıl yemek yersin? Bir de beyzade olacaksın!"

Yegoruşka şapkasını çıkardı ve tek bir kelime karşılık vermedi, ancak artık ne lapanın tadını alıyor ne de Panteley'le Vasya'nın ona nasıl arka çıktıklarını duyabiliyordu. Bu zorba adama karşı duyduğu öfke dayanılmaz bir şekilde göğsünü sıkıştırıyordu; Yegoruşka ne pahasına olursa olsun ona bir kötülük yapmaya karar verdi.

Yemekten sonra herkes yavaş yavaş arabasına doğru yürüdü ve gölgeye uzandı. Yegoruşka, Panteley'e:

"Dede, biraz sonra yola çıkacak mıyız?" diye sordu.

"Tanrı ne zaman izin verirse o zaman gideriz... Şimdi çok sıcak, gidemeyiz... Oh, tanrım senin buyruğun, kutsal anamız... Uzan yat delikanlım!"

Az sonra arabaların altından horlama sesleri duyulmaya başlandı. Yegoruşka'nın içinde bir kez daha köye gitme isteği doğdu ama düşünüp vazgeçti, esnedi ve ihtiyarın yanına uzandı.

VI

ARABA KAFİLESİ tüm gün boyunca nehrin kenarında kaldı ve güneş batarken yeniden yola koyuldu. Yegoruşka tekrar balyaların üzerine çıkıp uzandı, araba hafifçe gıcırdayarak sağa sola sallandı. Panteley aşağıda, ayaklarını yere vura vura yürüyor, yürürken kendi kalçalarına şap-

lak atıyor ve mırıldanıyordu. Hava yine tıpkı dünkü gibi step müziğinin curcunasıyla doluydu.

Yegoruşka sırtüstü yatmış, ellerini başının altına koymuş, yukarıyı, gökyüzünü seyrediyordu. Gün batımı kızıllığının her yeri alevlere boğduğunu, sonra giderek sönüp kaybolduğunu izledi. Koruyucu melekler altın kanatlarını ufkun önüne siper etmiş, gece yatısı için yerleşiyorlardı: Gün esenlikle sona ermiş, sessiz, hayırlı gece başlamıştı, melekler artık göklerdeki evlerinde rahat içinde oturup dinlenebilirlerdi... Yegoruşka gökyüzünün yavaş yavaş nasıl karardığını, sisin yere nasıl çöktüğünü ve yıldızların birbiri ardına nasıl ışıldamaya başladığını gördü.

Gözlerinizi ayırmadan derin gökyüzünü uzun süre seyredince, her nedense, düşünceleriniz ve duygularınız bir yalnızlık bilinci potasında erir. Kendinizi ümitsizce yalnız hissetmeye başlarsınız; daha önce kendinize yakın ve dost saydığınız herkes sonsuzca uzaklaşmaya ve değersiz hale gelmeye başlar. Kısacık insan hayatına kayıtsız, binyıllardan beri gökten aşağıyı seyreden yıldızlar, akıl erdirilemez gökyüzünün bizzat kendisi ve karanlık! İnsan onlarla baş başa kalıp göz göze geldiğinde, anlamlarını kavramaya çalıştığında, sessizlikleriyle ruhumuzu ezerler. Aklımıza, her birimizi mezarda bekleyen o yalnızlık gelir ve hayatın özü bize umutsuz, dehşet verici görünmeye başlar...

Yegoruşka şimdi mezarlıkta, vişne ağaçlarının altında uyuyan ninesini düşünüyordu. Göz kapaklarında bakır beş kapikliklerle tabutun içinde nasıl uzanıp yattığını, sonra kapağı nasıl kapadıklarını ve tabutu mezara nasıl indirdiklerini hatırlıyordu. Tabut kapağına değen toprak keseklerinin çıkardığı boğuk tıkırtı sesleri de aklına geldi... Ninesini, dar ve karanlık tabutun içinde, herkes tarafından terk edilmiş ve çaresiz bir halde düşündü. Yego-

ruşka, ninesinin aniden uyandığını ve nerede olduğunu anlamadan tabutun kapağını tıklattığını, yardım çağırdığını ve sonunda dehşetten helak olmuş bir halde yeniden öldüğünü hayalinde canlandırdı. Annesini, Peder Khristofor'u, Kontes Dranitskaya'yı, Salamon'u ölü olarak gözünün önüne getirdi. Fakat ne kadar gayret ettiyse de, hayalinde kendisini karanlık mezarda, evden uzak, terk edilmiş, çaresiz ve ölü olarak canlandıramadı, bunu başaramadı. Bizzat kendisi için ölüm olasılığını kabul edemiyor ve hiçbir zaman ölmeyecekmiş gibi hissediyordu.

Ölme sırası artık gelmiş olan Panteley ise aşağıda yürüyor ve düşüncelerine düzen veriyordu:

'Fena sayılmaz... iyi beyler," diye mırıldanıyordu. "Delikanlıyı okumaya götürdüler, ama nasıl okuduğunu duymadım... Slavyanoserbsk'te büyük beyin yetiştirecek okul yok, diyorum... Yok, bu bir gerçek... Delikanlı ise iyi, fena sayılmaz... Büyüyecek, babasına yardım edecek. Sen, Yegori, daha küçüksün, büyüyüp annene babana bakacaksın. Bu, tanrının buyruğudur... Babana ve annene derin saygı göster... Benim de çocuklarım vardı, yandılar... Hem karım hem de çocuklar yandı... Bu doğru; vaftiz yortusu gecesi kulübede yangın çıkmış. Ben evde yoktum, Oryöl'e gitmiştim... Marya dışarı fırlamış, fakat çocukların içeride uyuduğunu hatırlayınca yeniden içeri koşmuş ve çocuklarla birlikte o da yanmış... İşte... Ertesi gün yalnızca kemiklerini bulmuşlar.'

Gece yarısına doğru arabacılar ve Yegoruşka tekrar küçük bir ateşin çevresinde oturdular. Çalı çırpı alev alev yanadursun, Kiryuha ve Vasya dereden su getirmek için bir yerlere gittiler. Karanlıkta kaybolmuşlardı, ancak konuşmaları ve kovalarından çıkan şıngırtı sesleri sürekli duyuluyordu, demek ki dere uzakta değildi. Ateşin yay-

dığı ışıklar toprağın üzerinde yanıp sönen büyük lekeler oluşturuyordu. Ay ışığı olmasına rağmen bu kızıl lekelerin ötesindeki her şey kapkaranlık görünüyordu. Ateşin ışığı doğrudan arabacıların gözüne geliyordu ve anayolun ancak bir kısmını görebiliyorlardı. Balyalarla yüklü arabalar ve atlar karanlıkta, güçlükle, şekli belirsiz dağlar biçiminde görünüyordu. Ateşten yirmi adım uzaklıkta, yolla kırın kesiştiği noktada yana yatmış, tahta bir mezar haçı duruyordu. Yegoruşka, ateş yakılmadan önce, uzaklar daha seçiliyorken, aynı bunun gibi, eski ve eğik bir haçın yolun diğer tarafında da dikili olduğunu fark etmişti.

Sudan dönen Kiryuha'yla Vasya kazanı ağzına kadar doldurup ateşin üzerine yerleştirdiler. Styopka elinde çentikli kaşığıyla dumanların arasında, kazanın yanındaki yerini aldı ve dalgın dalgın kazana bakarak suyun yüzeyinde köpüklerin belirmesini beklemeye başladı. Panteley ve Yemelyan yan yana suskun oturuyor, bir şeyler düşünüyorlardı. Dımov yumruklarını alttan başına destek vererek yüzükoyun yatmış, ateşi seyrediyordu. Styopka'nın gölgesi üzerine düştüğü için Dımov'un güzel yüzü kâh karanlıkta kayboluyor kâh ansızın parıldayıp ortaya çıkıyordu... Kiryuha ve Vasya az ötede gezinerek ateş için çalı çırpı ve ağaç kabukları topluyorlardı. Yegoruşka ellerini cebine koymuş Panteley'in yanında ayakta duruyor, ateşin otları nasıl yuttuğunu seyrediyordu.

Arabacılar dinleniyor, bir şeyler düşünüyor, arada bir de üzerinde kızıl lekelerin oynaştığı haça bakıyorlardı. Bu yalnız mezarda kederli, hülyalı ve son derece şairane bir şeyler vardı... Mezarın suskunluğunu işitiyor ve bu suskunlukta haçın altında yatan meçhul insanın ruhunun varlığını hissediyordunuz. Bu ruh stepten memnun muydu? Geceleyin ay ışığında kederleniyor muydu? Step, me-

zarın bulunduğu bu yörede sanki daha kederli, daha mahzun, bitkiler daha üzüntülü görünüyor, sanki çekirgeler seslerini daha bir esirgeyerek bağırıyorlardı... Buradan gelip geçen tek bir yolcu yoktu ki bu yalnız ruhu anmasın ve çok gerilerde kalana ya da karanlıkta görünmez olana kadar bu mezardan gözünü ayırmasın...

"Dede, neden bu haç buraya konmuş?" diye sordu Yegoruşka.

Panteley haça baktı, sonra Dımov'a dönerek:

"Mikola, burası, tırpancıların tüccarları öldürdüğü yer olmasın?"

Dirsekleri üzerine basarak doğrulmayı canı istemeyen Dımov yattığı yerden yola bakarak:

"Evet, orası," dedi.

Bir sessizlik çöktü. Kiryuha kuru çalıları çatırdatarak ezip bir top haline getirerek kazanın altına soktu. Ateş daha parlak alevler saçmaya başladı, çıkan siyah dumanlar Styopka'yı içine aldı. Yük arabalarının yakınına düşen haçın gölgesi, alacakaranlıkta, yol boyunca hızla ileri geri koşuşturuyordu. Dımov isteksizce konuşmaya başladı:

"Evet, öldürdüler... İki tüccar, baba ile oğul, kutsal tasvirler satmaya gidiyorlarmış. Buradan fazla uzak olmayan, şimdi İgnat Fomin'in işlettiği handa konaklamışlar. İhtiyar tüccar biraz fazla içmiş ve yanında çok fazla para olduğunu söyleyerek övünmeye başlamış. Tüccarlar, bilindiği üzere, övüngen millet, tanrı esirgesin... Bizim gibi insanların önünde kendilerini daha iyi durumda gösterme arzularına direnemezler. O gece tırpancılar da aynı handa geceliyormuş, tüccarın övünmelerine kulak misafiri olmuşlar ve duyduklarını unutmamışlar."

"Oh tanrım... Kutsal anamız!" diye iç geçirdi Panteley.

"Ertesi sabah gün ağarır ağarmaz," diye sürdürdü Dımov, "tüccarlar yola çıkmaya hazırlanırken tırpancılar onlara katılmayı önermişler: 'Saygıdeğer beyler, birlikte gidelim,' demişler. 'Hem daha neşeli olur hem de daha güvenli, malum bu yöre ıssız bir bölge.' Tasvirler bozulmasın diye tüccarlar yaya hızıyla gidiyorlarmış, bu, tırpancıların işine gelmiş."

Dımov dizleri üstüne doğrularak gerindi, esneyerek sözlerini sürdürdü:

"Evet, buraya gelinceye kadar her şey normal gitmiş, tam burada tırpancılar tüccarlara tırpanlarla saldırmış. Oğul yiğit biriymiş, tırpancılardan birisinin elinden tırpanını kaptığı gibi o da onlara saldırmış... Tabii, tırpancılar sekiz kişi, onlar üstün gelmiş. Tüccarları öylesine doğramışlar ki, vücutlarında sağlam bir yer bile kalmamış. İşlerini bitirince onları yolun dışına sürükleyip taşımışlar, babayı yolun bir tarafına, oğlu diğer tarafına. Bu haçın karşısında, yolun öteki tarafında bir haç daha var... Yerinde duruyor mu bilmiyorum... Buradan gözükmüyor."

"Evet, duruyor," dedi Kiryuha.

"Üzerlerinden az para çıkmış diyorlar."

"Az," diye onayladı Panteley, "yüz ruble bulmuşlar."

"Tırpancılardan üçü daha sonra ölmüş, oğul tüccar tırpanla onları fena yaralamış... Kan kaybından ölmüşler. Tüccar, birisinin elini tırpanla kesip koparmış; yaralı, eli kopuk halde dört verst koşmuş diyorlar. Onu Kurikova yakınlarında bir tümseğin üzerinde bulmuşlar. Çömelmiş, başını dizleri üzerine koymuş, sanki derin düşüncelere dalmış gibi oturuyormuş. Fakat bir bakmışlar ki adamda can yok, ölmüş..."

"Onu kan izinden bulmuşlar," dedi Panteley.

Herkes haça baktı ve yeniden bir sessizlik çöktü. Bir yerlerden, muhtemelen dereden kuşların acı feryatları duyuluyordu: "Splyu! Splyu! Splyu!"

"Yeryüzünde zalim kişi çok!" dedi Yemelyan.

Çok korkmuş gibi bir ifadeyle ateşe doğru yaklaşan Panteley:

"Çok, çok!" diye alçak sesle onayladı. "Çok! Kendi hayatımda onlardan çoook gördüm ben... Zalim mi zalim insanlar... Pek çok kutsal ve adil insan da gördüm, ama günahkârlar sayılamayacak kadar çok... Göklerin tanrıçası kurtar ve bağışla bizi... Bir keresinde otuz yıl önce, belki de daha fazla, Morşansk'tan bir tüccarı götürüyordum. Tüccar sevimli, boylu boslu ve paralı birisiydi... Tüccar... İyi insan, fena sayılmaz... Neyse, yola devam ettik, sonra geceyi geçirmek üzere bir handa durduk. Rusya'daki hanlar tabii buralardakilere benzemiyor. Oralarda hanın avlusunun zemin kata benzer şekilde üstü örtülüdür ya da zengin çiftliklerin ambarları gibidir diyelim. Ancak, ambarlar biraz daha yüksek olur. Neyse, bu handa durduk; her şey yolunda gözüküyordu. Tüccar, odasında, bense atların yanındaydım, her şey olması gerektiği gibiydi. Yatmadan önce tanrıya dua ettim ve gezinmek için avluya çıktım. Gece zifiri karanlıktı, hiçbir şey görünmüyordu. Birazcık, yaklaşık olarak buradan arabaların yanına kadar yürümüştüm ki, zayıf bir ışığın parıldadığını gördüm. Bu da ne demek oluyor? Bana kalırsa, han sahipleri çoktan yatmıştı ve handa benden ve tüccardan başka da misafir yoktu... Bu ışık nereden gelebilirdi? İçime bir şüphe düştü... Biraz daha yaklaştım... Işığa doğru yani... Tanrım, bağışla ve koru bizi göklerin kraliçesi! Bakıyorum, binada, yerle aynı seviyede demir parmaklıklı küçük bir pencere var... Yere uzandım ve

içeri baktım; bakar bakmaz da iliklerime kadar buz kesildim..."

Kiryuha gürültü etmemeye çalışarak ateşin altına bir tutam çalı sürdü. Konuşmasına ara veren ihtiyar, çalıların çatırtısı ve cızırtısı geçince yeniden devam etti:

"İçeriye bakıyorum, burası bir bodrum; büyük, karanlık ve iç karartıcı bir bodrum... Fıçının üzerinde bir fener yanıyor. Bodrumun ortasında kırmızı gömlekli on adam gömleklerinin kollarını geriye doğru sıvamış uzun bıçaklarını biliyorlar... Aha! Demek ki, çetenin, haydutların eline düşmüşüz biz... Ne yapacağız? Tüccara koştum hemen, yavaşça uyandırdım ve dedim ki: 'Tüccar, korkma, ama başımız belada... Haydut yuvasına düşmüşüz.' Tüccarın beti benzi attı, bana soruyor: 'Şimdi ne yapacağız, Panteley? Üzerimde yetimlere ait çok para var... Canıma gelince, o tanrıya emanet; ölmekten korkmuyorum ama yetimlerin parasını kaybetmek korkunç bir şey...' Ne yapacağız? Avlu kapısı kilitli, ne arabayla ne arabasız dışarı çıkabiliriz... Etraf duvarla çevrili olsaydı tırmanırdık ama avlunun üstü kapalı! 'Evet,' diyorum, 'tüccar sen korkma, tanrıya dua et. Tanrı belki yetimleri incitmek istemez. Sen burada kal, renk verme,' diyorum, 'ben bu arada belki bir çare bulurum...' Neyse... Tanrıya dua ettim ve o da bana fikir verdi... Avludaki arabamın üzerine sürünerek tırmandım ve sessizce, kimse duymasın diye çok sessizce, tavandaki samandan yapılmış çatıyı sıyırmaya başladım. Bir delik açıp oradan dışarı çıktım. Evet, dışarı... Damdan aşağı atladım ve nefesim yettiği kadar hızla yol boyunca koşmaya başladım. Koştum, ölesiye koştum, canım çıktı... Nefes almadan belki beş verst belki de daha çok koştum... Tanrıya şükür, bir köy gördüm. Bir eve koşup pencereye vurmaya başladım. Ey Ortodokslar, di-

yorum, durum böyleyken böyle, bir Hıristiyanın canına kıyılmasına izin vermeyiniz... Tüm köyü uyandırdım... Mujikler toplandı ve benimle birlikte yola koyuldular... Kimi urganla, kimi sopayla, kimi dirgenle... Hanın dış kapısını kırıp doğruca bodruma yöneldik... Haydutlar bıçaklarını bilemişler, tüccarı kesmeye hazırlanıyorlardı. Mujikler haydutların tümünü yakalayarak iple bağladılar ve jandarmaya teslim ettiler. Tüccar sevincinden köylülere üç yüz ruble dağıttı, bana ise beş altın verdi ve unutmamak için adımı defterine yazdı. Anlatılanlara göre, bodrumda daha sonra çok ama çok miktarda insan kemiği bulmuşlar. Kemik... Demek ki insanları soyup sonra da iz kalmasın diye gömüyorlarmış... Haydutlar daha sonra Morşansk'ta cezaya çarptırıldılar, infazları cellatlar gerçekleştirdi."

Panteley hikâyesini bitirdi ve kendisini dinleyenlere baktı. Dinleyiciler de sessizliklerini koruyarak ona baktılar. Su artık kaynamıştı, Styopka köpüğü dışarı atıyordu. Kiryuha fısıltıyla ona:

"Yağ hazır mı?" diye sordu.

"Azıcık daha bekle... Şimdi."

Styopka, sanki kendisi yokken hikâyeye başlamasından korkar gibi Panteley'den gözünü ayırmaksızın arabalara koştu; çok geçmeden elinde küçük bir tahta çanakla döndü ve çanağın içindeki domuz içyağını ezmeye başladı. Panteley daha önce olduğu gibi yine alçak sesle ve gözlerini kırpıştırmaksızın anlatmaya başladı:

"Başka bir keresinde yine tüccarın birini götürüyordum. Adı hatırladığıma göre Pyotr Grigoriç'ti. İyi insandı... Tüccar... Aynı şekilde gecelemek için bir handa durduk... Tüccar odasında, bense atların yanında... Han sahipleri karı koca, görünüşe göre iyi, kibar insanlar, ça-

lışanlar da sanki öyle, zararsız. Ancak kardeşlerim, bir türlü uyuyamıyorum, kalbimde bir his var. İçimde sürekli olarak aynı his. Kapılar açık, ortalıkta bir sürü insan var, ama yine de bir korku duyuyorum, sanki kendimde değilim. Her neyse, herkesin çoktan uykuya daldığı gecenin ilerlemiş bir saatinde, neredeyse kalkmamız gereken vakte yakın, avluda üstü kapalı arabamda yalnız başıma uzanmış yatıyordum ama tıpkı kukumav kuşu gibi gözüm kapanmıyordu. Derken tıp... tıp... tıp... diye bir ses duydum kardeşler. Birisi arabama doğru yavaşça yaklaşıyor. Başımı dışarı çıkarıp bakıyorum, bir köylü kadın dikilmiş duruyor, üzerinde sadece gömleği var ve yalınayak... 'Ne istiyorsun anacığım?' diyorum. Kadın boyuna titriyor, yüzü sapsarı kesilmiş... 'Kalk, cancağızım!' diyor. 'Felaket... Han sahipleri kötülük yapmaya niyetli... Senin tüccarı öldürmek istiyorlar. Han sahibi karısıyla fısıldaşırken kendi kulağımla duydum,' diyor... Eh, içimdeki önsezi boşuna değilmiş! 'Peki, sen kimsin?' diye soruyorum. 'Onların aşçısıyım...' diyor. Neyse... Arabadan aşağı inip tüccara gidiyorum. Onu uyandırıp, Pyotr Grigoriç, mesele şöyle şöyle, durum hiç de iyi değil diyorum. Efendim, uykunuzu sonra alırsınız, diyorum, şimdi, zaman varken hemen giyininiz, başımıza bir şey gelmeden bu beladan uzaklaşalım... Tüccar giyinmeye yeni başlamıştı ki birden kapı açıldı ve geçmiş olsun... Neler görüyorum, kutsal anamız! Odaya üç çalışanıyla birlikte han sahibi ve karısı giriyor... Demek ki, tüccarda para çok, paylaşalım diyerek yanlarında çalışanları da ikna etmişler... Beşinin elinde de birer tane bıçak, hepsi uzun uzun... Han sahibi kapıyı kilitledikten sonra: 'Yolcular tanrıya duanızı edin,' diyor... 'Eğer bağırmaya kalkarsanız ölmeden önce dua etmenize izin vermeyeceğiz...' Burada nasıl bağıracaksak? Zaten

korkudan boğazımız tıkanmış, nasıl bağıralım... Tüccar ağlamaya başlayarak: 'Eey Ortodokslar!' diyor. 'Parama tamah ettiğiniz için beni öldürmeye karar verdiniz. Peki, hayhay, ben ne ilk ne de son olacağım, pek çok tüccar kardeşimiz bu hanlarda boğazlandı. Fakat Ortodoks kardeşlerim, arabacımı niçin öldürüyorsunuz? Benim param için niye o acı çekmek zorunda kalsın?' İşte böyle acıklı bir konuşma! Han sahibi: 'Eğer onu sağ bırakırsak,' diye yanıtlıyor, 'bizi ilk ihbar eden o olur. İster bir kişi öldür ister iki, ne fark eder! Geri dönüş yok... Hepsi aynı kapıya çıkar!* Tanrıya dua edin, hepsi bu, konuşmanın yararı yok!' Tüccarla ben yan yana diz çöküp oturduk, ağlayarak tanrıya dua etmeye başladık. O çocuklarını hatırladı, bense o zamanlar daha gençtim, yaşamak istiyordum... Kutsal tasvire bakıp dua ediyoruz, öylesine acıklı dua ediyoruz ki, şu anda bile gözüme yaşlar doluyor... Hanın hanımı ne de olsa bir kadın, yüzümüze bakarak: 'Siz iyi insanlarsınız,' diyor, 'öteki dünyada bizi kötülükle anmayın ve tanrıdan cezalandırmamızı istemeyin, çünkü bunu ihtiyaçtan yapıyoruz.' Dua ettik, ağladık, yine dua ettik ve sonunda, tanrı bizi duydu. Yani, bize acıdı... Tam han sahibi tüccarı sakalından yakalayıp bıçağı boynunu dayadığı sırada, ansızın birisi dışarıdan pencerenin camına tak tak vurmaya başladı. Biz olduğumuz yerde çömeldik kaldık, hancının ise iki eli yanına düştü... Birisi hem pencereye vuruyor hem de 'Pyotr Grigoriç burada mısın? Hazırlan gidelim!' diye bağırıyordu. Tüccarı almak için birilerinin geldiğini gören han sahiplerinin korkudan ödleri koptu, tabanları yağlayıp kaçtılar... Biz de çabucak avluya çıktık, atları koşup iz bırakmadan hızla oradan uzaklaştık..."

---

* Risk almada kararlılık ifade eden bir Rus atasözü: *Sem bed, adin atvet* (yedi kötülük, tek sorgu). *–çev.*

"Pencereye vuran kimdi peki?" diye sordu Dımov.

"Pencereye mi? Bir aziz ya da melek olmalı. Çünkü başka hiçbir canlı yoktu orada... Avludan çıktıktan sonra da yolda kimseciklere rastlamadık... Tanrının işi..."

Panteley başka hikâyeler de anlattı; "uzun bıçaklar"ın hep aynı rolü oynadığı tüm bu hikâyelerde bir uydurma havası hissediliyordu. Bunları bir başkasından mı dinlemişti yoksa onları çok eskiden kendisi uydurmuş, sonra belleği zayıflayınca yaşadıklarıyla kurguladıklarını karıştırıp artık ikisini birbirinden ayırt edemez mi olmuştu? İkisi de olabilir, ancak garip olan şu ki, molalarda ve tüm yol boyunca ne zaman bir hikâye anlatması gerekse tercihini çok açık bir şekilde uydurulmuşlardan yana kullanıyor, gerçekten olmuş, yaşanmış şeyler üzerine asla konuşmuyordu. Yegoruşka anlatılanları önce ciddiye almış, her sözcüğüne inanmıştı; ancak dinledikçe tüm bunlar ona da garip gelmeye başladı: Kendi çağında tüm Rusya'yı dolaşmış, pek çok şey bilen ve pek çok şey görmüş, karısını ve çocuklarını yangında kaybetmiş bu adam nasıl oluyor da kendi zengin hayatının değerini asla takdir edemiyor, bu değeri, ateşin başına oturduğu her seferinde ya hiç konuşmayarak ya da hep olmamış, uydurma şeylerden bahsederek böyle düşürebiliyordu?

Hepsi yiyecekleri kaşanın başında sessizce oturuyor, biraz önce dinledikleri şeyleri düşünüyordu. Hayat hem korkunç, hem de harikulade güzeldir. Bu yüzden Rusya'da anlatacağınız hikâye ne kadar korkutucu olursa olsun, onu haydut yuvalarıyla, uzun bıçaklarla ve mucizelerle ne kadar süslerseniz süsleyin, yine de o hikâye dinleyicinin ruhunda sanki gerçekmiş gibi bir his uyandıracaktır. Belki okuma yazmayla çok haşır neşir olmuş bir kimse kuşkulu bakışlarla size yan yan bakabilir, ama o bile sesini

çıkarmayıp suskun kalacaktır. Yolun kenarındaki haç, iç karartıcı yün balyaları, geniş enginlik ve ateşin etrafında toplanmış bu insanların yazgıları... Tüm bunlar kendi başlarına öylesine harikulade ve korkunçtur ki masalların ve uydurulmuş hikâyelerin hayalciliği bunların yanında silikleşir ve gerçek hayattan farksız kalır.

Herkes kaşıklarını daldırarak kaşayı kazandan yerken, Panteley yanda tek başına oturmuş, tahta bir kâseden yiyordu. Kaşığı da diğerlerininkinden farklıydı, servi ağacından yapılmıştı ve üzerinde küçük bir haç vardı. Panteley'e bakarken Yegoruşka'nın aklına kandil çanağı geldi. Styopka'ya sessizce:

"Dede niye ayrı oturuyor?" diye sordu.

Styopka ve Vasya sanki Panteley'in zayıf bir tarafından ya da gizli bir kusurundan bahsediyorlarmış gibi birbirleriyle bakışarak:

"O, eski inanç mensubudur," diye yanıtladılar.

Herkes susku ndu ve düşüncelere dalmıştı. Bu korkunç hikâyelerden sonra kimsenin canı sıradan şeylerden bahsetmek istemiyordu. Vasya sessizliğin ortasında birden doğruldu ve donuk gözlerini bir noktaya dikerek kulak kabarttı.

"Nedir o?" diye sordu Dımov.

"Birisi geliyor."

"Nerede, hani?"

"İşte! Çok silik bir karartı görünüyor..."

Vasya'nın baktığı yerde karanlığın dışında görünür hiçbir şey yoktu. Herkes kulak kesildi ama ayak sesleri de duyulmuyordu.

"Yoldan mı geliyor?" diye sordu Dımov.

"Hayır, kırdan... Buraya geliyor."

Sessizlik içinde bir dakika kadar geçti.

"Burada gömülü olan tüccar stepte geziniyordur belki de..." dedi Dımov.

Herkes yan taraftaki haça başını çevirdi, birbirlerine bakarak gülüştüler, korktukları için utanmışlardı.

"Niye gezinsinki tüccar?" dedi Panteley. "Toprağın kabul etmediği kimseler geceleyin gezinir. Bu tüccarlar iyiydi... Onlar çilekeş nişanı kazandılar..."

İşte ayak sesleri duyuldu. Birisi aceleyle buraya geliyor.

"Bir şey var elinde," dedi Vasya.

Gelen kişinin ayakları altında ezilen ot ve çalıların çıkardığı hışırtı ve çıtırtı sesleri artık duyulabiliyordu. Ancak, ateşin ışığından dolayı gelen kişi görülemiyordu. Nihayet ayak sesleri iyice yaklaştı, bir öksürük sesi duyuldu; alevlerin bir parıldayıp bir kaybolan ışığı sanki ortasından ikiye yarıldı, gözlerindeki perdenin kaybolmasıyla birlikte arabacılar karşılarındaki adamı gördüler.

Titreşen ışıktan mı yoksa herkesin gelen kişinin her şeyden önce yüzünü görmek istemesinden mi, ilginç bir durum ortaya çıktı; arabacılar, adama ilk bakışlarında onun yüzünü ya da giysilerini değil de gülümseyişini gördüler. Olağanüstü hoş, ferah ve yumuşak bir gülüştü bu. Uykusundan uyandırılmış bir çocuğun gülümseyişini andıran, sizi de ona yine bir gülücükle karşılık vermeye davet eden bulaşıcı bir gülümsemeydi bu. Arabacılar yakından bakınca, yabancının otuz yaşlarında, çirkin ve belirgin bir özelliği olmayan biri olduğunu gördüler. Uzun kol ve bacaklara sahip, uzun boylu, uzun burunlu, Ukraynalı bir köylüydü. Genel olarak her şeyi uzun görünüyordu, yalnızca boynu çok kısaydı, bu da onun hafifçe kambur gözükmesine yol açıyordu. İşleme yakalı, beyaz, temiz bir gömlek ve beyaz bir şalvar giymişti, ayaklarında yeni çizmeler vardı. Arabacıların yanında şıklık düşkünü

bir züppe gibi kalıyordu. Kucağında iri, beyaz, ilk bakışta insana garip gelen bir şey tutuyordu; omzunun arkasından gözüken tüfeğinin namlusu da uzundu.

Yabancı, karanlıktan aydınlık bir ortama girince mıhlanmış gibi yerinde öylece çakılıp kaldı, yarım dakika kadar, sanki "Bakınız, nasıl bir gülümseyişe sahibim böyle!" demek istiyormuşçasına arabacıları süzdü. Sonra ateşe doğru bir adım attı, neşeli neşeli gülümseyerek:

"Afiyet olsun arkadaşlar!" dedi.

"Hoş geldin!" diye herkes adına yanıtladı onu Panteley.

Yabancı, kucağında taşıdığı şeyi ateşin yanına koydu; bu, avlanmış bir toy kuşuydu. Herkesi yeniden selamladı. Arabacılar toyun başına toplanıp onu incelemeye başladılar.

"İri bir kuş! Onu neyle avladınız?" diye sordu Dımov.

"İri saçmayla... Normal saçmayla vuramazsınız onu, yanına yeterince yaklaşmanıza izin vermez... Satın alın bunu arkadaşlar! Size yirmi kapiğe veririm."

"Ne işimize yarar? Onun kızartması iyi olur, kaynatınca muhtemelen sertleşir, diş geçiremezsin etine."

"Vah, çok yazık! Onu çiftlik sahipleri beylere götürebilseydim elli kapik alırdım, ama uzakça, buradan on beş verst."

Yabancı oturdu, tüfeğini çıkardı ve yanına koydu. Uykusuz ve halsiz görünüyordu; gülümsüyor, ateşte kamaşan gözlerini kısıyor ve halinden kafasının çok hoş şeylerle meşgul olduğu anlaşılıyordu. Ona bir kaşık verdiler, kaşadan yemeye başladı.

"Kimsin sen?" diye sordu Dımov.

Yabancı soruyu duymadı; ne bir yanıt verdi ne de Dımov'a dönüp baktı. Büyük bir olasılıkla, bu gülümseyen adam yediği kaşanın da tadını almıyordu, çünkü ağ-

zındaki lokmayı çok mekanik bir şekilde çiğniyor, kaşığını bazen çok fazla doldurarak bazen de tamamen boş halde tembelce ağzına götürüyordu. Sarhoş değildi, ancak kafasında kaçıkça şeylerin dönüp durduğu belliydi.

"Sana soruyorum, kimsin?" diye yineledi sorusunu Dımov.

"Ben mi?" diyerek irkildi yabancı. "Konstantin Zvonık, Rovni'liyim, buradan dört verst ötede."

Konstantin Zvonık, kendisinin sıradan bir mujik olmadığını, onlardan daha iyi durumda olduğunu daha en başta belli etmek isteyerek:

"Arı kovanlarımız var, domuz da yetiştiriyoruz," diye ekledi.

"Babanın yanında mı yaşıyorsun, ayrı mı?"

"Artık ayrı oturuyorum. Ayrıldık. Bu ay, Aziz Petrov gününden sonra evlendim. Şimdi evliyim!.. Nikah kıyılalı bugün on sekizinci gün."

"İyi bir şey!" dedi Panteley. "İnsanın karısı olması fena değil... Tanrı bunu onaylamıştır..."

"Genç kadın evde oturuyor, o ise stepte aylak aylak dolaşıyor," diyerek gülümsedi Kiryuha. "Garip adam!"

Konstantin sanki onu en hassas yerinden çimdiklemişler gibi silkinip sıçradı, gülümsedi ve kıpkırmızı kesildi. Kaşığı hızla ağzından çıkardı, sevinç ve şaşkınlık dolu bakışlarını arabacılara çevirerek:

"Ama beyler, o şimdi evde değil ki!" dedi. "Evde yok! İki günlüğüne annesine gitti. O gitti, bense sanki evli değilmişim gibi..." Konstantin elini salladı ve başını çevirdi; düşünmeye devam etmek istedi ama yüzüne yayılan sevinç ona engel oldu. Sanki yerinde rahat değilmiş gibi oturuş şeklini değiştirdi, gülümsedi ve yeniden elini salladı. Tanımadığı kimselere kendi zihninden geçen hoş

düşünceleri açtığı için utanıyordu, ancak aynı zamanda da mutluluğunu paylaşmak için karşı konulmaz bir istek duyuyordu. Tüfeğini olduğu yerden alıp başka bir yere koyarken:

"Demidovo'ya annesine gitti," dedi kızararak. "Yarın dönecek... Öğle yemeğine kadar döneceğini söylemişti."

"Onu özledin mi?" diye sordu Dımov.

"Tanrım, nasıl özlemeyeyim? Daha yeni evlendik, dün bir bugün iki o kalkıp gitti... Tanrı canımı alsın ki çok yaman biridir. O kadar iyi, o kadar sevimli ki! Kahkaha da atar, şarkı da söyler, coşkulu, saf barut gibi! Onun yanındayken beynim zangır zangır sarsılıyor, o olmayınca da işte böyle, sanki bir şey kaybetmiş gibi stepte dolaşıp duruyorum, tıpkı bir budala gibi. Öğleden beri geziniyorum, elden bir şey gelmez!"

Konstantin gözlerini ovuşturdu, ateşe baktı ve gülümsedi.

"Demek ki onu seviyorsun," dedi Panteley.

"Öyle iyi, öyle sevimli ki..." diye Konstantin kimseyi dinlemeden tekrar ediyordu.

"Öylesine akıllı, öylesine mantıklı bir ev sahibesi ki, tüm vilayeti arasan basit halk arasında onun gibi bir tanesini daha bulamazsın. Gitti... Ama o da beni özlüyor, biliyorum! Biliyorum, küçük saksağan! Yarın öğlene kadar döneceğini söyledi... Ne hikâye ama!"

Oturuş biçimini değiştirip sesinin tonunu aniden yükselten Konstantin âdeta bağırıyordu:

"Şimdi beni seviyor ve özlüyor, ama benimle evlenmek istememişti."

"Yesene," dedi Kiryuha.

"Benimle evlenmek istemedi!" diye sürdürdü, kendisine söylenenleri duymuyordu.

"Üç yıl onunla mücadele ettim. Onu Kalaçik panayırında görmüştüm. Delicesine âşık oldum, ucunda ölüm de olsa vız gelirdi... Ben Rovni'den, o Demidovo'dan, aramızda yirmi beş verst uzaklık var, elimden ne gelir! Görücü gönderiyorum, hayır diyor. Ah seni saksağan! Daha neler neler yapmıyorum ki... Küpeler, pastalar alıyorum, yarım pud bal gönderiyorum, yine hayır. Gel de işin içinden çık! Şöyle bir düşünürsek, ben ona nasıl eş olabilirdim? O genç, güzel, canlı ve hayat dolu birisi. Benimse yaşım geçmiş, yakında otuzuma basacağım. Peki çok mu yakışıklıyım? Güzel, geniş bir sakalım mı var? Ne gezer, keçisakallıyım. Duru bir yüzüm mü var? Hayır, urlarla dolu. Onunla nasıl denk olurum! Bir tek geçimimizin iyi olması kalıyor geriye, ama onların, Vahramenki'lerin de hali vakti yerinde. Üç çift öküzleri ve iki nökerleri var. Âşıktım arkadaşlar, serseme dönmüştüm... Ne uyuyabiliyorum, ne yemek yiyebiliyorum, kafamda düşünceler karmakarışık, tanrı kimseye göstermesin! Canım onu görmek istiyor, ama o Demidovo'da... Ne yaptığımı tahmin edebilir misiniz? Tanrı inandırsın, yalan söylemiyorum, onu şöyle bir görebilmek için haftada üç gün oraya yaya olarak gitmeye başladım. İşi gücü bıraktım. Çılgınlığı o dereceye vardırmıştım ki, ona yakın olabilmek için Demidovo'da ücret karşılığı bir iş bulup çalışmayı bile düşündüm. Sefil oldum! Annem afsunculara başvurdu, babam on kez dövmeye kalkıştı beni. Üç yıl böyle azap çektikten sonra, 'Tanrı beni kahretsin! Şehre gidip arabacılık yapacağım' diye karar verdim... Demek ki, kısmet değilmiş! Paskalya yortusunda onu son bir kez daha görmek için Demidovo'ya gittim..."

Konstantin başını geriye doğru attı ve sanki az önce birisini çok kurnaz bir şekilde aldatmış gibi, ince ve neşeli bir kahkaha kopardı.

"Baktım, derenin kenarında delikanlılarla birlikte duruyor," diye sürdürdü. "Kan beynime sıçradı... Onu bir yana çektim, neredeyse bir saat boyunca dil döktüm, aklıma geleni söyledim... Ve benden hoşlandı! Üç yıl boyunca beni sevmeyen kız söylediğim sözlerin hatırına beni sevdi."

"Ne gibi sözler?" diye sordu Dımov.

"Sözler mi? Hatırlamıyorum... Nasıl hatırlayayım? O zaman oluktan akan su gibi, soluk almadan ta-ta-ta diye konuşuyorsun, ama şu anda o sözlerin bir tekini bile söyleyemiyorsun... Neyse, böylece benimle evlendi... Saksağanım şimdi annesini ziyarete gitti, bense onsuz stepte böyle dolaşıyorum. Evde oturamıyorum, canıma tak etti."

Konstantin üzerine oturduğu ayaklarını beceriksizce altından çıkardı, yere serilip uzandı, yumruklarını başına alttan destek yaptı, sonra doğrularak yeniden oturdu. Orada bulunan herkes onun âşık ve mutlu bir adam olduğunu, mutluluktan acı çektiğini çok iyi anlamıştı. Gülümseyişi, gözleri ve her hareketi onun bu ıstıraplı mutluluğunu yansıtıyordu. Kafasındaki hoş düşüncelerin bolluğundan bitkin düşmemek için nereye, nasıl oturacağını ve ne yapacağını bilemiyordu. Konstantin, bu yabancı insanlara tüm kalbini açıp içini döktükten sonra, sonunda rahat bir şekilde yerleşip oturdu ve ateşe bakarak düşüncelere daldı.

Bu mutlu adamı tanıyınca herkesi hüzün bastı, mutlu olma özlemi kapladı yüreklerini. Herkes derin düşüncelere daldı. Dımov ayağa kalktı ve ateşin yanından sessizce geçip yana çekildi. Yürüyüşünden ve kürek kemiğinin hareketinden canının sıkıldığı ve özlem çektiği açıkça belli oluyordu. Bir süre ayakta durdu, Konstantin'e baktı ve yeniden oturdu.

Ateş neredeyse geçiyordu; ışığı artık titreşmiyordu ve yaydığı kızıl lekeler küçülmüş ve soluklaşmıştı... Ateş söndükçe ay ışığının aydınlattığı gece daha belirgin bir şekilde görünür hale gelmeye başlıyordu. Şimdi tüm genişliğiyle yol, yük balyaları, arabaların okları, yemlerini çiğneyen atlar, hepsi görülebiliyordu. Yolun öte tarafında ikinci haçın bulanık silueti seçilebiliyordu...

Dımov kolunu çenesine payanda yapmış, hafif sesle acıklı bir şarkı mırıldanıyordu. Konstantin uykulu uykulu gülümseyerek ince sesiyle ona eşlik etmeye başladı. Yarım dakika kadar şarkı söyledikten sonra sustular... Silkinip canlanan Yemelyan dirseklerini oynatmaya ve parmaklarıyla tempo tutmaya başladı. Yalvaran bir ses tonuyla:

"Kardeşlerim, haydi, dinî şarkılardan birini söyleyelim!" dedi.

Gözlerinden aşağı yaş aktı. Elini kalbine bastırarak:

"Kardeşlerim," diye yineledi, "haydi, dinî şarkılardan birini söyleyelim!"

"Ben söyleyemem," dedi Konstantin.

Yemelyan'ın önerisine katılan çıkmayınca ilahiyi kendisi tek başına söylemeye başladı. Her iki elini sallıyor, başını aşağı yukarı indirip kaldırıyor, ağzını açıyor, ancak gırtlağından nefes alışverişlerinin zor duyulan kısık hırıltılarından başka bir şey çıkmıyordu. İlahiyi, büyük bir tutkuyla, acı çekerek, elleriyle, başıyla, gözleriyle ve hatta yüzündeki urla söylemeye çalıştı; tek bir nota olsun çıkarayım diye göğsünü ne kadar çok gerdiyse soluklanması da o denli boğuklaştı, duyulmaz oldu.

Yegoruşka'yı da herkes gibi sıkıntı basmıştı. Arabasına gitti, tırmanarak balyaların üzerine çıktı ve uzanıp yattı. Gökyüzünü seyrederek mutlu Konstantin'i ve onun karısını hayal etti. İnsanlar niye evlenir? Bu dünyada ka-

dınlar ne için var? Kendisine bu tür muğlak sorular soran Yegoruşka, bir erkeğin yanında sürekli olarak şefkatli, neşeli ve güzel bir kadının yaşamasından herhalde hoşlandığını düşündü. Her nedense aklına Kontes Dranitskaya geldi ve böyle bir kadınla birlikte yaşamanın muhtemelen çok güzel olabileceğini aklından geçirdi. Eğer ayıp kaçmasaydı, belki de onunla seve seve evlenirdi. Yegoruşka kontesin kaşlarını, göz bebeklerini, kupa arabasını ve süvarili saatini hatırladı... Sessiz ve sıcak gece yavaş yavaş Yegoruşka'nın üzerine çöküyor ve kulağına bir şeyler fısıldıyordu; ona, sanki üzerine eğilen o güzel kadınmış, gülümseyerek onu okşuyormuş ve onu öpmek istiyormuş gibi geldi...

Ateşten geriye sadece gittikçe ufalan iki küçük kızıl göz kalmıştı. Arabacılar ve Konstantin kımıldamadan, cansız cansız, onun başında oturuyorlardı. Sanki sayıları öncekine kıyasla şimdi daha fazlaymış gibi geliyordu. Her iki haç da aynı netlikte görülebiliyordu. Çok uzaklarda, ana yolun üzerinde bir yerlerde yakılmış bir ateşin kızıl ışıkları görünüyordu, muhtemelen, birileri kaşa pişiriyor olmalıydı.

Kiryuha ansızın yabanıl bir sesle "Rusya anamız tüm dünyanın lideridir" diye şarkı söylemeye başladı, ancak boğazına bir şey kaçtı ve şarkıyı yarıda kesti. Stepin yankısı bu sesi yakalayıp uzaklara götürdü ve sanki aptallığın bizzat kendisi ağır tekerlekler üzerinde tüm stepte yuvarlanıp gidiyormuş gibi göründü.

"Yola çıkma zamanı geldi," dedi Panteley. "Kalkın çocuklar!"

Onlar atları koşarlarken Konstantin arabaların etrafında dolanıyor ve karısına hayranlığını dile getiriyordu. Kafile hareket edince:

"Hoşça kalın arkadaşlar!" diye bağırdı. "Misafirperverliğiniz için teşekkürler! Ben de şu yanan ateşe doğru gideyim. Dayanılacak gibi değil can sıkıntısı!"

Ve çabucacık karanlıkta gözden kayboldu. Yabancı insanlara kendi mutluluğunu anlatmak üzere ateşin yandığı yöne doğru attığı adımların sesi uzun süre duyuldu.

Ertesi gün Yegoruşka uyandığında sabahın daha erken saatleriydi, güneş henüz doğmamıştı. Araba kafilesi durmuştu. En öndeki arabanın yanında, altında Kazak aygırı küçük bir at, beyaz kasketli, üzerinde ucuz gri kumaştan elbisesiyle bir adam Dımov ve Kiryuha ile bir şeyler konuşuyordu. Arabalardan iki verst ileride, uzun, alçak, beyaz ambarlar ve çatıları kiremitle kaplı küçük evler görünüyordu. Evlerin etrafında ne bir avlu ne de bir ağaç vardı.

"Dede ne köyü bu?" diye sordu Yegoruşka.

"Bu bir Ermeni mezrası, delikanlı," diye yanıtladı Panteley. "Ermeniler yaşar burada. İyi bir halk... Ermeniler yani."

Gri elbiseli adam Dımov ve Kiryuha'yla konuşmasını bitirdi, dizginlerini geriye doğru çekerek küçük aygırını durdurdu ve mezraya doğru bakmaya başladı. Sabah serinliğinden eğilip büzülmüş Panteley de bakışlarını mezraya çevirmişti:

"Nasıl bir iş, görüyor musun!" diye iç geçirdi. "Mezraya bir belge için adam gönderdi ama giden bir türlü gelmiyor... Styopka gitseydi ya!"

"Dede kim bu adam?" diye sordu Yegoruşka.

"Varlamov."

Aman tanrım! Yegoruşka hızla sıçradı, dizleri üzerine oturdu ve beyaz kaskete baktı. Saygıdeğer insanların uyuduğu bu saatte çirkin bir atın üzerinde oturup mujiklerle sohbet eden, büyük çizmeler giymiş bu kısa boylu, gri ada-

mın, o esrarengiz, ulaşılamaz, herkesin aradığı, her zaman "dolaşıp duran", Kontes Dranitskaya'dan bile daha zengin olan Varlamov'la aynı kişi olduğuna inanmak zordu.

"Fena sayılmaz, iyi insan," dedi Panteley mezraya bakarak. "Tanrı ona sağlık versin, namlı bir bey... Varlamov yani. Semyon Aleksandrıç... Dünya bu tür insanlara dayanarak duruyor yavrum. Bu bir gerçek... Bak, horozlar daha ötmeden o ayakta bile... Bir başkası olsa uyur ya da evde misafirlerle eğlenir, laklak eder, oysa o bütün gün stepte... Dönüp duruyor... İşlerini asla ihmal etmez... Hayır! Bravo ona..."

Varlamov gözünü mezradan ayırmadan bir şeyler konuşuyordu, küçük aygır sabırsızlıkla ayaklarını değiştiriyor, birini kaldırıyor, ötekini koyuyordu.

"Semyon Aleksandrıç," diye bağırdı Panteley, şapkasını çıkararak, "izin verin de Styopka'yı gönderelim! Yemelyan, çağır, Styopka gitsin!"

İşte sonunda mezradan bu tarafa doğru gelen bir atlı göründü. Atlı, atının üzerinde oldukça yan duruyor, tıpkı bir Kafkas süvarisi gibi kamçısını başının üstünde havada sallıyor, herkesi cesur biniciliğiyle şaşırtmak istiyordu. Kuş hızıyla uçup geldi arabaların yanına.

"Bu, kolcularından biri olmalı," dedi Panteley. "Onun yüz veya daha fazla sayıda atlı kolcusu vardır."

Atlı ilk sıradaki arabanın yanına gelince atını durdurdu, şapkasını çıkardı ve Varlamov'a bir kitapçık uzatıp verdi. Varlamov kitapçığın içinden bazı kâğıtlar çıkararak okuduktan sonra:

"İvançuk'un pusulası nerede?" diye bağırdı.

Atlı kitapçığı geri aldı, kâğıtlara göz gezdirdi ve omuzlarını silkti; bir şeyler söylemeye başladı, muhtemelen kendini savunuyor ve mezraya bir daha gitmek için izin

istiyordu. Küçük aygır, sanki binicisi Varlamov'un ağırlığı artmaya başlamış gibi birdenbire yerinde oynamaya, hareket etmeye başladı. Varlamov da hareketlendi.

"Defol, gözüm görmesin seni!" diye öfkeyle bağırdı ve atlıya kamçısını salladı.

Varlamov atını geriye çevirerek, yürüyüş adımlarıyla, yük arabaları boyunca ilerlemeye başladı, bir yandan da kitapçığın içindeki kâğıtlara bakıyordu. Son arabanın yanından geçerken, Yegoruşka onu daha iyi görebilmek için gözlerini dört açtı. Varlamov artık ihtiyar bir adamdı. Onun çiyden nemlenmiş, kır sakallı, yanık, kızarık, tipik, sıradan Rus yüzü, küçük mavi damarlarla kaplıydı. Tıpkı dayısı İvan İvanıç'ın yüzü gibi onun yüzü de aynı ifadeyi, ticaret hayatının soğukluğunu, aynı tutkulu iş bağnazlığını yansıtıyordu. Ancak, ikisi arasında yine de bir farklılık hissediliyordu. Yegoruşka'nın dayısı Kuzmiçov'un yüzünde her zaman, ticari hayatın soğukluğunun yanı sıra bir kaygı ve korku ifadesi bulunurdu: Ya Varlamov'u bulamazsa, ya geç kalırsa, ya iyi fiyatı kaçırırsa... Oysa Varlamov'un ne yüzünde ne de şekil şemailinde bu tür küçük ve bağımlı insanlara özgü kaygılardan eser vardı. Fiyatları bizzat o belirlerdi; hiç kimsenin peşinden koşmaz, hiç kimseye bağımlı olmazdı; dış görünüşü ne kadar sıradan olursa olsun her şeyinde, hatta kamçısını tutuş tarzında bile, step üzerinde sahip olduğu gücün ve kabullenilmiş otoritenin şuurunu hissedebiliyordunuz.

Varlamov Yegoruşka'nın yanından geçerken dönüp ona bakmadı. Yalnızca küçük aygır Yegoruşka'nın farkına varma lütfunda bulundu ve büyük, aptal gözleriyle ona bir bakış fırlattı, ama kayıtsızca bir bakıştı bu. Panteley Varlamov'u eğilerek selamladı; o bu selamı fark etti ve gözlerini kâğıtlardan kaldırmadan:

"Meğhaba, ihtiyağ!" dedi, peltek peltek.

Varlamov'un atlıyla konuşması ve ona kamçısını sallaması bütün kafile üzerinde üzücü bir etki bırakmış olsa gerekti. Herkesin yüzü asıktı. Güçlü adamın öfkesi karşısında şaşkına dönen atlı, atının dizginlerini bırakmış, şapkasız vaziyette en öndeki arabanın yanında ayakta suskun duruyor, âdeta günün onun için bu kadar kötü başlamasına inanamıyordu.

"Sert bir ihtiyar..." diye mırıldandı Panteley. "Ne yazık ki böyle sert işte! Ama sorun değil, iyi insandır... İnsanları boş yere gücendirmez... Sorun değil..."

Varlamov kâğıtları gözden geçirdikten sonra kitapçığı cebine koydu; âdeta sahibinin düşüncelerini okuyan küçük aygır komut beklemeden yerinden sıçradı ve anayol boyunca dörtnala koşarak uzaklaştı.

VII

BİR SONRAKİ GECE arabacılar yeniden mola verdiler ve hemen kaşalarını pişirmeye koyuldular. Bu kez, en başından beri herkeste tam ne olduğu anlaşılamayan bir sıkıntı hissediliyordu. Hava boğucuydu, ne kadar su içseler susuzluklarını dindiremiyorlardı. Doğan ay kıpkırmızı ve asık suratlıydı, sanki hastalanmıştı. Yıldızlar da somurtuyordu. Sis yoğun, uzaklar bulanıktı. Doğa sanki bir şeyleri önceden sezmişti ve bunun kaygısı içindeydi.

Ateşin başında dünkü canlılık ve sohbet yoktu. Herkes sıkıntılı, konuşmalar cansız ve isteksizceydi. Panteley yalnızca iç geçiriyor, ayaklarından dert yanıyor ve sözü sürekli olarak, tanrıdan bağışlanmayı dilemeye zaman bırakmayan ani ölüme getiriyordu.

Dımov yüzükoyun yatmış, suskun, ağzındaki sapı çiğniyordu. Yüzünde tıpkı çürümüş samanlardan çıkan pis kokuyu andıran iğrenç bir ifade vardı; kötü yüreklilik ve yorgunluk ifadesi... Vasya çenesinin sızlamasından şikâyet ediyor ve kötü hava kehanetinde bulunuyordu. Yemelyan artık ellerini sallamıyor, suratını asmış, hareket etmeden oturuyor, ateşi seyrediyordu. Yegoruşka da perişandı. Yürüyüş adımlarıyla gitmek onu yormuş, günün yakıcı sıcağından başı ağrımıştı.

Kaşa tam hazır olmuştu ki, Dımov can sıkıntısından yok yere arkadaşlarına sataşmaya başladı. Yemelyan'a hain hain bakarak:

"Yayılmış oturuyor," dedi. "Şiş yüz, kaşığını ilk daldıran da o. Açgözlü! Her zaman böyle, kazanın yanına ilk oturan olmaya çalışır. Kilisede koro şarkıcılığı yapmış diye kendisini 'bey' sanıyor. Senin gibi pek çok koro şarkıcısı anayol üzerinde dileniyor!"

Dımov'a öfkeyle bakan Yemelyan:

"Niçin sataşıp duruyorsun?" dedi.

"Kazana sokulan ilk sen olma diye. Kendini dev aynasında görme!"

"Aptal işte, ne olacak!" diye kısık sesle onu yanıtladı Yemelyan.

Bu tür atışmaların genellikle nasıl bittiğini deneyimleriyle bilen Panteley ve Vasya araya girdi ve Dımov'u ortada bir sebep yokken kavga çıkarmaması için iknaya çalıştı. Fakat hâlâ yatışmayan edepsiz adam küçümseyici bir tavırla gülerek:

"Koro şarkıcısı..." diye sürdürdü. "Senin gibi söyleyecek olduktan sonra herkes şarkı söyler. İyisi mi, sen git kilisenin eşiğinde otur ve şarkını söyle: 'İsa aşkına bir sadaka veriniz!' Ah, sizler!"

Yemelyan susuyordu. Onun suskunluğu Dımov üzerinde sinirlendirici bir etki yarattı. Eski koro şarkıcısına şimdi daha da büyük bir nefretle bakarak:

"Sana bulaşmak istemiyorum," dedi. "Yoksa kendini dev aynasında görmenin nasıl bir şey olduğunu sana gösterirdim."

Öfkeden kıpkırmızı kesilen Yemelyan:

"Ne diye bana musallat oldun böyle, Mazepa*!" diye patladı. "Ben sana ilişiyor muyum?"

Gözleri kan çanağına dönen Dımov yerinden doğrularak:

"Bana nasıl ad takarsın?" dedi. "İşte sana! Şimdi git ara!"

Dımov, Yemelyan'ın elinden kaşığı kaptığı gibi yana, uzağa fırlattı. Kiryuha, Vasya ve Styopka yerlerinden sıçrayıp kaşığı aramaya koştular. Yemelyan ise yalvaran ve soru soran bakışlarını Panteley'e çevirdi. Yüzü ansızın kırıştı, küçücük kaldı, gözlerini kırpıştırdı ve eski ilahi okuyucusu, bir çocuk gibi ağlamaya başladı.

Çoktandır Dımov'dan nefret eden Yegoruşka, havanın birdenbire dayanılmaz şekilde boğucu hale geldiğini, ateşten çıkan alevlerin yüzünü cayır cayır yaktığını hissetti. Hemen kalkıp karanlıkta arabaya koşmak istedi, ancak kabadayının hain, sıkıntılı gözleri onu kendine çekti. Büyük bir ihtirasla, ona çok çok ağır hakaret içeren sözler söylemek istedi, Dımov'a yaklaştı, nefes nefese:

"Sen insanların en kötüsüsün! Sana katlanamıyorum!" dedi.

---

* İvan Stepanoviç Mazepa (1639-1709): Ukrayna kazaklarının 12. hetmanı. Rus-İsveç savaşında İsveç tarafına geçtiği için hain ilan edildi ve Rus Ortodoks kilisesince aforoz edildi. *-çev.*

Bundan sonra arabaya koşmak gerekiyordu, ancak Yegoruşka bir türlü yerinden kımıldayamadı ve konuşmasını sürdürdü:

"Öteki dünyada cehennemde yanacaksın! İvan İvanıç'a şikâyet edeceğim. Sen Yemelyan'ı gücendirmeye cüret edemezsin!"

"Söyle, lütfen!" diye gülümsedi Dımov. "Ağzı daha süt kokan her domuz yavrusu başımıza akıl hocası kesiliyor. Kulağını bir çekeyim mi?"

Yegoruşka nefes alamadığını hissetti, böyle bir şey ilk defa başına geliyordu. Birden bütün gövdesiyle titremeye başladı, ayaklarını yere vurarak keskin bir sesle bağırdı:

"Dövün onu, dövün onu!"

Gözlerinden yaşlar fışkırıyordu, bir utanma duygusu hissetti, sendeleyerek arabaya koştu. Haykırışının nasıl bir etki yarattığını göremedi. Yün balyasının üzerine uzandı ve ağladı.

Kol ve bacakları kasılıyordu.

"Anne! Anne!" diye fısıldadı.

Ateşin etrafındaki bu insanlar ve gölgeler, iç karartıcı balyalar, uzaklarda her dakika parıldayan şimşekler... Bütün bunlar Yegoruşka'ya şimdi yabanıl ve korkunç gözüküyordu. Ürperdi ve umutsuzluk içinde kendisine, tanımadığı bu topraklara, bu korkunç mujiklerin arasına nasıl ve niçin düştüğünü sordu. Dayısı, Peder Khristofor ve Deniska şu anda neredeydi? Niçin bir türlü gelmek bilmiyorlardı? Yoksa onu unutmuşlar mıydı? Unutulmuş ve kaderine terkedilmiş olabileceği düşüncesi ona öylesine tüyler ürpertici geldi ki, bir üşüme hissetti ve birkaç kez, balyanın üzerinden atlayıp arkasına bakmadan bütün hızıyla yol boyunca gerisin geri koşmayı aklından geçirdi. Ancak, yolda mutlaka karşılaşacağı o iç karartıcı karanlık

haçlarla ilgili hatırladıkları ve uzaklarda çakan şimşekler onu bu fikrinden caydırdı... Ve ne zaman "Anne! Anne!" diye fısıldamaya başladı, o zaman kendini sanki biraz daha iyi hissetti...

Arabacılar da mutlaka korkuya kapılmış olmalılar. Yegoruşka ateşin başından kaçıp gittikten sonra uzun süre kimse konuşmadı, sonra, alçak ve boğuk bir sesle, bir şeyin gelmekte olduğundan, gecikmeden hazırlanıp o şeyden kaçmaları gerektiğinden söz ettiler... Akşam yemeğini hızla yediler, ateşi söndürdüler ve sessizce atları koşmaya başladılar. Acele acele şuraya buraya koşuşturmalarından ve kesik kesik cümlelerinden, arabacıların afet türü bir şeyin yaklaşmakta olduğunu tahmin ettikleri anlaşılıyordu.

Dımov, yola çıkmadan hemen önce Panteley'in yanına gelip:

"Onun adı neydi?" diye sordu.

"Yegori," diye yanıtladı Panteley.

Dımov bir ayağını tekerin üzerine koyup balyaların ipine tutunarak yukarı tırmandı. Yegoruşka onun yüzünü ve kıvırcık saçlı kafasını birden önünde gördü. Solmuş, yorgun yüzü ciddiydi, ancak o hain ifade artık yoktu. Alçak sesle:

"Yera!" dedi. "Haydi vur bana!"

Yegoruşka şaşkın şaşkın onun yüzüne bakarken tam o anda bir şimşek çaktı.

"Aldırma, vur bana!" diye yineledi Dımov.

Yegoruşka'nın onu dövmesini ya da onunla konuşmasını beklemeden sıçrayıp aşağı indi ve:

"Canım sıkılıyor!" diye söylendi.

Sonra her adım atışında sağa sola yalpalayarak ve kürek kemiklerini oynatarak, kafile boyunca tembel tembel yürüdü ve yarı ağlamaklı yarı kızgın bir sesle:

"Canım sıkılıyor! Beyler!" diye bağırdı. "Sen de Yemelyan, bana gücenme!" diye seslendi Yemelyan'ın yanından geçerken. "Bizimkisi umutsuz, zalim bir hayat!"

Sağ tarafta bir şimşek çaktı ve aynı anda âdeta onun yansıması başka bir şimşek bu kez uzaklarda parıldadı. Panteley aşağıdan büyük ve siyah bir şey fırlatarak:

"Yegori, al bunu!" diye bağırdı.

"Nedir bu?" diye sordu Yegoruşka.

"Çuval bezi! Yağmur geliyor, örtünürsün."

Yegoruşka doğruldu ve çevresine bakındı. Hissedilir bir şekilde kararan ufukta şimdi sürekli olarak, dakikadan daha sık aralıklarla parıldayıp kaybolan solgun ışıklar göz kırpıp duruyordu. Uzaklardaki karanlık âdeta kendi ağırlığından sağ yana yatmıştı.

"Dede, fırtına mı geliyor?" diye sordu Yegoruşka.

Onu duymayan Panteley ayaklarıyla yere vurarak:

"Ah, bacaklarım sızlıyor, hasta bacaklarım!" dedi şarkı söyler gibi heceleri uzatarak.

Sol tarafta, sanki birisi gökyüzüne bir kibrit çakmış gibi, solgun, fosforlu bir ışık şeridi parladı ve söndü. Çok uzaklarda bir yerlerde, sac çatı üzerinde yürürken çıkan seslere benzer sesler duyuldu. Muhtemelen çatıda yalınayak yürüyorlardı, zira sacdan boğuk sesler geliyordu.

"Şiddetli yağmur!" diye bağırdı Kiryuha.

Uzaklarla sağdaki ufuk çizgisi arasında öylesine parlak bir şimşek çaktı ki, stepin bir kısmını ve gökyüzünün açık ve kapalı taraflarının buluştuğu bölgeyi aydınlatmaya yetti. Korkutucu bir bulut yekpare kitlesiyle ağır ağır yaklaşıyordu; kenarlarında kocaman siyah saçaklar asılıydı. Benzer saçaklar hem sağ hem sol ufukta birbirlerini sıkıştırarak üst üste yığılıp istif oldular. Bu hırpani, karmakarışık görünümü buluta bir tür sarhoş kabadayı hava-

sı veriyordu. Bir gök gürültüsünün belirgin, hafif homurtuları duyuldu. Yegoruşka haç çıkardı ve hızla paltosunu giymeye başladı. Öndeki arabalardan Dımov'un haykırışları duyuluyordu, sesinden onun yeniden öfkelenmeye başladığına hükmedilebilirdi:

"Sıkılıyorum! Çok sıkıcı!"

Ansızın öylesine şiddetli bir rüzgâr koptu ki, Yegoruşka bohçasını ve çuval bezini zor zapt edebildi. Rüzgârda havalanan çuval bezi dört bir yana savrularak balyalara ve Yegoruşka'nın yüzüne çarpıyordu. Şiddetli rüzgâr stepte ıslıklar çalarak hızla koşuyor, etrafında düzensizce dönerek daireler çiziyor ve sürüklenen otlardan öyle bir gürültü kopuyordu ki, ne gök gürültüsünü ne de tekerleklerin gıcırtısını duyabiliyordunuz. Rüzgâr o kara bulutun rüzgârıydı, kendisiyle birlikte toz bulutu, yağmur kokusu ve ıslak toprak kokusu getiriyordu. Ay ışığı buğulanmış, sanki kirlenmişti, yıldızlar daha da çok dumana boğulmuştu. Yolun kenarında toz bulutlarının kendi gölgeleriyle birlikte nasıl hızla geriye, bir yerlere doğru aceleyle koşuşturduklarını görüyordunuz. Şimdi rüzgâr hortuma dönüşmüş, daireler çiziyor ve yerden tozu, kuru otları ve tüyleri sürükleyerek onları ta göklere kadar yükseltiyordu. Muhtemelen o kara bulutun civarında şu anda deve elmaları uçuşuyordur ve kim bilir hepsi ne kadar korkmuştur! Göz kapaklarını birbirine yapıştıran tozların arasından şimşeklerin ışığından başka hiçbir şey göremiyordunuz.

Yağmurun hemen başlayacağını düşünen Yegoruşka dizleri üstüne doğruldu ve çuval beziyle örtündü. İleriden birisi:

"Panteleey! A..a..va!" diye bağırdı.

Panteley yüksek sesle ve şarkı söyler gibi heceleri uzatarak:

"İşitilmiyoor!" diye yanıtladı.

"A...a..va! Ary...a!"

Gök öfkeyle gürledi, gürültü boşlukta yuvarlanarak önce sağa, sonra sola, sonra tekrar geriye doğru ilerledi ve ön sıralardaki arabaların yanında yok oldu. Yegoruşka, haç çıkararak:

"Kutsal, kutsal, kutsal, Tanrı Savaof*. Göğü ve yeri şanınla doldur!" diye fısıldadı.

Gökteki karanlık boşluk ağzını açtı ve nefesinden beyaz bir ateş fışkırdı; tam o anda gök yeniden gürledi. Gürültü kaybolur kaybolmaz öylesine geniş bir alanı aydınlatan bir şimşek çaktı ki, çuval bezinin aralığından Yegoruşka, bir anlığına ta ufka kadar tüm anayolu, arabacıların tümünü ve hatta Kiryuha'nın yeleğini görebildi. Sol taraftaki kara saçaklar şimdi daha yukarı kaymıştı ve onlardan birisi, kaba saba, biçimsiz, üzerinde parmaklarıyla bir pençeyi andıran saçak, aya doğru uzanıp gerilmişti. Yegoruşka gözlerini sımsıkı kapamaya, olup bitene aldırmamaya ve her şey sona erene kadar beklemeye karar verdi.

Yağmur her nedense bir türlü başlayamıyordu. Yegoruşka, bulutun belki yandan geçip gideceğini ümit ederek bezin arasından dışarı baktı. Korkutucu bir karanlık vardı. Yegoruşka ne Panteley'i ne yük balyasını ne de kendisini görebiliyordu. Az önce ayın bulunduğu yere doğru eğilip baktı, ama orada da aynı arabadaki karanlık vardı. Karanlıkta şimşekler sanki daha beyaz ve daha kör ediciydi, öyle ki insanın gözü acıyordu.

"Panteley!" diye seslendi Yegoruşka.

Bir yanıt gelmedi. Ve işte, rüzgâr çuval bezini son bir kez daha çekip havalandırdı ve hızla uzaklaşıp gitti.

---

* Savaof (Batı dillerinde Sabaoth) Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Tanrı'nın adlarından biri. *-çev.*

İnişsiz çıkışsız, sakin bir uğultu duyuldu. Büyük, soğuk bir damla Yegoruşka'nın dizine düştü, bir diğeri elinin üzerinden kaydı. Dizlerinin örtük olmadığını fark etti ve çuval bezini düzeltmek istedi, ancak tam bu sırada önce yolun, ardından araba oklarının ve balyaların üzerine bir şey serpildi ve bunu tıp tıp çarpma sesleri izledi. Bu yağmurdu. Yağmur ve çuval bezi âdeta birbirlerini anlıyormuşçasına, iki saksağan gibi neşeyle, hızlı hızlı, oldukça aykırı şeyler konuşmaya başladılar. Yegoruşka dizleri üzerinde dikeldi, daha doğrusu, çizmelerinin boğazları üzerine oturdu. Çuval bezi üzerinde yağmur seslerini duyunca gövdesini öne eğerek dizlerini korumak istedi, ama dizleri kaşla göz arası ıslanmıştı bile. Tam dizlerini örtmeyi başarmıştı ki bu sefer de arkasında, sırtının alt kısımlarında ve baldırlarında tırmalayıcı, tatsız ıslaklıklar hissetti. Eski oturuş şekline geri döndü, dizlerini yağmurun altında bıraktı ve karanlıkta görünmeyen çuval bezini nasıl düzeltirim diye düşünmeye başladı. Fakat kolları çoktan ıslanmıştı bile, gömleğinin kollarından ve yakasından aşağıya sular damlıyordu, kürek kemiklerinde üşüme hissetti. Sonunda, hiçbir şey yapmamaya, her şey bitinceye kadar hareket etmeden oturup beklemeye karar verdi.

"Kutsal, kutsal, kutsal..." diye fısıldadı Yegoruşka.

Gök, ansızın, korkunç, sağır edici bir çatırdama sesiyle tam Yegoruşka'nın kafasının üzerinde patladı. Yegoruşka eğildi, enkazın ensesine ve sırtına ne zaman düşeceğini bekleyerek nefesini tuttu. Elinde olmadan gözünü açtı ve parmaklarında, ıslak yenlerinde, çuval bezi üzerindeki su sicimlerinde, balyanın ve aşağıda toprağın üzerinde, kör edici keskin ışığın beş kez nasıl parlayıp kaybolduğunu gördü. Bunu aynı derecede şiddetli

ve korkunç yeni bir gürültü izledi. Gök artık gürlemiyor, gümbürdemiyor, fakat kırılan kuru ağaç gibi sert çatırtı sesleri çıkarıyordu.

Gök, yine "trrah... tah... tah... tah..." diye net seçilir bir şekilde gürledi, gümbürtü boşlukta yuvarlanıp gitti, sonra duraksadı ve ilerideki arabaların civarında ya da arkada, uzaklarda bir yerde diğer öfkeli, kesik kesik başka "trrah..."larla birleşti.

Önceleri yalnızca korkutucu olan şimşekler, şimdi bu tür gök gürlemeleriyle birleşince uğursuz ve tehdit edici görünmeye başladı. Sihirli ışıkları kapalı göz kapaklarını delip geçiyor ve soğuk bir ürperti olup insanın tüm gövdesine yayılıyordu. Şimşekleri görmemek için ne yapmalıydı? Yegoruşka yüzünü geriye çevirmeye karar verdi. Dikkatlice, sanki gözetlenmekten korkar gibi, elleri ve ayakları üzerine yükseldi, avuç içleriyle yaş balyanın üzerinde kayarak geriye döndü. Tam başının üzerinde, yine, "trrah... tah... tah... tah..."lar koptu, arabaların altına düşen bu "trah"lar, orada, "şrraak!" diye patladı.

Elinde olmadan gözlerini yine açan Yegoruşka yeni bir tehlike ile karşı karşıya geldi; arabanın arkasından uzun mızraklarıyla üç dev yürüyordu. Çakan şimşeklerin ışığı mızrakların oklarını parıldatıyor, devlerin şekil şemailini çok net bir şekilde aydınlatıyordu. Bunlar, yüzleri kapalı, başları önlerine eğik ve hantal yürüyüşlü, muazzam boyutlarda iri insanlardı. Derin düşüncelere dalmış, kederli ve bezgin görünüyorlardı. Belki de arabanın peşinden kötü bir amaçla gelmiyorlardı, ama yine de bu kadar yakın olmalarında korkutucu bir yan vardı.

Yegoruşka çabucak öne döndü ve tüm gövdesiyle titreyerek:

"Panteley! Dede!" diye bağırdı.

Gök onu "trrah... tah... tah... tah..." diye yanıtladı. Arabacıların aşağıda olup olmadığına bakmak için Yegoruşka gözlerini açtı. İki ayrı yerde birden çakan şimşek ta ufka kadar tüm yolu, tüm arabaları ve sürücüleri aydınlattı. Yol üzerinde derecikler oluşmuştu ve su kabarcıkları hoplayıp zıplıyordu. Panteley arabanın yanında yürüyordu, dik şapkası ve omuzları küçük bir çuval beziyle örtülüydü. Hal ve tavrında ne bir korku ne de huzursuzluk ifadesi vardı, sanki gök gürültüsü onu sağırlaştırmış, şimşekler kör etmişti. Yegoruşka ağlayarak:

"Dede, devler!" diye bağırdı.

Ancak, dede duymadı. Biraz daha ötede Yemelyan yürüyordu. Başından ayağına kadar büyük bir çuval beziyle örtünmüştü ve üçgen şeklini almıştı. Üzerinde hiçbir örtü bulunmayan Vasya, yine her zamanki gibi ayaklarını iyice yükseğe kaldırarak dizlerini kırmadan, sanki bacakları tahtadanmış gibi yürüyordu. Şimşeklerin parıltısı altında, sanki kafile hiç hareket etmiyormuş, sürücüler ve Vasya'nın havaya kalkmış ayağı, aynı pozisyonda öylece donmuş kalmış gibi gözüküyordu...

Yegoruşka, dedeye bir kez daha seslendi. Yine yanıt alamayınca kımıldamadan oturdu, artık olup bitenlerin sona ermesini beklemiyordu. Gök gürültüsünün onu derhal öldüreceğinden, istemeden gözünü açtığında karşısında yine o korkunç devleri göreceğinden emindi. Haç çıkarmaktan, ihtiyarı çağırmaktan ve annesini aklına getirmekten artık vazgeçmiş, soğuk ve fırtınanın hiçbir zaman bitmeyeceği inancı onu uyuşturmuştu.

Ansızın bir ses duyuldu:

"Yegori, uyuyor musun?" diye bağırdı Panteley aşağıdan.

"İn aşağıya, sağır mı ne? Küçük sersem!"

Kalın sesli bir yabancı, sanki bir bardak iyi votka içmiş gibi boğazını temizleyerek:

"Amma da fırtına ha!" dedi.

Yegoruşka gözlerini açtı. Aşağıda, arabanın yanında Panteley, üçgeni andıran Yemelyan ve dev adamlar duruyordu. Dev adamların boyları şimdi çok çok kısalmıştı. Yegoruşka yakından bakınca onların sıradan mujik olduklarını, omuzlarında mızrak değil metal dirgen tuttuklarını gördü. Panteley'le üçgen görünümlünün arasından alçak bir kulübenin yanan penceresi gözüküyordu. Demek ki kafile bir köyün kenarında durmuştu. Yegoruşka üzerinden çuval bezini attı, bohçasını alarak aceleyle aşağı indi. Göğün önceki gibi hâlâ gürültüyle çatırdamasına ve şimşeklerin şerit izleri bırakarak tüm göğü kamçılamaya devam etmesine rağmen, bu Yegoruşka'ya yanında konuşan insanlar ve ışık yanan bir pencere varken artık korkunç gelmiyordu.

"Fırtına iyidir, zararı yok..." diye mırıldandı Panteley. "Tanrıya şükür... Yağmurdan ayaklarım biraz yumuşadı. Sorun değil... İndin mi Yegori? Haydi, kulübeye git... Zararı yok..."

"Kutsal, kutsal, kutsal..." diye kısık sesle konuşuyordu Yemelyan. "Mutlaka bir yere düşmüş olmalı... Siz buralı mısınız?" diye sordu dev adama.

"Hayır, Glinov'danım... Glinov'luyuz... Bey Plater'in yanında çalışıyoruz."

"Harman mı dövüyorsunuz?"

"Her şey. Şimdilik buğday biçiyoruz. Şimşek de ne şimşekti ama! Çoktandır böyle bir fırtına olmamıştı..."

Yegoruşka kulübeye girdi. Onu zayıf, sivri çeneli, kambur, yaşlı bir kadın karşıladı. Elinde içyağı kandili tutuyordu, gözlerini kısıyor ve ağır ağır nefes alıyordu.

"Öyle bir fırtına gönderdi ki tanrı bize!" dedi ev sahibesi. "Bizimkiler de geceyi stepte geçiriyor, eziyet çekiyor zavallılar. Soyun, yavrum, soyun..."

Yegoruşka soğuktan titreyerek ve tiksintiyle omuz silkerek sırılsıklam paltosunu üzerinden çekip çıkardı. Sonra bacaklarını ve kollarını genişçe açarak hareket etmeden uzun süre öyle durdu. En ufak bir kımıldama onda tatsız bir ıslaklık ve üşüme duygusu uyandırıyordu. Gömleğinin kolları ve arkası ıslaktı, pantolonu bacaklarına yapışmıştı, başından aşağı sular damlıyordu.

"Delikanlı, ne diye öyle bacaklarını açmış dikilip duruyorsun?" dedi yaşlı kadın. Gel, otur!"

Yegoruşka, bacaklarını ayrık tutarak, masaya yaklaştı ve sedire, yatmakta olan birinin kafasının hemen yanı başına oturdu. Kafa kımıldadı, burnundan derin bir nefes verdi, bir şey çiğner gibi yaptı ve sakinleşti. Kafanın olduğu yerden sedirin öteki ucuna kadar, üzeri koyun derisi ile örtülmüş bir tümsek uzuyordu, bu, uyuyan bir köylü kadındı.

Yaşlı kadın derin derin nefeslenerek odadan çıktı ve biraz sonra elinde karpuz ve kavunla geri döndü.

"Ye yavrum! İkram edecek başka bir şeyim yok..." dedi esneyerek. "Ye yavrum!"

Sonra masayı karıştırarak oradan uzun, keskin bir bıçak buldu; hanlarda haydutların tüccarları kestikleri bıçaklara çok benzeyen bir bıçak...

Yegoruşka, sıtma nöbetine tutulmuş gibi titreyerek, siyah ekmekle birlikte bir dilim kavun, onun ardından da bir dilim karpuz yedi. Yedikleri üşümesini daha da artırmıştı.

"Bizimkiler geceyi stepte geçiriyor..." diye iç geçirdi yaşlı kadın, Yegoruşka meyvesini yerken. "Tanrının öf-

kesi... Kutsal tasvirin önünde mum yakmak gerekiyordu, ama Stepanida onları nereye koymuş, bilmiyorum. Ye yavrum, ye..."

Yaşlı kadın esnedi ve sağ elini arkasına atarak sol omzunu kaşıdı.

"Saat iki olmalı şimdi," dedi. "Kalkma vaktine az kaldı. Bizimkiler de stepte geceliyor... Mutlaka iliklerine kadar ıslanmışlardır..."

"Nine, uyumak istiyorum," dedi Yegoruşka.

"Uzan yat yavrum, uzan yat... Hazreti İsa efendimiz!" diye iç geçirdi ihtiyar kadın, esneyerek. "Uyuyordum, sanki kapıya vuruyorlarmış gibi sesler işittim. Uyandım baktım, fırtına, tanrının gönderdiği fırtına... Mum yakmak gerekti, ama bulamadım."

Yaşlı kadın kendi kendine konuşarak sıranın altından pılı pırtı türü bir şeyler çekip çıkardı, muhtemelen kendi yatağıydı. Sonra sobanın yanındaki çividen koyun derisinden dikilmiş iki gocuk indirdi ve Yegoruşka'nın yatağını sermeye başladı.

"Fırtına hâlâ dinmedi," diye mırıldandı. "Ya aniden bir şey olursa, yangın çıkarsa! Bizimkilerse stepte geceliyor... Yat, yavrum, uyu... Hazreti İsa seninle, çocuğum... Kavunu götürmüyorum, belki kalkınca yersin."

Yaşlı kadının iç geçirmeleri ve esnemeleri, uyuyan köylü kadının düzenli nefes alış verişi, kulübenin alacakaranlığı ve yağmurun penceredeki tıkırtıları insanın uykusunu getiriyordu. Yegoruşka yaşlı kadının yanında soyunmaktan utandı, yalnızca çizmelerini çıkardı ve koyun derisinden gocuğa sarılarak uzanıp yattı.

Bir dakika sonra Panteley'in fısıltısı duyuldu:

"Delikanlı yattı mı?"

"Yattı," diye yine fısıltıyla yanıtladı yaşlı kadın. "Öfke, tanrının öfkesi! Gürlüyor, gürlüyor ve sonu da görünmüyor..."

"Şimdi geçer," dedi hırıltılı bir sesle Panteley, otururken. "Biraz sakinleşti... Delikanlılar kulübelere dağıldı, ikisi atların yanında kaldı... Delikanlılar, diyordum... Yapamazlar... Atları kaçırıp götürürler... Azıcık oturayım, gidip nöbeti alacağım... Atları yalnız bırakamayız, götürürler..."

Panteley ve yaşlı kadın Yegoruşka'nın ayakucuna yan yana oturmuş, hışırtılı sesler çıkararak fısıltıyla sohbet ediyorlardı, konuşmaları sık sık soluklanmalarla, esnemelerle kesiliyordu. Yegoruşka'nın üşümesi ise hâlâ geçmemişti. Üzerinde koyun derisinden, sıcak, ağır gocuk olmasına rağmen, bütün gövdesiyle zıngırdıyor, kol ve bacakları çırpınmalarla kasılıyor, içi titriyordu... Gocuğun altında üzerindeki ıslak giysileri çıkardı, ama bu bile fayda etmedi. Üşümesi gittikçe daha da arttı.

Panteley nöbet tutmak için dışarı çıktı, işini bitirip tekrar geri döndü. Yegoruşka bir türlü uyuyamıyor, hâlâ tüm gövdesiyle titriyordu. Başında ve göğsünde bir baskı hissediyor, bu baskı onu sıkıp eziyordu ancak bunun ne olduğunu çıkaramıyordu: Yaşlıların fısıldaşmaları mı, yoksa koyun derisinin ağır kokusu mu? Yediği karpuz ve kavundan ağzında kötü, metalik bir tat kalmıştı. Üstüne üstlük bir de pireler ısırıyordu.

Yegoruşka:

"Dede, üşüyorum!" dedi ve kendi sesini tanıyamadı.

"Uyu, çocuğum, uyu..." diye iç geçirdi yaşlı kadın.

İnce bacaklarıyla Tit yatağa yaklaştı, ona elini salladı, sonra birden boyu uzadı, tavana değdi ve yel değirmeni-

ne dönüştü. Peder Khristofor, brıçkada otururken giydiği kıyafetle değil de, ayin elbisesiyle ve elinde kutsal su kabı olduğu halde değirmenin etrafını dolaşıyor, ona kutsal su serpiyor ve değirmenin dönen kanatları o anda duruyor. Bunun bir kâbus olduğunun farkına varan Yegoruşka gözlerini açtı.

"Dede! Su ver!" diye seslendi.

Yanıt veren olmadı. Oda Yegoruşka'ya dayanılmaz derecede boğucu geldi, yatmak rahatsızlık veriyordu. Kalkıp giyindi ve kulübeden dışarı çıktı. Artık sabah olmuştu. Hava kapalıydı, ama yağmur yoktu. Titreyerek ıslak paltosuna bürünen Yegoruşka çamurlu avluda gezindi ve sabahın sessizliğine kulak kesildi. Avluda, gözüne sazdan yapılmış kapısı yarıya kadar açık bir barınak ilişti. Başını uzatıp baktı, içeri girip karanlık bir köşede tezek yığınının üzerine oturdu.

Ağırlaşmış başında düşünceler birbirine karışıyordu, ağzında kuruluk ve o iğrenç metalik tat vardı. Çıkarıp şapkasına baktı, üzerindeki tavus kuşu tüyünü düzeltti; annesiyle bu şapkayı satın almaya gidişlerini hatırladı. Elini cebine soktu, kahverengi, yapışkan bir macun topağı çıkardı. Bu macun cebine nasıl girmişti? Düşündü, macunu kokladı, bal kokuyordu. Aha! Bu Yahudi kekiydi. Nasıl da ıslanmış zavallıcık!

Yegoruşka paltosuna göz attı. Kocaman kemik düğmeleri olan, gri bir paltosu vardı, redingot biçiminde dikilmişti. Yeni ve pahalı bir şey olduğu için evin girişinde değil de, yatak odasında, annesinin elbiselerinin yanında asılı olurdu her zaman. Yalnızca bayramları giymesine izin verirlerdi. Şimdi ona bakarken Yegoruşka paltosuna karşı bir acıma duydu; hem kendisinin hem de paltosunun kaderlerine terk edildiğini, artık bir daha eve döne-

meyeceklerini hatırladı. Ve öyle kuvvetle ağladı ki, az kalsın oturduğu tezek yığınının üzerinden aşağı düşüyordu.

Yağmurdan ıslanmış, yüzü bukleli saçlar gibi yünümsü perçemlerle kaplı iri, beyaz bir köpek barakaya girdi ve gözlerini merakla Yegoruşka'ya dikti. Muhtemelen, havlayayım mı havlamayayım mı diye düşündü. Havlamaya gerek olmadığına karar verince, Yegoruşka'ya ihtiyatla yaklaştı, macun topağını yiyerek dışarı çıktı.

"Bunlar Varlamov'un adamları!" diye bağırdı birisi dışarıda.

Yegoruşka kana kana ağlamış olarak barınaktan dışarı çıktı, avludaki su birikintisinin etrafını dolaşarak acele etmeden caddeye doğru yürüdü. Kapının tam karşısında yük arabaları duruyordu. Sonbahar sinekleri gibi cansız ve uykulu gözüken ıslak sürücüler, çamurlu ayaklarıyla ya arabaların etrafında dolaşıyor ya da arabaların okları üzerinde oturuyorlardı. Yegoruşka onlara baktı ve 'Mujik olmak ne kadar sıkıcı ve zahmetli' diye düşündü. Panteley'in yanına gitti ve araba okunun üzerinde onunla yan yana oturdu. Titreyerek ve ellerini gömleğinin kolları içine sokarak:

"Dede, ben üşüyorum!" dedi.

"Aldırma, gideceğimiz yere az kaldı," dedi Panteley esneyerek. "Mühim değil, ısınırsın."

Hava sıcak olmadığı için kafile yola erken çıktı. Kısa bir süre sonra güneş gökyüzünde görünmüş ve Yegoruşka'nın ıslak elbiselerini, balyaları ve toprağı kurutmuştu; balyanın üzerine uzanan Yegoruşka buna rağmen hâlâ üşüyor ve titriyordu. Gözünü yumar yummaz yine Tit'i ve yel değirmenini karşısında buluyordu. Midesinde bulantı ve tüm gövdesinde bir ağırlık hissettiği halde, gördüğü bu kâbusları kendisinden uzaklaştırmak

için tüm gücünü zorluyordu. Ancak bu hayaletler kaybolur kaybolmaz, bu sefer de kan çanağına dönmüş gözleri ve havaya kalkmış yumruklarıyla zorba Dımov böğürerek Yegoruşka'nın üzerine atılıyor ya da "İçim sıkılıyor!" diye naralar atıyordu. Sonra, küçük Kazak aygırı üzerinde Varlamov, arkasından kucağında toy kuşu ve yüzünde gülücükleriyle mutlu Konstantin geçiyordu. Ve bütün bu insanlar ne kadar da zor, dayanılmaz ve bıktırıcıydılar!

Akşama doğruydu, Yegoruşka su istemek için başını kaldırdı. Kafile geniş bir nehrin üzerindeki büyük bir köprüde durmuştu. Aşağıda, nehrin üzerinde siyah dumanlar ve bu dumanların arasından yedeğinde mavna çeken bir römorkör görünüyordu. İleride, nehrin ötesinde, her yerine evler ve kiliseler serpiştirilmiş alacalı bulacalı koskocaman bir dağ yükseliyordu. Dağın eteğinde yük vagonlarının yanında hareket halinde bir lokomotif gözüküyordu...

Yegoruşka daha önce ne vapur, ne lokomotif ne de geniş nehir görmüştü. Şimdi onlara bakarken ne bir korku ne de bir şaşkınlık geçirdi; hatta yüzünde meraka benzer bir ifade bile yoktu. Yalnızca baş dönmesi ve bulantı hissediyor, aceleyle balyanın kenarına yüzükoyun uzanmaya çalışıyordu. Ve kustu. Onu gören Panteley homurdanarak başını salladı.

"Bizim delikanlı hastalanmış!" dedi. "Midesini üşütmüş olmalı... Yabancı ellerde... Kötü bir durum!"

VIII

YÜN ARABALARI KAFİLESİ, tüccarların kaldığı, iskeleden fazla uzak olmayan büyük handa durdu. Arabadan kayarak inmeye çalışırken Yegoruşka çok tanıdık bir ses

duydu. Birisi, inerken ona yardım ediyor, bir yandan da konuşuyordu:

"Biz ise dünden beri buradayız... Bugün tüm gün sizi bekledik. Dün size yetişmek istiyorduk aslında, ama başka yoldan geldiğimiz için bu mümkün değildi. Paltocuğunu nasıl da kırıştırmışsın böyle! Dayından azar işiteceksin."

Yegoruşka konuşan kişinin mermeri andıran yüzüne baktı ve onun Deniska olduğunu hatırladı.

"Dayıcığın ve Peder Khristofor şu anda oteldeler, çay içiyorlar. Gidelim."

Deniska, Yegoruşka'yı N. şehrindeki yoksullar evine benzeyen, karanlık ve iç karartıcı, iki katlı, büyük bir binaya götürdü. Binanın girişini, karanlık merdivenlerini, dar ve uzun koridorunu geçen Deniska ve Yegoruşka küçük bir otel odasına girdiler. İvan İvanıç ve Peder Khristofor, gerçekten de masanın başına oturmuş çay içiyorlardı. Çocuğu görünce her iki ihtiyarın yüzünde de şaşkınlık ve memnuniyet ifadesi belirmişti.

"Aaa, Yegor Niko-laa-yiç!" dedi Peder Khristofor, şarkı söyler gibi uzatarak. "Lomonosov efendi!"

"Bay Asilzade!" dedi Kuzmiçov. "Hoş geldiniz."

Yegoruşka paltosunu çıkardı, dayısının ve Peder Khristofor'un ellerini öptükten sonra masaya oturdu. Yegoruşka'ya çay dolduran Peder Khristofor, yüzünde her zamanki ışık saçan gülümsemesiyle onu soru yağmuruna tuttu:

"Ee, nasıl geldin, *puer bone**? Mutlaka canından bezmiş olmalısın, değil mi? Tanrı kimseye atlı yük arabasında ya da öküz arabasında seyahat etmeyi göstermesin! Gidiyorsun, gidiyorsun, tanrı affetsin, ileri bakıyorsun,

* *(Lat.)* "İyi çocuk." *–Rus. ed.*

step yine aynı eskisi gibi, engin, uçsuz bucaksız; sonunu göremezsin! Seyahat değil tam bir rezalet! Neden çay içmiyorsun? İç! Biz de burada, senin yokluğunda, sen kafileyle ağır ağır gelirken, tüm işlerimizi başarıyla hallettik. Tanrıya şükür! Yünü Çerepahin'e sattık, hem de öyle bir satış ki, tanrı herkese kısmet etsin... İyi pazarlık ettik."

Yegoruşka odaya girip kendi insanlarını, dayısını ve pederi ilk gördüğünde içinde dayanılmaz bir şikâyet etme arzusu hissetti. Peder Khristofor'un söylediklerini duymuyor, nereden başlayacağını ve esas olarak ne konuda şikâyetçi olacağını düşünüyordu. Ancak, ona tatsız ve tırmalayıcı gelen Peder Khristofor'un sesi, konuya odaklanmasına engel oluyor, düşüncelerinin karışmasına yol açıyordu. Daha beş dakika oturmamıştı ki masanın başından kalktı, gidip divana uzandı. Peder Khristofor şaşırarak:

"İşe bak! Çayın n'olacak?" dedi.

Neden şikâyetçi olacağını düşünmeye devam eden Yegoruşka alnını duvara döndü ve birden hüngür hüngür ağlamaya başladı. Kalkıp divana doğru giden Peder Khristofor:

"İşe bak!" diye yineledi. "Georgi, ne oldu sana? Niçin ağlıyorsun?"

"Ben... Ben hastayım!" dedi Yegoruşka.

"Hasta mı?" dedi Peder Khristofor kuşkuyla. "İşte bu fena, yavrum... Yolda hastalanmak olacak şey mi? Ay, ay, ne bu böyle, yavrum?.."

Elini Yegoruşka'nın başına koydu, yanaklarına dokundu:

"Evet, başın yanıyor... Mutlaka üşüttün ya da bir şey yedin... Tanrıya dua et."

"Kinin vermeli ona..." dedi İvan İvanıç, mahcup bir edayla.

"Hayır, sıcak bir şeyler yemesi lazım... Georgi, çorba ister misin?"

"Hayır, istemiyorum."

"Üşüyor musun yoksa?"

"Daha önce üşüyordum, şimdi... şimdiyse yanıyorum. Her yerim ağrıyor..."

İvan İvanıç divana yaklaştı, Yegoruşka'nın başına dokundu, mahcup bir ifadeyle masaya geri döndü.

"Bak ne diyeceğim, soyun ve uzan yat," dedi Peder Khristofor. "Sana iyi bir uyku lazım."

Peder Khristofor, Yegoruşka'nın soyunmasına yardım etti, başının altına yastık koydu, battaniyeyle onu iyice sarmaladı ve battaniyenin üzerine de İvan İvanıç'ın paltosunu örttü. Sonra ayaklarının ucuna basarak uzaklaştı, gelip masaya oturdu. Yegoruşka gözlerini kapar kapamaz, ona otel odasında değil de anayolda ateşin başındaymış gibi geldi. Yemelyan ellerini sallıyor, Dımov kızarmış gözleriyle yüzükoyun yatıyor ve alaycı bakışlarla Yegoruşka'ya bakıyordu.

"Dövün onu! Dövün onu!" diye bağırdı Yegoruşka.

"Sayıklıyor..." diye söylendi Peder Khristofor, alçak sesle.

"Gaile, sıkıntı!" diye iç geçirdi İvan İvanıç.

"Onu yağ ve sirkeyle ovmak gerek. Tanrı yardımıyla yarına bir şeyi kalmaz."

Yegoruşka bu kâbuslardan kurtulmak için gözünü açtı ve ışığı seyretmeye başladı. Peder Khristofor ve İvan İvanıç çaylarını bitirmiş, fısıltıyla bir şeyler konuşuyorlardı. Peder Khristofor mutlu mutlu gülümsüyordu, görünüşe bakılırsa yün satışından iyi kazanç sağladığını bir türlü unutamıyordu. Fakat onu böyle neşelendiren şey, elde ettiği kazançtan çok şu fikirdi: Eve gittiğinde tüm geniş ailesini

bir araya toplayacak, kurnaz kurnaz göz kırptıktan sonra kahkahayı basacak, önce yünü maliyetinden daha düşük fiyata sattığını söyleyerek onları kandıracak, sonra kabarık cüzdanını çıkarıp damadı Mihayl'e vererek "Al işte! İş dediğin böyle yapılır!" diyecekti. Kuzmiçov ise halinden hiç memnun görünmüyordu. Yüzünde yine eskisi gibi, ticaretle uğraşanlara özgü o soğukluk ve telaş ifadesi vardı.

Kuzmiçov, hafif sesle:

"Eh, eğer Çerepahin'in böyle bir fiyat vereceğini bilseydim," dedi, "Makarov'a şehirde o üç yüz pud yünü satmazdım! Çok yazık! Burada fiyatları böyle yükseltecekleri kim bilebilirdi ki?"

Beyaz gömlekli görevli semaveri kaldırdı ve köşede, kutsal tasvirin önündeki küçük lambayı yaktı. Peder Khristofor onun kulağına bir şeyler fısıldadı, adam, anladım diyen bir kumpasçı edasıyla esrarengiz bir yüz ifadesi takınarak odadan çıktı. Biraz sonra döndü, divanın altına bir kap bıraktı. Kendisi için yere yatak yapan İvan İvanıç birkaç kez esnedi, üşenerek dua etti ve uzanıp yattı.

"Yarın katedrale uğramayı düşünüyorum," dedi Peder Khristofor. "Oranın kutsal emanetler görevlisi tanıdığımdır. Ayinden sonra piskoposu da ziyaret etmek lazım, hastaymış diyorlar."

Peder Khristofor esnedi ve lambayı söndürdü, şimdi sadece tasvirin önündeki küçük lamba yanıyordu. Soyunurken konuşmasını sürdürdü:

"Ziyaretçi kabul etmiyormuş diyorlar. Onu göremeden buradan ayrılmış olacağım."

Peder kaftanını çıkardı, o anda Yegoruşka karşısında Robinson Crusoe'yu gördü. Robinson fincan tabağında bir şeyler karıştırdı, Yegoruşka'nın yanına gelerek fısıltıyla:

"Lomonosov, uyuyor musun?" dedi. "Kalk, otur! Seni yağ ve sirkeyle ovacağım. Çok iyi gelecek, sen yalnızca tanrıya dua et."

Yegoruşka hızla doğrulup oturdu. Peder çocuğun gömleğini çıkardı, sanki gıdıklanan kendisiymiş gibi, büzülerek ve kesik kesik soluklanarak, Yegoruşka'nın göğsünü ovmaya başladı.

"Baba, oğul ve kutsal ruh adına..." diye fısıldıyordu. "Yüzükoyun uzan!.. İşte böyle. Yarına bir şeyin kalmaz, yeter ki bundan böyle hata yapma... Ateş gibi yanıyorsun! Fırtına sizi dışarıda, yol üzerindeyken yakalamış olmalı, öyle mi?"

"Evet."

"Tabii ki hastalanırsın! Baba, oğul ve kutsal ruh adına... Tabii ki hastalanırsın!"

Peder Khristofor, Yegoruşka'yı yağ ve sirkeyle ovduktan sonra tekrar ona gömleğini giydirdi, üstünü örttü ve üzerine haç çıkararak divanın yanından uzaklaştı. Yegoruşka, pederin daha sonra tanrıya dua ettiğini gördü. Muhtemelen ihtiyar ezbere oldukça çok sayıda dua biliyordu, zira kutsal tasvirin önünde uzunca bir süre ayakta durdu ve fısıltıyla dua okudu. Duayı bitirince pencerelere ve kapıya doğru dönerek haç çıkardı, sonra, Yegoruşka ve İvan İvanıç'ın üzerine doğru haç çıkardı. Küçük divanın üzerine başının altına yastık koymadan uzandı, üzerine kaftanını örttü. Koridordaki saat onu vurdu. Sabaha daha çok uzun bir zaman olduğunu hatırlayan Yegoruşka, can sıkıntısıyla alnını divanın arkasına dayadı; artık kendisini iç karartıcı bulanık rüyalarından uzak tutmak için bir çaba sarf etmiyordu. Ancak, sabah onun düşündüğünden çok daha erken oldu.

Yegoruşka'ya, alnını divanın arkasına dayayarak yatalı sanki kısa bir süre önceymiş gibi geliyordu. Oysa gözünü açtığında, odanın her iki penceresinden yere eğik güneş ışınları çoktan vurmuştu. Peder Khristofor ve İvan İvanıç yoktu. Oda toparlanmıştı, aydınlık ve rahattı. Odaya, her zaman etrafa servi ağacı ve kurutulmuş peygamber çiçeği kokusu yayan Peder Khristofor'un kokusu dolmuştu (evde peygamber çiçeğinden kutsal su serpme püskülü ve kutsal tasvir çerçeveleri için süslemeler yaptığından bu kokular pederin üzerine iyice sinmişti). Yegoruşka yastığa, içeriye giren eğik ışıklara, divanın yanı başında duran silinmiş, temizlenmiş çizmelerine baktı ve gülümsedi. Balyaların üzerinde olmaması, dört bir tarafın kuru olması ve tavanda şimşeklerin çakıp göğün gürlememesi ona tuhaf göründü.

Divandan aşağı sıçradı ve giyinmeye başladı. Kendini çok iyi hissediyordu. Dünkü hastalığından geriye yalnızca bacaklarında ve boynunda duyduğu hafif zayıflık, kırıklık kalmıştı. Demek ki yağ ve sirke iyi gelmişti. Dün bulanık bir şekilde gördüğü vapuru, lokomotifi ve geniş nehri hatırladı, şimdi limana koşup onları görmek için aceleyle giyiniyordu. Tam elini yüzünü yıkayıp al basma gömleğini giymişti ki, birden kapının kilidi şakırdadı, elinde asası, silindir şapkası, yelken bezinden kaftanının üzerine giydiği kahverengi ipek cüppesiyle Peder Khristofor eşikte göründü. Gülümseyerek ve parıldayarak (kiliseden dönen yaşlılar her zaman etrafa parıltı yayar), masanın üzerine kutsal ekmekle birlikte bir de paket koydu. Duasını okuduktan sonra:

"Tanrı bize lütufta bulundu! Ee, nasıl oldun?" diye sordu.

"Şimdi iyiyim," dedi Yegoruşka, pederin elini öptü.

"Tanrıya şükür... Ben de ayinden geliyorum... Tanıdığım olan kutsal emanetler görevlisiyle görüşmeye gittim. Beni çay içmek için evine davet etti ama gitmedim. Sabah sabah misafirliğe gitmeyi sevmiyorum. Neyse, önemli değil!"

Cübbesini çıkardı, göğsünü sıvazladı ve yavaşça paketi açtı. Yegoruşka pakette küçük bir teneke kutu havyar, bir parça kurutulmuş balık ve Fransız ekmeği olduğunu gördü.

Peder Khristofor:

"Bak, bir balık dükkânının yanından geçiyordum, bunları aldım," dedi. "Haftanın sıradan bir gününde lükse kaçmak için bir sebep yok, ancak evde bir hastanın olduğunu düşündüm, sanki affedilebilir bir şey bu. Havyar da çok güzel, mersinbalığı havyarı..."

Beyaz gömlekli görevli bir semaver ve üzerinde çay takımı olan bir tepsiyle içeri girdi. Peder Khristofor bir dilim ekmeğin üzerine havyar sürerek Yegoruşka'ya uzattı:

"Ye," dedi. "Şimdi ye, iç ve gez, toz; yakında okuyacağın zaman da gelecek. Okumanda dikkat ve gayreti eksik etme ki, bir anlamı olsun. Ezberlemek mi gerekiyor, ezberle; iç dünyanı, düşünceni, dış görünüşü dikkate almadan, kendi öz sözlerinle mi anlatman gerekiyor, öyle yap, kendi sözlerinle anlat. Ve bütün bilim dallarını öğrenmeye gayret et. Birisi matematiği çok iyi bilir ama Pyotr Mogila*'yı duymamıştır bile, bir başkası Pyotr Mogila'yı bilir ama Ay üzerine konuşacak şeyi yoktur. Hayır, sen bütün bunlardan anlayacak şekilde oku! Latince, Fransızca, Almanca öğren... Coğrafya, mutlaka tarih, teoloji, felsefe, matematik... Tüm bunları acele etmeden, hem dua ederek hem de

* Pyotr Mogila (1596-1647): Rus Ortodoks kilisesinin önde gelen teologlarından, Kiev metropoliti. *-çev.*

gayret göstererek öğrendiğin zaman bir göreve gir. Her şeyi bildiğin zaman, hangi yoldan gidersen git, daha kolay ilerleyeceksin. Sen yalnızca oku, tanrı nimetlerine ulaşmaya bak, ne olacağını tanrı sana gösterecektir. Doktor mu, yargıç mı, mühendis mi..."

Peder Khristofor küçük bir ekmek parçasının üzerine azıcık havyar sürüp ağzına koydu ve konuşmasını sürdürdü:

"Aziz Apostol Pavel der ki, ilimde garip ve aykırı uğraşlara yer yoktur. Tabii eğer kara büyü, şarlatanlık, Şaul'un yaptığı gibi öbür dünyadan ruh çağırma ya da ne kendine ne de diğer insanlara fayda sağlayan ilimler söz konusu ise bunları öğrenme daha iyi. Yalnızca tanrının onayladığı şeyleri benimse. Örnek al... Aziz Apostol bütün dilleri konuşuyordu, sen de dil öğren; Büyük Vasili* matematik ve felsefe öğrendi, sen de öğren; Aziz Nestor tarih yazdı- sen de öğren ve yaz. Azizleri kendine örnek al..."

Peder Khristofor fincan tabağındaki çaydan bir yudum içti, bıyıklarını sildi ve başını sağa sola döndürdü.

"Güzel!" dedi. "Ben eski usulde eğitim aldım, öğrendiklerimin büyük bir kısmını da çoktan unuttum, ama yine de başkalarından farklı yaşarım. Karşılaştırma bile yapılamaz. Örneğin bir yerlerde büyük bir topluluğun içinde, yemek masasının başında ya da toplantıda iken Latince bir şeyler söylüyorum ya da tarihten, felsefeden söz açıyorum. Bu, hem oradakiler hem de bizzat benim için hoş bir şey... Yahut da, diyelim seyyar bölge mahkemesi şehre geliyor, yemin ettirmek gerekiyor; bütün rahipler utanıyor, bense yargıçlarla da, savcılarla da, avukatlarla da senlibenliyim, onlarla ilimden bilimden konuşuyor, çay içiyor, gülüyor, bilmediklerimi sorup öğreniyorum... Ve onlar da bundan

* Büyük Vasili (Saint Basil The Great): 329-379, Kayseri (Kapadokya) başpiskoposu, ilk kilise babalarından, teolog, aziz. *-çev.*

hoşlanıyor. İşte böyle, yavrum... Bilgi ışıktır, cahillikse karanlık! Oku! Okumak şüphesiz kolay değil, şimdiki zamanda eğitim çok pahalıya mal oluyor... Annen dul bir kadın, emekli maaşıyla geçiniyor, ama ne de olsa..."

Peder Khristofor korkuyla kapıya baktı ve konuşmasını fısıltıyla sürdürdü:

"İvan İvanıç yardım edecektir. O seni bırakmaz. Kendi çocuğu yok, sana yardım edecektir. Merak etme."

Peder Khristofor yüzüne ciddi bir ifade vererek sesini iyice alçalttı, fısıltıyla:

"Yalnız, bak Georgi, tanrı sana uzun ömür versin, anneni ve İvan İvanıç'ı asla unutma. Anneye saygı tanrı buyruğudur, İvan İvanıç ise senin velinimetindir ve babanın yerini doldurur. Eğer ileride ilim bilim sahibi bir adam olursan, senden daha az zeki oldukları için insanlardan sıkılır, tanrı esirgesin, onları hor görürsen, sana yazıklar, yazıklar olsun!"

Peder Khristofor elini yukarı kaldırdı ve ince bir ses tonuyla yineledi:

"Yazıklar olsun! Yazıklar olsun!"

Peder Khristofor'un dili bir kez çözülmüş, hani derler ya, sohbetin tadına varmıştı; konuşmasını öğle yemeğine kadar sürdürebilirdi, ancak kapı açıldı ve İvan İvanıç odaya girdi. Dayı aceleyle selamlaştı, masanın başına oturdu ve hızla çayını yudumlamaya başladı.

"Neyse, bütün işlerimi hallettim," dedi. "Bugün eve dönebilirdik, ama daha Yegor'un işleri var. Onu yerleştirmemiz gerek. Kız kardeşim, arkadaşı Nastasya Petrovna'nın burada bir yerlerde oturduğunu söylüyordu, belki Yegor'u o yanına alır."

İvan İvanıç cüzdanını karıştırdı, buruşmuş bir mektup çıkararak okudu:

"'Malaya Nijnaya Sokağı, Nastasya Petrovna Toskunova'ya; oturduğu ev kendine aittir.' Şimdi gidip onu arayıp bulmak lazım. Bir sürü dert!"

Çaylarını içer içmez İvan İvanıç'la Yegoruşka handan hemen ayrıldılar.

"Bir sürü dert!" diye mırıldandı dayısı. "Pıtrak gibi yapıştın üzerime, tanrı sana akıl fikir versin. Annenle sana okuma, asalet, bana da sizin çektirdiğiniz azap kalıyor..."

Avludan geçtiklerinde, yük arabaları ve arabacılar artık orada yoktu. Sabah erkenden limana gitmişlerdi. Avlunun uzak köşesinde tanıdık brıçkanın karartısı görünüyordu, doru atlar arabanın yanında yulaflarını yiyorlardı. Yegoruşka içinden 'Elveda, brıçka!' diye geçirdi.

Önce bulvar boyunca uzun süre yokuş yukarı tırmanmaları gerekti, sonra büyük pazar meydanını boydan boya geçtiler. Burada, İvan İvanıç bir zabıta memuruna Malaya Nijnaya Sokağının nerede olduğunu sordu. Memur gülümseyerek:

"Ohoo!" dedi. "Çok uzakta, ta şuradaki çayırlığa doğru!"

Yolda at arabalarıyla, faytonlarla karşılaştılar, ancak dayı faytona binmek gibi bir zayıflık göstermeyi yalnızca olağandışı durumlarda ve büyük bayramlarda mazur görürdü. Dayısı ve Yegoruşka uzun süre taşla döşenmiş kaldırımlı sokaklarda yürüdüler, sonra yaya kaldırımı olan, ancak taşla kaplanmamış toprak yollardan geçtiler ve sonunda da ne yaya kaldırımı, ne de kaplaması olan sokaklara çıktılar. Ayak ve dilleri onları Malaya Nijnaya Sokağına ulaştırdığında her ikisinin yüzü de kıpkırmızı olmuştu. Şapkalarını çıkarıp terlerini sildiler. İvan İvanıç, kapılardan birinin önünde tahta sıranın üzerinde oturan yaşlı bir adama:

"Nastasya Petrovna Toskunova'nın evinin nerede olduğunu söyler misiniz lütfen?" dedi.

"Burada Toskunova diye biri yok," dedi ihtiyar, bir süre düşünerek. "Timoşenko olmasın?"

"Hayır, Toskunova..."

"Özür dilerim, öyle biri yok..."

İvan İvanıç omuzlarını silkti ve güçlükle yürümeye devam etti. Yaşlı adam arkalarından bağırıyordu:

"Boşuna aramayın! Yok diyorsam, yoktur!"

İvan İvanıç sokağın köşesinde tezgâh üzerinde ayçiçeği çekirdeği ve armut satan yaşlı kadına yöneldi: "Dinle, teyzeciğim," dedi, "Nastasya Petrovna Toskunova'nın evi nerede?"

Yaşlı kadın İvan İvanıç'a şaşkın bakışlarla baktı, gülümseyerek:

"Ne yani, Nastasya Petrovna şimdi kendi evinde mi oturuyormuş?" diye sordu. "Tanrım, taa sekiz yıl önce, kızını evlendirince evini damadına bıraktı. Şimdi orada damat oturuyor."

Kadının bakışları âdeta, "Sizi aptallar, böyle basit bir şeyi nasıl bilemezsiniz?" der gibiydi.

"Peki, şimdi nerede yaşıyor?" diye sordu İvan İvanıç.

"Tanrım!" diye şaşkınlık gösterdi yaşlı kadın, ellerini çırptı. "O, uzun zamandan beri kirada oturuyor. Sekiz yıl önce kendi evini damadına terk ettikten beri... Ne diyorsunuz!"

Yaşlı kadın muhtemelen, İvan İvanıç'ın da şaşırmasını ve "Hayır, olamaz!" diye haykırmasını bekliyordu. Oysa o sakin sakin:

"Peki, oturduğu ev nerede?" diye sordu.

Satıcı kadın kollarını sıvadı ve tarif ettiği yeri çıplak koluyla göstererek, yüksek, tiz ve ince bir sesle bağırırcasına:

"Dümdüz gidiniz, dümdüz..." diye anlatmaya başladı. "Kırmızı evi geçince solda küçük bir ara sokak olacak. İşte o ara sokağa giriniz, sağdan üçüncü kapı..."

İvan İvanıç ve Yegoruşka kırmızı eve kadar geldiler, sola, ara sokağa döndüler ve sağdan üçüncü kapıya yöneldiler. Bu gri, çok köhne, çift kanatlı kapının her iki yanında, üzerinde geniş yarıkların oluştuğu, gri renkte, tahta bir duvar uzanıyordu. Sağdaki tahta duvar oldukça öne eğilmişti ve her an yıkılabilirdi; soldaki tahta duvar ise geriye, avluya doğru yatmıştı. Bu iki eğik duvar arasındaki kapı ise dimdik duruyordu, görünüşe bakılırsa, ileriye mi yoksa geriye doğru mu yıkılmasının daha uygun olacağı konusundaki seçimini henüz yapmamıştı. İvan İvanıç kapıyı açtı ve Yegoruşka'yla birlikte yabani otlar ve pıtraklarla kaplanmış büyük bir avluyla karşılaştılar. Kapıdan yüz adım ötede kırmızı çatılı, yeşil panjurlu, küçük bir ev vardı. Avlunun ortasında, kolları geriye sıvanmış, önlüğünün eteği yukarıya toplanmış, şişmanca bir kadın ayakta duruyor ve yere bir şeyler serpiyordu. Aynen satıcı kadınınki gibi tiz ve ince bir sesle: "Geh bli, bli, bli..." diye bağırıyordu.

Kadının arka tarafında sivri kulaklı, kızıl kahverengi bir köpek oturuyordu. Misafirleri görünce kapıya koştu ve tenor sesiyle havlamaya (tüm kızıl kahverengi köpekler tenor sesiyle havlar) başladı. Kadın elini güneşe karşı gözüne siper ederek:

"Kimi arıyorsunuz?" diye bağırdı.

Kızıl kahverengi köpeğe sopasını sallayan İvan İvanıç da ona bağırarak yanıt verdi:

"Merhaba! Lütfen söyler misiniz, Nastasya Petrovna Toskunova burada mı yaşıyor?"

"Evet, burada yaşıyor, niçin arıyorsunuz?"

İvan İvanıç ve Yegoruşka kadının yanına doğru yürüdüler. Onları şüpheli bakışlarla süzen kadın sorusunu yineledi:

"Onu niçin arıyorsunuz?"

"Muhtemelen Nastasya Petrovna sizsiniz, değil mi?"

"Ee, benim!"

"Çok memnun oldum... İşte bakın, size çok eski arkadaşınız Olga İvanovna Kniyazeva'nın selamlarını getirdik. Bu da onun oğlu. Ben de, belki hatırlarsınız, onun öz kardeşi İvan İvanıç... Siz de bizim N. şehrindensiniz... N.'de doğdunuz, sonra evlendiniz..."

Bir sessizlik oldu. Şişman kadın sanki inanmamış ya da olup bitenden hiçbir şey anlamamış gibi boş bakışlarla, gözünü İvan İvanıç'a dikti. Sonra, tümüyle kızardı ve ellerini çırptı; eteğinden yulaflar döküldü, gözlerinden yaşlar fışkırdı. Heyecandan nefes almakta zorlanarak:

"Olga İvanovna!" diye çığlığı bastı. "Benim aziz cancağızım! Aman tanrım, neden böyle aptal gibi dikilip duruyorum? Ah sen, küçük meleğim, güzelim..."

Nastasya Petrovna, Yegoruşka'yı kucakladı, öptü, çocuğun yüzünü gözyaşlarıyla ıslattı ve iki gözü iki çeşme ağlamaya başladı.

"Tanrım!" dedi, heyecandan eli ayağına dolaşarak. "Olga'nın oğulcuğu! Ne mutluluk! Annesinin ta kendisi! Tamamen annesi! Fakat niçin burada, avluda duruyorsunuz? İçeri buyurun!"

Nastasya Petrovna ağlayarak, zorlukla nefes alıp vererek ve bir yandan da konuşmasını sürdürerek, aceleyle eve girdi; misafirler de ağır adımlarla onu izlediler. Misafirleri her tarafı aziz tasvirleri ve çiçek saksılarıyla doldurulmuş küçük ve havasız salona alırken:

"Salon daha toplanmamıştı!" dedi. "Ah, göklerin krali-

çesi! Vasilisa gel de panjurları aç! Küçük meleğim benim! Tariflere sığmaz yakışıklım benim! Oliçkacığımın böyle bir oğulcuğu olduğunu bilmiyordum."

Nastasya Petrovna sakinleşip misafirlere alışınca, İvan İvanıç ondan, kendisiyle baş başa konuşabilmek için ricada bulundu. Yegoruşka diğer odaya geçti; odada dikiş makinesi, pencereye asılmış bir kafes, kafesin içinde bir sığırcık ve salonda olduğu gibi yine pek çok aziz tasviri ve çiçek vardı. Dikiş makinesinin yanında, basmadan temiz giysisiyle, yanakları Tit'inki gibi şişkin, güneş yanığı bir kız çocuğu kımıldamadan ayakta dikilmiş duruyordu. Gözlerini kırpmadan Yegoruşka'ya bakıyordu ve kendini çok rahatsız hissettiği her halinden belli oluyordu. Yegoruşka da ona baktı ve kısa bir sessizlikten sonra:

"Senin adın ne?" diye sordu Yegoruşka.

Küçük kız dudaklarını oynattı, ağlayacakmış gibi bir ifade takındı ve hafif sesle:

"Atka," diye yanıtladı.

Bu, Katka demekti.

Salonda İvan İvanıç fısıltıyla konuşuyordu:

"Eğer hep böyle iyi kalplilik gösterecekseniz, o sizinle birlikte burada yaşasın, biz de size ayda on ruble ödeyelim. Şımarık bir çocuk değil, sessiz bir çocuk."

Nastasya Petrovna ağlamaklı bir ifadeyle iç geçirdi:

"Gerçekten, ne diyeceğimi bilemiyorum, İvan İvanıç! On ruble iyi para ama ne de olsa yabancı birinin çocuğunu kabul etmek korkunç bir şey! Ansızın hastalanabilir ya da herhangi bir şey..."

Yegoruşka'yı tekrar salona çağırdıklarında, İvan İvanıç elinde şapkasıyla, artık ayağa kalkmış, kadınla vedalaşıyordu:

"Ee, başka? Ha bir de, izin verin çocuğu size şimdi bırakayım," dedi. "Hoşça kalın!" Yeğenine dönerek, "Sen kalıyorsun, Yegor! Yaramazlık yapma, Nastasya Petrovna'nın sözünden çıkma... Hoşça kal! Ben yarın tekrar uğrayacağım."

Ve İvan İvanıç oradan ayrıldı. Nastasya Petrovna Yegoruşka'yı bir kez daha kucakladı, onu "küçük meleğim" diyerek sevdi ve ağlamaklı bir ifadeyle sofra hazırlamaya başladı. Üç dakika sonra, Yegoruşka, sofrada Naştasya Petrovna'yla yan yana oturuyor, onun sonu gelmeyen sorgulamalarını yanıtlıyor ve sıcak, yağlı, şçi çorbasını içiyordu.

Akşam olunca Yegoruşka yine aynı masanın başına oturdu, başını elinin üzerine koyup Nastasya Petrovna'yı dinledi. Nastasya Petrovna kâh gülerek kâh ağlayarak ona evliliğini, çocuklarını, Yegoruşka'nın annesinin gençliğini anlattı... Bir ev çekirgesi (ev cırtlağı) sobanın içinde cırlıyor, gaz lambasının mekanizmasından, güçlükle işitilebilen bir uğultu geliyordu. Ev sahibesi alçak sesle konuşuyor ve heyecandan sürekli olarak yüksüğünü düşürüyordu. Torunu Katya yüksüğün peşinden sürünerek masanın altına giriyor ve her seferinde uzun süre orada kalıyordu; muhtemelen, Yegoruşka'nın ayaklarını inceliyordu. Yegoruşka ise dinliyor, şekerleme yapıyor, yaşlı kadının yüzünü, üzerleri kıllanmış siğillerini ve yüzündeki gözyaşı izlerini seyrediyordu... Ve hüzün duyuyordu, derin bir hüzün! Yatağını sandığın üzerine serdiler ve gece acıkıp da bir şeyler yemek isterse koridora çıkarak, pencerenin önündeki, üzeri tabakla örtülü tavuktan alabileceğini söylediler.

Ertesi sabah İvan İvanıç ve Peder Khristofor vedalaşmak için geldiler. Nastasya Petrovna buna çok sevindi ve

hemen semaveri hazırlamaya niyetlendi, ancak büyük bir telaş içinde olan İvan İvanıç elini sallayarak:

"Çaya şekere harcayacak zamanımız yok! Şimdi hemen gideceğiz," dedi.

Vedalaşmadan önce herkes oturdu ve bir dakika kadar hiç kimse konuşmadı. Nastasya Petrovna, derin derin soluyarak, ağlamaklı gözlerle aziz tasvirine baktı. İvan İvanıç ayağa kalkarak:

"Eh, demek oluyor ki, sen kalıyorsun..." dedi.

İvan İvanıç'ın yüzündeki o tüccar soğukluğu birden kayboldu, hafifçe kızardı, üzgün üzgün gülümsedi ve:

"Dikkat et, iyi oku..." dedi. "Anneni unutma ve Nastasya Petrovna'nın sözünden asla çıkma... Yegor, eğer iyi okursan her zaman senin arkanda olacağım."

Cebinden cüzdanını çıkardı, Yegoruşka'ya sırtını dönerek madeni ufaklık paraları uzun uzun karıştırdı ve bir on kapiklik bulup onu Yegoruşka'ya verdi. Peder Khristofor iç geçirdi ve Yegoruşka'yı acele etmeksizin kutsadı.

"Baba, oğul ve kutsal ruh adına... Oku," dedi. "Çok çalış, yavrum... Eğer ölürsem, beni an. İşte, benden de bir on kapiklik, kabul et..."

Yegoruşka pederin elini öptü ve ağladı. Yüreğinde bir şey ona, bu ihtiyarla bir daha görüşemeyeceğini fısıldadı.

İvan İvanıç ses tonunu sanki odada bir ölü varmış gibi değiştirerek:

"Nastasya Petrovna ben jimnazyuma dilekçe verdim," dedi. "Yedi ağustosta siz çocuğu sınava götürün... Hadi, hoşça kalın! Tanrı sizinle olsun. Hoşça kal Yegor!"

"Hiç olmazsa bir çay içseydiniz!" dedi Nastasya Petrovna, inleyerek.

Yegoruşka, gözlerini dolduran yaşlardan, dayısının ve Peder Khristofor'un gidişini göremedi. Pencereye koştu,

ancak onlar avludan çoktan çıkmıştı; yalnızca, havlama görevini yerine getiren kızıl kahverengi köpek dış kapıdan koşarak geri dönüyordu. Yegoruşka, nedenini kendi de bilmeden, yerinden fırladı ve hızla kendini dışarı attı. Koşarak dış kapıdan sokağa çıktığında, İvan İvanıç ve Peder Khristofor, birisi çengelli sopasını, diğeri asasını sallayarak köşeyi dönüyorlardı. Yegoruşka, bu insanlarla o ana kadarki tüm ortak anılarının, yaşadıklarının, bir duman gibi artık sonsuza dek kaybolup gittiğini hissetti. Bitkin bir halde tahta sıranın üzerine yığılıp kaldı, acı gözyaşlarıyla, kendisi için şu an başlamakta olan yeni, bilinmeyen hayatı selamladı.

Nasıl bir hayat olacaktı bu?

1888

Tatlı bir rüya gibi akıp giden *Step (Bir Yolculuk Hikâyesi)*, Çehov'un sanatsal çizgisini olgunlaştırdığı uzun hikâyelerinden ilkidir. Uçsuz bucaksız Rus steplerinin şiirsel güzelliği, okurları olduğu kadar dönemin ünlü yazarlarını da büyülemişti. Çernişevski, Tolstoy, Gorki gibi devler tarafından hayranlıkla okundu ve en gözde Çehov yapıtları arasında yer aldı.

Step'te, okula kaydolmak için tüccar dayısının atlı arabasıyla yolculuk yapan dokuz yaşındaki Yegoruşka'nın hikâyesi anlatılmaktadır. Çehov'un çocukluğundan izler taşıyan Yegoruşka, bir yandan annesinden ayrıldığına üzülürken, bir yandan da kendisini bekleyen yeni yaşamın bilinmezliğinden kaygı duyar. Bu uzun yolculukta canlı ve sempatik tipler çıkar karşılarına... Beklenmedik ufak tefek olaylar yaşanır. Ayrıntılı doğa tasvirleriyle zenginleşen bu güzel yapıtı, Nuri Yıldırım'ın Rusça aslından çevirisiyle sunuyoruz.

"Çehov, insanın kafasında düşünceler, ruhunda özlemler yaratan o hoş kokulu, Rus ruhunu yansıtan açık hava hikâyesini, Step'i nasıl yazdıysa, Çehov üzerine de öyle yazmak gerekir. İnsanın sırf kendisi için yazdığı bir hikâye gibi." **Maksim Gorki**

yordam edebiyat

YordamEdebiyat
YordamEdebiyat
YordamKitap

12 TL. KDV'den muaftır

ISBN 978-605-172-392-1